

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 21.

Tisdagen den 20 februari.

Kl. 3,30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr vice tal-
mannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande feb-
ruari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att riksdagsman *C. E. Svensson*, som denna dag blivit av mig
undersökt, befunnits lida av överansträngning och slemhinnekatarr,
varför han är för en tid förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, in-
tygas. Stockholm den 19 februari 1917.

A. Alfvén,
legitimerad läkare.

§ 3.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets
utlåtanden nr 2 och 3, bevillningsutskottets betänkanden nr 4 och
5, lagutskottets utlåtanden nr 2—4, andra kammarens tredje tillfäl-
liga utskotts utlåtande nr 1 samt andra kammarens fjärde tillfälliga
utskotts utlåtande nr 2.

§ 4.

Avgåvos två nya motioner, nämligen av

herr *Johansson* i Uppmålby, nr 336, i anledning av Kungl.
Maj:ts proposition, nr 45, angående viss nedsättning av sockerskat-
ten; och

herr *Bolander*, nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition,
nr 37, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§
rättegångsbalken.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 21.

§ 5.

Interpellation.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr Magnusson i Skövde, som yttrade: Herr talman! Som bekant sakna vi inom vårt land en fullt tidsenlig och efter våra förhållanden anpassad emigrationslagstiftning, oaktat behovet därav sedan länge skarpt framträtt. Förarbeten för en dylik lagstiftning ha också pågått inom socialstyrelsen, utan att dock ännu något fullständigt förslag föreligger. Enligt uppgift ligga arbetena därmed beklagligtvis för närvarande fullständigt nere, beroende därpå att den person, som haft det huvudsakliga arbetet om hand, förflyttats till annan verksamhet. Under tiden har den olagliga utvandringen fortgått lika som förut, endast med den begränsning som rådande internationella förhållanden medfört, för att, när denna hämmande faktor bortfaller, sannolikt antaga minst lika stora proportioner som någonsin förut, därest intet åtgöres för att reglera densamma.

Uppenbarligen måste det för staten vara en synnerligen betydelsefull angelägenhet att tillse, oavsett om utvandringsströmmen därigenom kan eller bör avsevärt hämmas eller ej, att densamma ledes in på sådana banor, att den kan verksamt kontrolleras och sålunda icke olaglig utvandring i stor, för att ej säga obegränsad omfattning äger rum. Samhället har givetvis både rätt och plikt tillse, att icke ett avsevärt antal medborgare utan vederbörligt tillstånd utvandra och undandraga sig plikterna mot hemlandet, plikterna må nu vara av ena eller andra slaget, förutom den oredda som härigenom uppstår i personregisterna. Man behöver därvid icke enbart fästa sig vid den olaga utvandringen av värnpliktiga; ett stort antal andra personer undandraga sig genom olaga utvandring förpliktelser av ekonomisk eller moralisk art eller bådadera, såsom skulder, försörjnings- och uppfostringsplikt m. m.

Särskild anledning att påpeka och beakta sistberörda förhållande föreligger i anledning av det till riksdagens avgörande framlagda förslaget till »lag om barn utom äktenskapet». Där i stadgas bland annat under vissa villkor utvandringsförbud för barnafäder, som ådömts viss försörjningsplikt. Uppenbarligen blir ett sådant förbud så gott som fullständigt ineffektivt, om ej samtidigt bestämmelser träffas, vilka verksamt förhindra den olaga utvandringen. I motsatt fall blir utvandringsförbudet blott ytterligare en av de tyvärr ej allt för få paragrafer på papperet, vilka sakna kraft och verkan, emedan den försörjningspliktige genom att på olaga sätt utvandra åsidosätter såväl försörjningsplikten som, tack vare bristfälliga bestämmelser, även utvandringsförbudet; ett allt annat än önskvärt förhållande, som det bör vara angeläget att förebygga.

Den nuvarande tidpunkten är tvivelsutan i flera hänseenden synnerligen lämplig för vidtagande av åtgärder till reglering av utvandringen. Vissa därför nödvändiga överenskommelser med grann-

Bänderna torde för närvarande ha större utsikter att kunna genomföras, än som varit eller till äventyrs senare blir fallet, varjämte dels den efter kriget befarade ökade utvandringen, dels och icke minst den föreslagna lagen om barn utom äktenskapet kräva en sådan reglering.

Interpellation
(Forts.)

Även om en fullständig emigrationslag icke kan föreläggas den nu samlade riksdagen, bör det dock vara Kungl. Maj:ts möjligt att inom den närmaste tiden träffa bestämmelser, som reglera utvandringen och förhindra den olagliga. Jag syftar härmed på effektiv kontroll och genomförd ansvarighet för utvandrareagenterna och ångbåtsbolagen. Om för dessa stadgas vissa koncessionsbestämmelser, vari de, vid äventyr att förlora all rätt till drivande av agenturverksamhet inom landet, förstädigas att från Sverige endast befordra passagerare, som ha fullt klara papper, skulle tvivelsutan huvudparten av den olaga utvandringen upphöra. Om vederbörande ångbåtsbolag i sista hand blir ansvarigt och riskerar att på grund av överträdelse av koncessionsbestämmelserna för alltid eller viss tid förlora rätten att inom landet bedriva passagerarvervning, hålla ombud och agenter eller sälja biljetter, skulle förvisso bolagen låta sig angeläget vara att tillse, det endast fullt legitimerade personer befordrades med dess båtar. Sådana bestämmelser synas mig utan större tidsutdräkt kunna utarbetas och träda i kraft redan innevarande år.

På grund av det anförda anhåller jag vördsamt om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få rikta följande spörsmål:

Ämnar herr statsrådet snarast vidtaga åtgärder för återupptagande och fullföljande av arbetet på en tidsenlig emigrationslagstiftning samt, så snart ske kan, förelägga riksdagen densamma; och, om en fullständig sådan lag icke kan föreläggas den nu församlade riksdagen, ämnar herr statsrådet då, i mån på honom ankommer, vidtaga de åtgärder, som kunna vara erforderliga och utförbara, särskilt i fråga om skärpta kontroll- och koncessionsbestämmelser för utvandrareagenter och ångbåtsbolag, i syfte att i görligaste mån hindra den olaga utvandringen?

Ifrågavarande anhållan bifölls av kammaren.

§ 6.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

dels till fullmäktige i riksbanken, nr 18, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

dels ock till fullmäktige i riksgäldskontoret, nr 19, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

§ 7.

Till bordläggning anmälades andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 1, i anledning av herr Ingvarsons m. fl. motion, nr 141, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om nedbringande av statens tryckningskostnader;

nr 2, i anledning av herr Bergs i Munkfors motion, nr 123, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss utvidgning av vederbörande militärbefäl lämnat bemyndigande beträffande värnpliktige, som hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst m. m.;

nr 3, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 263, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förenklad benämning å statens verk och inrättningar;

nr 4, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 1, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt och tillfälle för parter och deras biträden att sitta och öfvervara rättegångsförhandlingar; och

nr 5, i anledning av herr Thorssons motion, nr 47, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för statens ämbets- och tjänstemän att underteckna ämbets- och tjänstehandlingar med tydlig namnunderskrift.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Pettersson</i> i Bjälbo	under 4 dagar fr. o. m. den 21 febr.,	
» <i>Räf</i>	» 11 » » » 21 »	
» <i>Andersson</i> i Höckerum	» 3 » » » 22 »	
» <i>Kropp</i>	» 4 » » » 21 »	
» <i>Kristnsson</i>	» 4 » » » 21 »	
» <i>Jespersion</i>	» 4 » » » 21 »	
» <i>Bergman</i>	» 10 » » » 22 »	
» <i>Sjögren</i>	» 6 » » » 21 »	
» <i>Berg</i> i Staby	» 2 » » » 21 »	och
» <i>Johansson</i> i Trollhättan	» 8 » » » 21 »	.

§ 9.

På förslag av herr vice talmannen, som meddelade, att om tiden för valen överläggning ägt rum med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 24 i denna månad företaga val av tjugufyra valmän för utseende av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor ävensom av sex suppleanter för dessa valmän.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 21 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna nr 336, av herr *Johansson* i Uppmälby, och nr 337, av herr *Bolander*; och hänvisades därvid den förra till behandling av bevillningsutskottet samt den senare till lagutskottet.

§ 2.

Härpå föredrogos, men bordlades åter andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 1—5.

§ 3.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelandet av föreskrift angående beredning av vissa till avgörande å kommunalstämma förekommande ärenden.

Ang. beredning av vissa kommunala ärenden.

I anslutning till vad herr *Persson* i Fritorp föreslagit uti en inom andra kammaren väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 124, hemställde utskottet, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville verkställa utredning, i vad mån det kunde anses behöfligt och lämpligt att i förordningen om kommunalstyrelse på landet av den 21 mars 1862 införa bestämmelser därom, att ärenden, som skulle företagas till avgörande å kommunalstämma, borde förut beredas av kommunalnämnden eller annan nämnd eller särskilt därtill utsedda personer, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föränleda.

Häremot hade herr *K. J. Ekman* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Ang. bered-
ning av vissa
kommunala
ärenden.
(Forts.)

Herr Olofsson i Åvik, som anförde: Herr talman! Ehuru jag under rätt lång tid deltagit i kommunala angelägenheter på landet, kan jag inte erinra mig ett enda tillfälle, då saknaden av sådana bestämmelser, som här föreslås, har medfört någon som helst olägenhet, och motionären har inte heller anfört några sådana olägenheter, lika litet som utskottet, oaktat sitt tillstyrkande av motionen, kunnat påvisa någon som helst olägenhet till följd av att sådana bestämmelser, som här föreslås, hittills saknats. Motionären har endast hänvisat därtill, att sådana bestämmelser finnas beträffande kyrkostämman, och då anser han lämpligt, att motsvarande bestämmelser böra finnas också rörande kommunalstämma. Ja, jag vill blott säga, att i det avseendet har jag motsatt erfarenhet emot den jag först åberopade, nämligen den, att dessa bestämmelser rörande kyrkostämman rätt många gånger ha föranlett olägenheter och besvär, då det gällt små utgifter.

Utskottet påpekar också i sin motivering, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida man icke borde gå något utöver vad motionären här äskat — han har nämligen begränsat sitt yrkande till att gälla endast anslag och ärenden av ekonomisk natur — så att även andra ärenden skulle bli föremål för en sådan här utredning av kommunalnämnden eller också av någon annan institution, ehuru man naturligtvis kan förutsätta, att saken under alla förhållanden kommer till kommunalnämnden. Man skulle således få ännu mer författningar, ja, jag vill i detta fall säga absolut onödiga författningar, att hålla reda på inom kommunerna.

Utskottet antyder också, att man torde behöva skilja på de större och de mindre utgifterna, såvitt jag har förstått det rätt, så att det skulle bli avvikelser i en del fall. Ja, i så fall skulle det alltså här vara fråga om att uppdraga åt regeringen att komma fram med ett förslag till en sådan där kautschukparagraf, som vid varenda stämman skulle leda till tvist beträffande tolkningen. I ena fallet kan man nämligen resonnera så: »Detta är naturligtvis ett mindre anslag, där vi inte behöva ta hänsyn till någon utredning», och vid ett annat tillfälle säges det: »detta är naturligtvis ett så stort anslag, att här behöver man ta hänsyn till denna paragraf, och därför måste ärendet återförvisas och utredas».

Då jag har den uppfattningen, att vi här i landet på detta sätt få så ofantligt många skrivelser till Kungl. Maj:t och så ofantligt många lagar och befattningar, att det snart nätt opp blir omöjligt att hålla reda på allesammans, och då jag anser nu föreliggande förslag icke allenast onödigt utan även olämpligt, därigenom att det skulle förorsaka stor villervalla och oreda på många kommunalstämmor, därest en sådan paragraf kom till stånd, och då man dessutom skulle förorsaka Kungl. Maj:t besvär genom att anhålla om en sådan utredning, som här föreslås, skall jag be att få yrka avslag såväl å motionen som å utskottets hemställan.

Härpå yttrade

Herr Person i Fritorp: Herr talman, mina herrar! När jag härom dagen hade nöjet mottaga konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande, blev jag mycket tillfredsställd över att finna, att detsamma gick i tillstyrkande riktning, och framför allt fann jag det glädjande, att utskottet varit så enhälligt i sitt tillstyrkande. Det finnes, som herrarna se, vid utlåtandet endast fogad en reservation, av en förstakammarledamot. I min oerfarenhet trodde jag då, att denna utskottets hemställan utan vidare skulle vinna denna kammars bifall. Men livet är fyllt av besvikelser, och för mig var det en missräkning att nu få höra, att denna motion skulle röna motstånd från lantmannahåll. Jag ber då att få säga, att det är en 16-årig erfarenhet såsom kommunalstämмоordförande, som övertygat mig om att det är en verklig lucka i kommunalförordningen på landet, att den icke innekåller någon bestämmelse i här berörda riktning, och det torde inte av någon, ej ens av den föregående ärade talaren, kunna förnekas, att enligt nu gällande bestämmelser kan ett ärende, av hur viktig beskaffenhet som helst, avgöras utan någon som helst beredning, och säkert är, att så många gånger skett och även fortfarande sker med ganska viktiga ärenden.

Den föregående talaren sade, att inga som helst olägenheter visat sig till följd av att kommunalförordningen på landet saknat sådana bestämmelser. Jag vill då i min tur fråga den föregående ärade talaren: har det varit till skada, att en sådan bestämmelse funnits i förordningen om kyrkostämma m. m.? För visso inte, det torde nog även den föregående talaren få erkänna. För övrigt torde den — och det är nog fallet även med den föregående talaren — som något följt med handläggningen av ärenden på kyrkostämmor, ha fått den erfarenheten, att där många ärenden till och med av ganska stor betydelse likväl kunna bli avgjorda utan att ha undergått en sådan beredning, som förordningen föreskriver, men därigenom, att denna bestämmelse funnits, har det möjliggjorts att i så fall med framgång överklaga sådana beslut. Jag är alldeles övertygad om, att efter en ändring av kommunalförordningen på landet i den riktning jag hemställt och som utskottet tillstyrkt, nämligen att motsvarande bestämmelse bleve gällande även för kommunalstämmorna, bleve det samma förhållande där, d. v. s. att åtskilliga ärenden det oaktat avgjordes utan beredning — och jag fäster särskilt uppmärksamheten på, att i såväl motionen som utskottsutlåtandet är betonat, att det ovillkorligen skall behöva undergå beredning — men klart är, att om ett sådant ärende avgöres utan att ha undergått beredning, ett sådant beslut till följd av att denna bestämmelse finnes genom överklagande kan undanröjas. Och det torde för övrigt inte kunna bestridas, att ett ärende alltid vinner på att vara något ventilerat, innan det förekommer till kommunalstämmans prövning, som ofta nog inte blir så grundlig, ty våra kommunalstämmor ha inte så stora vanda pratmakare, som det finnes i riksdagens andra kammare, utan där är man litet mera försynt, om jag så får säga, och tystlåten.

Den föregående talaren antydde något om onödigheten av utredningar i dessa fall. Jag kom då ofrivilligt att tänka på det stora om-

Ang. beredning av vissa kommunala ärenden.
(Forts.)

Ang. beredning av vissa kommunala ärenden.
(Forts.)

fattande utredningsarbete, som förekommer här i riksdagen inom utskotten. Man skulle väl då med skäl kunna fråga, varför det skall behövas så mycket arbete här i riksdagen på ärendenas förberedelse, då det väl kunde anses, att vi, som beklåtts med det högsta förtroende, som medborgarna kunna giva, borde vara så kloka, att vi utan någon förberedelse skulle kunna avgöra de frågor, som här förekomma till avgörande.

Då jag vågar förmoda, att den föregående ärade talaren är tämligen ensam i sin uppfattning, skall jag inte längre uppta kammarens tid. Jag vill bara säga, att det egentliga syftet med förslaget är ju att åstadkomma garantier mot och förebygga maktmissbruk från kommunalstämmoordförandens sida.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

I fråga om reglering av handel med mjölk.

A föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande åt myndigheter i städer och stadsliknande samhällen av viss befogenhet i fråga om reglering av handel med mjölk.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 113, hade herr *Lundblad* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åvägabrindande av en lagstiftning, som gäve vederbörande myndighet för stad eller stadsliknande samhälle rätt att bestämma, hur många och vilka, som inom samhället i fråga skulle få rättighet att hantera eller försälja mjölk samt på vilket sätt sådan hantering eller försäljning skulle äga rum.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Lundblad*: Herr talman! Då en motionär efter en framställning, som remitterats till vederbörande utskott, får se utlåtandet på bordet och finner mot sin framställning ett enhälligt utskott, då måste han självfallet göra sig själv den frågan — för att icke säga en rad av frågor — och det går liksom en hjärtrannsakan igenom motionären, huruvida han här slagit in på alldeles vilse vägar eller om framställningen i och för sig har sådana brister, eftersom ett utskott — dock sammansatt av så mångsidig art och läggning både i ett och annat avseende, som våra utskott nu äro —

har kunnat komma med ett enhälligt avslagsyrkande. Det måste föra med sig, att man frågar sig, huru saken ligger. Under alla förhållanden blir man tämligen oviss med sig själv, om man vid ett sådant tillfälle bör begära ordet eller tiga. Att jag nu emellertid begärt ordet, beror icke därpå, att jag hyser den ringaste eller avlägsnaste tanke på möjligheten att kunna påverka andra kammaren i den riktningen, att min motion skulle kunna vinna denna kammares bifall. Så förmäten är jag icke. Men jag har begärt ordet för att till herrar ledamöter av utskottet framföra mitt vördsamma tack för den förståelse, som dock utskottets herrar ledamöter behagat lägga i dagen vid behandlingen av min motion. Sålunda har utskottet enhälligt talat om och vidgått, att denna fråga dock icke är så liten till sin natur, och att denna fråga föranlett strider i många former och på olika sätt, därför att den på ett så intimt sätt berör så skilda intressen, som här fallet är, nämligen producenternas och konsumenternas.

I denna sin skildring ha utskottets herrar ledamöter omnämnt åtskilliga orsaker. Man har varit inne på frågan om trustbildningen, man har varit inne på andra saker och fått fram det såsom orsaker till olika uppfattningar, men jag vill hemställa, huruvida icke pudelns kärna egentligen ligger i ett annat förhållande, när det gäller mjölkhandeln i städer och stadsliknande samhällen. Och detta hänger nog på att utminuteringskostnaderna alltid ställa sig för dyra. Utskottet säger också i likhet med motionären, att det skulle vara i högsta grad önskvärt, om något kunde göras från det allmännas sida, för att den här spänningen mellan de olika intressegrupperna kunde förmildras och en förändring komma till stånd, så att städernas innevanare kunde tillförsäkras en billig och i hygieniskt hänseende god mjölk. Det äro vi fullt ense om. Och sedan säger utskottet, att det kan knappast råda mer än en mening om, att det är nödvändigt att kraftiga åtgärder vidtagas till förekommande av ytterligare prisförhöjning av mjölken. Men så säger utskottet vidare, att svårigheterna äro så stora, att man kan ingenting göra.

Utskottet påstår, för att bemöta en detalj i min motion, att jag med synnerlig skärpa framhållit faran av en kommunalisering av mjölkhanteringen. Jag får erkänna, att jag i den delen av min motion icke följer utskottet, utan står i fortsättningen i skarp strid mot ett även i det fallet enhälligt uttalande. Jag har sagt i motionen, att det skulle säkert bli att gå ur askan i elden. Jag vill understyrka detta bildspråk, därför att, om det är fråga om, att vi för närvarande äro i askan, skulle vi säkert komma i elden vis å vis mjölkfördyringen och annat, i fall denna mjölkhandel skulle kommunaliseras. Så långt om detta nu. Det torde kunna hända, att om det blir debatt i frågan, jag kan bli i tillfälle att ytterligare utveckla mina åsikter i denna punkt.

Sedan säger utskottet: »Utom de rent principiella invändningar, som enligt utskottets mening sålunda kunna riktas mot den i motionen gjorda hemställan, kommer den omständigheten, att motio-

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk*
(Forts.)

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

nären alltför mycket synes ha utgått från de speciella förhållandena i huvudstaden och väsentligen därpå byggt sina yrkanden.» Nu är det visserligen sant, att jag i min motion åberopat ett sakförhållande, som vi alla känna, nämligen att i Stockholms stadsfullmäktige en motion väckts av herr Örne i samma riktning som denna framställning, och att denna motion remitterats till Stockholms livsmedelsnämnd, som avgav yttrande, varefter densamma ytterligare föredrogs i stadsfullmäktige, där den i motionen gjorda hemställan föll på endast en röst. Det är sant, att jag sålunda åberopat detta, som passerat i Stockholm, men jag skulle vilja rätta utskottets missuppfattning i den delen, att mitt intresse endast härrör från den omständigheten. Mitt intresse för denna sak har väckts långt tidigare och för många år sedan. Icke har mitt intresse för frågan väckts, därför att jag på avstånd bedömt densamma genom studerande av tidningar eller tidskrifter eller därför att jag både i egenskap av lantbrukare och mjölkproducent är livligt intresserad av frågan. Nej, mitt intresse för mjölkhandels ordnande i städerna har skapats helt enkelt därigenom, att jag stått mitt uppe i den kolossala strid, som alltid försiggår mellan olika intressegrupper: producenter och konsumenter. Och jag har, för att i görligaste mån tillfredsställa dessa båda grupper, sökt tränga mig in i frågans alla detaljer. Å ena sidan har man då lantmännens — producenternas — berättigade krav på att få ordentligt betalt för sin vara, för att produktionskostnaderna skola fullt täckas. Å andra sidan har man konsumenternas — städernas innevänares — rättmätiga yrkande att få så billig vara som möjligt. Då måste man alldeles givet, när man står såsom en medelpunkt mellan dessa intressegrupper, fråga sig: finns det någon möjlighet att kunna få dessa grupper att förstå varandra och finns det berättigad anledning för oss producenter att påstå att det blir för dyrt att sälja mjölk till städerna? Ja, jag måste med den erfarenhet, jag har, vidgå, att detta påstående är sant: att det är dyrt att sälja mjölk. Det är dyrt att organisera en försäljning, som i alla avseenden rättar sig efter alla hygieniska föreskrifter och krav, som på senare tiden i denna punkt rests just ifråga om mjölkhanteringen, därför att, såsom jag också i min motion framhållit, mjölken är till den grad ömtålig och finkänslig för inflytande utifrån.

Då måste man fråga sig, huru det skulle kunna gå till för att nedsätta kostnaderna för minuthandeln. Jag frågar: skall man slå in på den vägen att nedsätta arbetslönerna för personalen? Nej, det går absolut icke, ty vi leva i dyrtid och arbetslönerna ökas ovillkorligen och måste ökas till följd av dyrtiden. Jag frågar: skall man försöka sätta ned hyrorna på mjölkbutikerna? Det går likaledes icke, ty hyrorna stiga med samma raska fart som arbetslönerna i denna dyrtid. Jag frågar: skall man spara på den oundgängliga isen, som är en mycket dyr post för mjölkhandlarna? Även denna stora post, nämligen hållande av is, har under åren ofantligt stigit till följd av de höga arbetspriserna. Nej, det kan man icke göra och varför? Det förstår var och en: mjölken surnar

och man måste hålla mjölken frisk, men för att hålla den frisk, måste man ha is. Ja, då frågar man sig, vad man skall göra? Skola vi stå här handfallna och bara låta priserna fortsätta att stiga?

Jag håller före, att om man i anledning av min motion fått någon tanke, som man får för sig kunna vara värd att taga vara på, har man en viss skyldighet att föra fram denna tanke i den allmänna debatten. Efter flera års långa funderingar på denna sak har jag nu tagit mod till mig och framfört denna tanke i riksdagen. Att nu utskottet kommit till detta resultat, det förvånar mig icke alls; men jag har en stark känsla av att, om herrar utskottsledamöter haft samma erfarenhet som jag på detta område, skulle herrarna betänkt sig mer än en gång, innan herrarna sagt blankt nej.

Min motion syftar ju egentligen bara åt en punkt, och det är att söka nedbringa mjölkförsäljningsställesnas antal med omkring 50 %. Om herrarna läst min motion, finna ni, att jag citerat ur det utlåtande, som låg på Stockholms stadsfullmäktiges bord i höstas, och vari man får veta, hur det står till i Stockholm. Jag säger i min motion, att en person, som känner förhållandena i landsortsstäderna, skall säkert kunna tala om, att det står precis likadant till i de mindre städerna, åtminstone är så förhållandet i Västerås. Jag skall be att få taga ett exempel, fastän de av mig anförda siffrorna icke stämma in på något av våra samhällen. Jag antager t. ex., att i ett samhälle finnas 100 butiker och att varje butik kostar i hyra 600 kr.; flickan, som innehar butiken eller affären, måste ju ovillkorligen ha en inkomst att leva på, jag antager 700 kr., det blir summa 1,300 kr. Jag räknar lyse, vedbrand jämte andra utgifter för affärens hållande till endast 200 kr., således summa 1,500 kr. Jag antar likaledes, att samhället ifråga mycket väl kunde reda sig med halva antalet magasin, således 50 stycken. Jag får då alldeles självfallet en besparing på 75,000 kr. Jag frågar er, mina herrar, var skola dessa 75,000 kr. tagas, om icke på mjölken, och givet är, att om jag slår summan mitt itu, få producenterna hälften och konsumenterna hälften, d. v. s. producenterna skola ovillkorligen få litet högre betalt och konsumenterna något billigare mjölk. Jag kan icke förstå annat, än att ett sådant förhållande är riktigt och att ett så stort antal butiker med hyra, omkostnader och levebröd för innehavaren måste inverka på mjölkpriset både i ena fallet och i det andra.

Under tiden klagar, såsom jag nyss sade, lantmannen över, att han inte får så mycket betalt, som han vill, och konsumenterna klagas likaledes. Frågar man då, vad orsaken är, så säger man kort och gått: mellanhänderna. Ja, men från mellanhänderna skola vi ju skyddas enligt utskottets mening. Andra säga: vi ha nu på sista tiden fått så mycket förordningar, författningar och bestämmelser, att vi ha nog och över nog, och skola vi då icke hädanefter få sälja mjölk, hur och var vi vilja, går det alldeles på tok.

Jag respekterar alla dessa invändningar i ganska hög grad, men den lagstiftning, som det här skulle bli fråga om, bör väl ändå

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

i detta speciella fall kunna läggas så, att den lärer det hela till gagn och icke till skada; ty märk väl, lagstiftningen skulle ju visserligen gälla för alla städer i landet, men vederbörande myndigheter i städerna skulle ju givetvis pröva, om och i vilken utsträckning lagen skulle för det eller det samhället äga tillämpning. Bestämmelserna skulle också helt naturligt vara så avfattade, att de i sina huvuddrag kunde anpassas efter varje särskilt samhälle med dess olika särdrag.

Emellertid vill det synas, som om herrar utskottsledamöter skulle ha mycket svagt förtroende för kommunala myndigheter. Visserligen tror jag, som herrarna, att kommunala myndigheter äro behäftade med en hel rad fel och brister, det ha de alltid varit, liksom andra bristfälliga människor, och jag tror, att kommunala myndigheter även i fortsättningen komma att vara behäftade med fel och brister, men jag tror dock icke, att om en myndighet av kommunal natur skulle få dessa, låt vara, grannlaga frågor på sin lott, den skulle missbruka sitt inflytande till förfång för samhället. Detta tror jag visst inte.

Jag vill bestämt påstå, att jag respekterar näringsfriheten i lika hög grad som någon annan, men jag är också mån därom, att var och en, som arbetar, skall kunna leva av sitt arbete. Jag skulle här kunna presentera en ganska lång rad av sådana, som jag i min motion kallar i mjölkhandeln oinvigda och som nappat på för att försöka sin lycka. Jag skulle kunna presentera en hel rad sådana, som jag under min tjuguåriga verksamhet på detta område haft att göra med, och jag ber herrarna vara övertygade om, att en hel del av dessa flickor skulle uttala ett annat omdöme om den s. k. näringsfriheten på detta område, än vad herrar utskottsledamöter för sin del hysa. Det är ju orimligt att tänka, att en mjölkaffär, förlagd på en olämplig plats, där det redan förut finnes kanske alltför många sådana affärer och därtill underkastad så stränga bestämmelser av hälsovårdsnämnden, som nu finnas, och där man icke får ha mera till försäljning än mjölk, grädde, bröd, smör och karameller, det är orimligt, säger jag, att en sådan affär kan upparbetas och bereda skäligen vinst och underhåll åt sin innehavare, därest icke tillräckligt stor kundkrets finnes, som behöver dessa varor.

Nu förstår jag väl, att den invändningen kan göras: men varför kan då icke i all rimlighets namn detta regleras genom t. ex. ett mjölkbolag, en mjölkförening eller enskilda mjölkhandlare? Nej, visst inte, man står fullständigt maktlös härvidlag, ty, såsom jag säger i min motion, husägare och byggmästare ha intresse av att få sina hus räntebärande och inrätta därför mjölkbutiker, till vilka det kommer 10, ja dussintals sökande. Det är icke alls svårt att få dessa butiker uthyrda, men en annan sak är att få affären att bära sig. Vad är det för mening i att ordna det så, som t. ex. i ett fall, som jag kan påvisa, där endast en brandgavel mellan tvenne hus skiljer tvenne sådana affärer, i vilka båda det endast säljes mjölk, grädde, smör, bröd och karameller?

Nu säger man, att om man skulle anförtro denna grannliga sak åt en viss myndighet i staden, som skulle få den oerhört stora uppgiften att, såsom jag i min motion föreslagit, bestämma, huru många magasin, som skulle finnas i staden och deras läge i förhållande till varandra — det är ju egentligen detta jag begär — så skulle detta ha orimligt svåra följder. Ja, följden skulle givetvis bli, att dessa femtio flickor — för att hålla mig till det exempel jag nyss anförde — som ju leva av denna sysselsättning, finge upphöra med densamma, och detta vore ju att inskränka på näringsfriheten. Jag vill då bekänna, att jag i detta speciella fall icke har några vidare ömma känslor för den kår, varom nu är tal. Jag är nämligen alldeles säker på, att dessa personer på ett mycket lättare och bättre sätt kunna i samma samhälle tjäna sitt dagliga bröd. Att stå och hänga innanför en disk i en affär, som i varuomsättning per månad kan komma upp i en 4- å 500 kronor, det vill jag för min del knappast kalla arbete.

Mjölkhandelsfrågan har ju genom den svåra tid, vari vi nu leva, kommit i ett, jag må säga, undanskymt läge, och väl är det, ty denna fråga har mer än någon annan detalj i den stora hushållningen och det stora livsmedelsproblemet förut alltid gått i spetsen. De allra största strider, som jag känner, mellan konsumenter och producenter i fråga om livsmedel röra mjölkens pris och anskaffande; det är den fråga, som alltid gått i spetsen och alltid varit aktuell. Att den nu blivit liksom bortblandad i de stora frågorna beror på omständigheterna. Men jag är alldeles viss om, att denna kammares ledamöter ifrån alla partier ärligt och oppriktigt behjarta, vad det här gäller beträffande folkhushållnings- och livsmedelsfrågan. Även om det blott är en detalj, som det här är fråga om, gäller dock här att söka taga fasta på och noggrant pröva, om man icke från praktisk synpunkt kunde komma ett enda litet steg in i den riktningen, där dessa tvenne stridande parter kunde sonas.

Jag säger, att tiderna äro svåra, och om de fortsätta, så att vi i Sverige uteslutande bli hänvisade att leva av vårt eget, så är det möjligt — jag vill visst icke önska det — att vi få finna oss i att även på mjölkens område en ransonering kommer till stånd. Det torde för övrigt kunna ifrågasättas, om icke en inskränkning i tillverkningen av fet ost vore lämplig för att i stället erhålla fett i form av smör. Det kanske kunde gå för sig att spara litet på den oskummade, den s. k. nysilade mjölken och låta denna gå till smörberedning och i stället för våra hushåll och på bordet använda skummjolk. Även på den vägen skulle sparas avsevärt mycket fett i form av smör. Denna fråga hör ju inte hit, men jag vill bara nämna den i förbigående.

Mina herrar! Denna fråga anses nog mycket liten och är naturligtvis liten jämförd med de stora politiska frågor, som vi nu dagligen ha att behandla, men jag har ju ändå vågat att bland mångfalden av dylika framställningar lägga även denna till behjartande av riksdagen. Nu känner jag ju icke läggningen i denna

*I fråga om
reglering af
handel med
mjölk.
(Forts.)*

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

kammare visavi denna fråga. Skulle jag få betrakta utskottet såsom ett uttryck för denna kammares uppfattning, skulle ju min framställning ifråga vara hopplöst förlorad. I fjol gjorde jag, som herrarna kanske dra sig till minnes, en framställning rörande mjölkhandels ordnande i städer och stadsliknande samhällen och som gick ut på tvångspasteurisering av mjölk för att kunna säljas i städer och liknande samhällen. Denna fråga remitterades till jordbruksutskottet, vilket avstyrkte motionen huvudsakligen av det skäl, att denna fråga, som jag då väckte, till sina vetenskapliga delar, d. v. s. med avseende på den bakteriologiska undersökningen, var föremål för en särskild kommittés behandling. Jag åtnöjde mig därmed och tackade utskottet för dess välvilliga motivering, och frågan fick ju då formellt falla. I dag har jag att göra med andra kammarens andra tillfälliga utskott, men detta utskott har icke kunnat hugna motionären med samma lugna motivering, som jordbruksutskottet bestod i fjol, varför jag, herr talman, anser mig nödsakad att yrka bifall till min motion.

Herr Kant: Herr talman, mina herrar! Jag har med stor uppmärksamhet åhört den ärade motionärens muntliga anförande här i dag för att få höra, om han skulle i någon mån förklara den motsättning, som förefinnes mellan hans slutyrkande i motionen och motiveringen till densamma. Men såvitt jag kunnat finna, förekom icke någon sådan förklaring, och den ärade motionären tycks icke ens ha reda på, att ett sådant motsatsförhållande verkligen äger rum mellan motionens kläm och motiveringen.

I motiveringen hävdar motionären nämligen mycket starkt näringsfrihetens princip och här i sitt muntliga anförande underströk han detta ytterligare och sade, att här ingalunda vore meningen att göra något angrepp på näringsfriheten. I motionen säger han, att hans motion icke avser någon egentlig ändring av näringsfrihetsförordningen, att hans förslag icke innebär något förbud eller hinder för den eller dem, som genom läge eller på annat sätt äga förutsättning att direkt leverera mjölk i husen, att göra detta, att han anser, att mjölkhandeln i fortsättningen skall vara en fri näring, samt att lantmännen allt fortfarande som hittills skola få fritt försälja sin vara till närliggande samhälle m. m.

I motiveringen hävdar motionären, som sagt, näringsfrihetens princip. Men se vi till slutyrkandet i motionen, vad yrkar motionären där? Jo, han hemställer, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åvägabringande av en lagstiftning, som ger vederbörande myndighet för stad eller stadsliknande samhälle rätt att bestämma, hur många och vilka, som inom samhället i fråga skola få rättighet att hantera eller försälja mjölk, samt på vilket sätt sådan hantering eller försäljning skall äga rum». Han föreslår alltså, såvitt jag kan finna, ett rent koncessionssystem, något som motionären själv emellertid icke tycks ha klart för sig. Den motionär i Stockholms stadsfullmäktige, som åberopas i den föreliggande motionen, och även Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskott,

som framlade ett förslag i denna fråga, vilket helt sammanföll med det slutyrkande, som motionären i sin motion kommit med, hade däremot fullt klart för sig, att med ett dylikt förslag verkligen avsåges att införa ett koncessionssystem och icke något annat. Den ärade motionären får emellertid förlåta mig, att jag för min del icke kan förstå, att man kan hävda näringsfrihetens princip samtidigt som man förordar införandet av ett koncessionssystem. Men de herrar, som inse, att här är fråga om ett koncessionssystem och som tror sig kunna på den nu föreslagna vägen bryta det trustväldet, som på mjölkhandeln område tilläventyrs florerar på vissa orter inom landet, måste å andra sidan sätta sig in i, att det på andra håll i vårt land kan råda sådana förhållanden, att man där vid vissa tillfällen skulle kunna komma att nödgas hävda den verkliga näringsfrihetens princip och väsentligen öka mjölkförsäljningsställenas antal för att förhindra uppkomsten av företag, vilka söka tilltvinga sig monopol i fråga om mjölkhandeln inom orten i fråga. I sammanhang med att jag nu är inne på trustbildningen eller den företeelsen, att bolag och sammanslutningar slå under sig all mjölkhandel på vissa orter, såsom ju påstås vara fallet här i Stockholm, vill jag för min del förklara, att jag icke kan förstå, huru man kan komma åt det onda, som ligger i en trustbildning, genom att anlita den av motionären nu föreslagna utvägen att minska mjölkförsäljningsställenas antal. För min del skulle jag vilja säga, att det går väl lättare att göra en trustbildning effektiv med ett mindre antal försäljningsställen än med ett större antal sådana.

Men bortsett från det motsatsförhållande, som råder mellan motionens slutyrkande och dess motivering, förhåller det sig väl så, om man läser motionen i ett sammanhang, att vad motionären här egentligen äsyftar är att nedbringa antalet försäljningsställen för att sålunda sänka distributionskostnaderna, och detta har ju också motionären i sin muntliga framställning vidare utvecklat. Genom en dylik nedsättning av distributionskostnaderna är det ju möjligt, att man kan uppnå det resultatet, att en vinst uppkommer. I sin motion säger icke motionären, vart denna vinst skulle taga vägen, men här i sin muntliga framställning har han sagt, att det torde vara klart, att av den vinst, som sålunda uppkommer, hälften skall komma producenterna och andra hälften konsumenterna till godo. För min del vill jag i detta fall bestämt hävda den meningen, att den mervinst, som på detta sätt skulle uppstå, kommer varken producenterna eller konsumenterna till godo, utan mellanhänderna, åtminstone skulle detta bli förhållandet här i Stockholm och de andra orter, där en eventuell trustbildning på detta område förefinnes.

Men om man också skulle medgiva, att den tanke, som motionären här framfört, att nedbringa antalet mjölkförsäljningsställen, är riktig, så kan jag dock för min del icke vara med om att på detta sätt söka nå det äsyftade resultatet, om det skall ske på bekostnad av näringsfrihetens princip — såsom ju fallet skulle bli — förrän det visat sig, att man icke kan nå detta resultat på andra vägar.

*I fråga om
reglering av
handl. i med
mjölk.
(Forts.)*

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Jag tror nu för min del, att detta icke är omöjligt. Vi veta ju, hurusom i en hel del lokala stadganden rörande mjölkhandeln mycket stränga fordringar uppställas på mjölkbutikerna i hygieniskt avseende, och jag tror mig kunna påstå, att i den livsmedelslag, som för närvarande är under utarbetning, kommer att inflyta ännu strängare bestämmelser angående mjölkförsäljningsställes beskaffenhet i nyssnämnda avseende. Om så sker och om hälsovårdsmyndigheterna på de olika orterna uppehålla dessa stadganden och tillämpa dem strängt, tror jag, att man på den vägen delvis skulle kunna nå det resultat, som motionären här åsyftar, nämligen en nedsättning av mjölkförsäljningsställes antal.

En annan väg härvidlag har motionären i Stockholms stadsfullmäktige, herr Örne, omnämnt i en av honom nyligen författad uppsats. Han omtalar där, att vederbörande myndighet i Malmö utfärdat förbud att sälja mjölk i s. k. dubbelbutiker, d. v. s. butiker där man i den ena avdelningen säljer mjölk och i den andra varor av andra slag, och författaren upplyser, att detta förbud i Malmö redan haft till påföljd en nedgång i antalet mjölkförsäljningsställen.

Kan man komma fram på dessa båda eller eventuellt andra vägar och på det sättet nå det av motionären uppställda önskemålet, tror jag, att dessa vägar först böra beträdas, innan man slår in på att rubba den näringsfrihetsprincip, som av ålder rått här i landet.

Om jag rätt fattade motionärens muntliga framställning, så förmenade han, att utskottet skulle på ett ställe i sitt utlåtande ha uttalat sig för en kommunalisering av mjölkhandeln. Men detta är ju icke fallet. Om man läser rätt innantill vad som här står, skall man finna, att utskottet tvärtom sagt, att det icke velat gå in på eller taga ståndpunkt till denna invecklade och i vårt land i det stora hela ännu oprövade fråga. Men utskottet framhåller i fortsättningen, »att om det inom ett samhälle skulle visa sig önskligt att vidtaga särskilda åtgärder för mjölkfrågans ordnande, speciellt vad beträffar undanröjande av de olägenheter, som uppstått genom den privata monopoliseringen av en grosshandel med mjölk, det i varje fall icke torde kunna förnekas, att en kommunalisering av mjölkhandeln erbjuder ett mera effektivt medel härtill än det av motionären förslagna». Utskottet har ju icke härmed sagt, att det anser det önskligt, nyttigt eller lämpligt att vidtaga en sådan anordning som att kommunalisera mjölkhandeln, utan utskottet har endast tillåtit sig säga, att denna väg, om den skall beträdas, är mera effektiv än den av motionären föreslagna.

Herr talman! På grund av vad jag sålunda anført och vad utskottet i sitt utlåtande andragit, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan och avslag å den i ämnet väckta motionen.

Herr Palmstierna: Herr talman! Man kan ju säga, att denna fråga befinner sig i ett litet konstigt läge och detta av två skäl. Det ena skälet bottnar i, att riksdagens arbetssätt ju icke är riktigt rationellt. Här finnas nu på kammarens bord två mo-

tioner, den ena avgiven av herr Lundblad och den andra av mig, och dessa två motioner ha gått till olika utskott, ehuru i dem båda står talat om mjölkfrågan och ifrågasattes vissa åtgärder för denna frågas lösning. Nu har det ena utskottet, kammarens andra tillfälliga utskott, lagt denna mjölkfråga i ett visst läge, och så kommer fjärde tillfälliga utskottet och lägger frågan i ett annat läge. Detta gör, att frågan blir tekniskt sett litet tillkrånglad med hänsyn till behandlingen här i kammaren.

För det andra synes den ärade motionären, såsom det vill förefalla, icke ha fått riktigt sammanhang i sin framställning. Motionens kläm överensstämmer ju alldeles med det yrkande, som inom Stockholms stadsfullmäktige framställts av socialdemokraten herr Örne med understöd av den socialdemokratiska gruppen därstädes och vilken motion vunnit understöd av hela vänstern inom Stockholms stadsfullmäktige. Om det är några högermän här, som äro oroliga för, att herr Lundblad förirrat sig in på sådana vägar, så vill jag nämna, att motionen dessutom understöddes av de från min utgångspunkt sett mest vägande representanterna på högersidan inom Stockholms stadsfullmäktige, och det fattades blott en röst för att förslaget skulle ha fått majoritet inom stadsfullmäktige. Detta beträffande klämman i herr Lundblads motion.

Vad sedan beträffar motiveringen till den föreliggande motionen, måste jag säga, att jag verkligen tvekat åtskilligt med avseende å densamma. Motiveringen hänger nämligen icke fullt samman med klämman, och den innehåller dessutom åtskilligt, som jag tror, att det är ganska svårt att acceptera, men detta har ju redan berörts i utskottets motivering för dess avstyrkande hemställan, och jag vill därför nu icke närmare gå in på dessa saker. Jag vill endast säga, att, såsom frågan nu ligger, har jag ganska svårt för att ens yrka bifall till klämman, hopfogad som den är med motionärens motivering, och då frågan ligger på kammarens bord i det egendomliga skick, som jag här förut antytt. Jag förutser även, att kammaren nu kommer att avslå motionen, men jag vill alldeles bestämt säga, att däri icke får anses ligga något slags principavgörande i förväg. Detta ärende kommer ju åter upp med anledning av fjärde tillfälliga utskottets utlåtande angående en annan motion, och då kommer hela denna fråga kanske i en klarare belysning, som gör, att vi vid det tillfället kunna taga upp saken till allvarlig behandling.

Jag har så mycket större skäl att säga, att man nu icke får gå till något verkligt principavgörande i denna fråga, som jag icke heller kan alldeles dela utskottets uppfattning härvidlag. Utskottet har nämligen i vissa avseenden icke rätt, synes det mig. Här säger utskottet t. ex. å sid. 3, att det råder så olika förhållanden i olika städer, att man därför icke kan i detta fall ha en lagstiftning för hela landet. Jag måste säga, att det förvånar mig, att en person i den kommunala ställning, som rådmän Kant har, kunnat underskriva ett sådant uttalande, ty nog vet väl ändå rådmän Kant, att vi ha mycken lagstiftning här i landet, som avser samt-

*I fråga om
reglering af
handel med
mjölk.*

(Forts.)

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

liga stadssamhällen, men där det är fakultativ tillämpning av lagen, så att vederbörande kommunalmyndighet har rätt att tillämpa den, om den så önskar.

Jag förmodar för övrigt, att även åtskilliga av utskottets ärade representanter icke voro fullt tillfredsställda med den motivering, som herr Kant här gav i sin muntliga framställning för utskottets utlåtande. Herr Kant gick där in på ett område, som jag tror, att man minst av allt bör röra vid i detta sammanhang, nämligen frågan om näringsfriheten, och flaggade med denna. Nej, näringsfrihet beträffande mjölkhandel, det existerar icke i huvudsaken, herr Kant, mjölkhandeln är här så monopoliserad, öppet och i smyg, att det finnes ingen möjlighet att komma åt detta, och jag kan ärligen säga, att från Stockholms stads livsmedelsnämnd, vars ordförande jag har äran att vara, ha vi under denna kris gjort vad vi kunnat för att söka få mjölk till kommunen. Vi ha letat efter järnvägslinjer i Västergötland; vi ha varit ända nere till Skåne, och vi ha varit uppåt Bollnässtrakten för att om möjligt få avtal träffade angående leverans av mjölk till vissa butiker här i staden. Men trustens makt och trustens organisation är så utomordentlig, att det i själva verket icke lyckats oss att åstadkomma något dylikt. Stora samhällen äro i denna trusts våld, till och med orter långt ute på landsbygden. Det finnes småsamhällen — jag känner väl till förhållandena, då jag själv varit där — varest man sökt få en sammanslutning till stånd mellan jordbrukare och konsumenter, men där det visat sig, att för den händelse detta lyckats, trusten sedermera köpt ut jordbrukarna och alltsammans fallit sönder. Denna stora trust, som har en utomordentlig organisation och inre fasthet, besitter också väsentligt kapital och slår under sig Stockholms marknad, Uppsala marknad och, vad tiden lider, Södertälje, Strängnäs och Mälardalen och breder ut sig till industrisamhällena på landsbygden. Så har det programatiskt fortgått i syfte att få större möjlighet att behärska mjölktilförseln till de stora konsumtionsområdena.

Nåväl, nu kanske ni, mina ärade lantmän i kammaren, undrar, vad det är vi vilja i städerna. Jag skulle kunna säga kort och gott: vi vilja, att ni lantmän skola ha betalt för varan för det första, så att ni icke gör förlust, och för det andra att ni skola ha den företagarevinst och riskpremie, som ni behöva för att driva eder näring. Det är klart, att vi konsumenter behöva få tillförsel av mjölk, och vi vilja se till, att det blir en betalning för varan, som är skäligen och som vi kunna komma överens om. Vad är det vi ha för gemensamt intresse, lantmän och konsumenter? Jo, vi ha det gemensamma intresset, att icke mellanhänderna trycka någondera av oss. Men dessutom tillkommer — och det vill jag ärligt säga — ett speciellt konsumentintresse. Vi vilja icke, att lantmannaintresset, organiserat i truster — vad särskilt mjölktrusten i Stockholm beträffar, råder där en 500-gradig rösträttsskala, så att några få godsägare bestämma det hela — vi vilja icke att lantmannaintresset på detta sätt skall lamslä oss, utan vi vilja vara jämbördiga

parter med eder vid avtals slutande, så att vi stå på likställd ekonomisk grund. Det anser jag vara riktigt, om vi vilja komma till den ömsesidighet och det samförstånd, som vi avse.

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Nu är läget tyvärr sådant, att det icke finnes möjlighet för närvarande för Stockholms innevånare att röda sig mot mjölktrusten. Hur skola vi kunna göra det? Jo, vi hava det medlet att koncessionera handeln, varigenom konsumenterna bli ekonomiskt likvärdiga med trusten. Hur skola vi göra det? Det finnes, så vitt man kan se för närvarande, icke annat medel — för den händelse man icke går den rena kommunaliseringsvägen, som är en vidlyftig affär, då det gäller en rörelse av sådan beskaffenhet som mjölktrusten — det finnes icke annat medel än att slå in på den väg, som leder till koncessionssystemet, d. v. s. själva försäljningen inom huvudstaden med hänsyn till beskaffenheten av och antalet butiker och vem som skall få denna försäljningsrätt, bestämmas av en enda, nämligen *kommunen själv*. Därmed skulle man eventuellt kunna nå dithän, att man kunde erbjuda andra grupper av producenterna än själva trusten att få försäljningen för staden i dess helhet eller vissa stadsdelar för viss tid. Det är den tanke, som ligger bakom klämman, och det är den, som lett socialdemokrater, liberaler och högermän inom Stockholms stadsfullmäktige, så att det på en röst när höll på att bli en skrivelse till Kungl. Maj:t, följande denna tankelinje.

Jag skall nu för min del icke framställa något yrkande i saken, då, såsom jag säger, vi torde återkomma till hela denna fråga, då vi skola ställa den i ett vidare sammanhang än nu. Men jag tror det är skäl i att nu ställa upp saken så, som den föreligger, och jag ber de ärade lantmännen beakta, att det icke bara är fråga om konsumentintresset, ty om det är så, att vi få en köpmannatrust eller industritrust, kunna vi kalla den i fråga om mjölken, där lantmännen icke hava något behörigt inflytande, lika litet som konsumenterna, då blir det också ett intresse för eder att samgå med konsumenterna för att få saken ordnad. Jag vill sålunda säga, att det är icke ett typiskt stockholmsintresse, icke ett typiskt konsumentintresse, utan vi vilja ärligt och öppet samgå med eder för att få denna för det uppväxande släktet i Sverige så viktiga fråga löst på ett lyckligt sätt.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att motionären har rätt i att antalet distributionsställen i städer och liknande samhällen kunna drivas upp så, att kostnaderna ökas för konsumenterna, utan att producenterna ha motsvarande fördel. Vi hava i Stockholm alldeles givet för många mjölkbutiker. Låt vara, att det är en stor fördel för konsumenterna att kunna hämta mjölken utan att behöva gå för långa vägar. Det är en obestridlig fördel, men den kan mer än uppvägas av nackdelen av prisstegring. Men vi ha i Stockholm och i andra städer motsvarande olägenhet på andra områden. Det förefaller mig, som om vi ha för många speceributiker och för många butiker av andra slag, så att går man in på en

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

reglering, så kommer man kanske in på en väg, där man icke vet, var man lämpligen skall sluta. Jag tror, att det finnes risk att begränsa distributionsställena genom lag. Om man går den vägen att begränsa distributionsställena, så förefaller det mig att direkt eller på omväg trustintresset får större makt; det blir svårt att sedan koncessionera eller ordna med dessa av trustintresset redan övertagna eller behärskade distributionsställen. I Stockholm ha vi som bekant ett begränsat antal drosknummer, och har det givit anledning till ett verkligt jobb i drosknummer denna koncession i drosktrafiken. Jag tror, att man kan peka på bestämda fall, då en dylik begränsning lett till något, som man icke alls har önskat.

Nu gäller detta, vad jag nu sagt, under normala förhållanden. Återigen under krigstidens egendomliga förhållanden och särskilt om man ser på de närmaste månaderna, tror jag, att en begränsning av mjölkdistributionsställena på ett eller annat sätt — jag tänker nu närmast på Stockholm — kommer att tvinga sig fram. Man får räkna därmed av olika anledningar. Mjölkmängden kommer att i städerna avsevärt gå ned. Att det måste leda till ett reglerande ingripande beträffande mjölkförsäljningen synes mig tydligt och klart.

Om motionärens förslag gått ut därpå, att med hänsyn till de egenartade förhållandena under kriget föreslå, att Kungl. Maj:t skulle erhålla bemyndigande att vid krigstillfällen eller liknande förhållanden, när ett nödtillstånd uppkommer, som kan förbättras eller lindras genom sådana här åtgärder, tillfälligt utfärda sådana bestämmelser, som det här är fråga om, då hade jag kunnat vara ense med honom därom. Däremot ställer jag mig skeptisk mot ett sådant ingripande under normala förhållanden. Med min uppfattning tror jag i alla fall, att både Stockholm och andra städer under den närmaste krigstiden tvingas in på denna väg. Då får man göra en del erfarenheter, och då kan det hända, att dessa erfarenheter bli av den art, att man får justera sitt omdöme, såsom jag ställer mig åtminstone, för normala förhållanden. Jag räknar med den möjligheten, men icke med mera än en möjlighet.

Jag skulle vilja stanna vid att förorda bifall till utskottets avslagshemställan, men med understrykande av att en reglering av butikernas antal i Stockholm och andra städer nog blir nödvändig under den närmaste tiden. Men då får man söka andra medel att tillfälligtvis ordna dessa förhållanden.

Herr O. Nilsson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Jag skall med några få ord söka motivera den standpunkt, utskottet intagit i denna fråga. Jag anser nämligen, att vad motionären här föreslagit icke i någon nämnvärd mån åtminstone är ägnat att råda bot på de missförhållandena, som på detta område onekligen finnas. Jag anser, tvärt emot vad motionären i sin motion så starkt tagit avstånd från och ytterligare här i sitt anförande understrukt, att den enda framkomliga vägen att verkligen råda bot på missförhållandena är, att kommunerna få rätt att övertaga mjölkhanteringen och mjölkförsäljningen. Jag har mycket svårt för min del att tro, att konsu-

menterna skulle få billigare mjölk, därför att något större eller mindre antal mjölkbutiker indragas samtidigt med att konsumenterna icke skulle ha någon möjlighet att inverka på prissättningen av mjölken. Denna möjlighet anser jag, att konsumenterna icke kunna få med den reform, motionären föreslagit.

Blir det manne icke så eller kan man icke befara, att det blir så, med bibehållande av det nuvarande systemet eller — för att använda motionärens egna ord — om enskilda personer eller bolag i fortsättningen som hittills skulle handhava denna rörelse att den mer-vinst, som kan tänkas uppstå på grund av centraliseringen av mjölkförsäljningen, icke kommer konsumenterna till godo utan till sista öret kommer att stoppas i enskildas, resp. mjölkbolags fickor? Jag har en bestämd känsla av att hela effekten av denna reform, sådan den föreslagits, endast skulle bli den, att ett större eller mindre antal fattiga mjölkbutiksinnehavare skulle göras brödlösa, utan att med dessa offer skulle vinnas vad som åsyftas, nämligen billigare och bättre mjölk för städernas innevånare.

Det är från dessa utgångspunkter jag kommit till det slut jag kommit, och därför anser jag också, att utskottets yrkande är riktigt. Min utgångspunkt är, såsom herrarna se, en annan än den, som utskottets ärade ordförande framlagt i sitt avslagsyrkande på motionen.

Med detta korta anförande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mossberg: Herr talman! Det var icke utan en viss beklämning, som jag läste den förevarande motionen, och beklämningen gjorde sig också gällande, då jag deltog i ärendets behandling inom utskottet.

Motionen åsyftar att tillgodose konsumentintresset, och den har varit framburen av en jordbrukare, som gör sig till tolk för samma intresse och det i dessa tider då jordbrukareintresset tryckes nog hårt ändå. Livsmedelsproduktionen har tryckts ned oerhört genom beslag o. a. åtgärder. Det har gått så långt, att man på senare tid som bekant lagt beslag på nästan allt vad lantmännen ha. Nu ha vi snart icke mera än våra hustrur, som icke äro beslagtagna. När motionären, själv jordbrukare, går ut från samma synpunkter som konsumenterna, då kan jag icke annat än känna mig beklämd, ty konsumenternas intresse föres fram snart sagt från alla håll gemensamt, ibland befogat, men ibland obefogat.

Vid behandlingen av motionen inom utskottet var det icke utan, att jag för egen del lät vilseleda mig av talet om de oerhörda distributionskostnaderna. Jag tror, att detta är riktigt så till vida, som dessa distributionskostnader verkligen äro stora. Det intresserade mig att i någon mån söka taga reda på dessa kostnader och på vad sätt de fördelades bland dem, som handhade denna distribution. Jag har låtit mig berättas, att mjölken i Stockholm kostar 18½ öre per liter vid järnvägsstation. Vederbörande grossist — om jag får använda det uttrycket — har för sitt arbete, med utkörningen, inberäknat utgifter för hållande av hästar, vagnar,

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

kuskar, hållande av flaskor, dyrbara lokaler och annat, 3 $\frac{1}{2}$ öre per liter. Sedan ha de distributörer, som utlämna mjölken till allmänheten, 2 öre för sitt besvär. Från detta måste då avräknas den mjölk, som spilles bort vid uppmätningen. Om jag tänker mig en person, anställd i mjölkbolagets tjänst, som mäter upp 100 liter mjölk per dag, så har samma person som ersättning för detta arbete 2 öre per liter, men enligt de uppgifter, jag fått, spilles av dessa 100 liter ut 2 liter. Det förefaller mig, som lantman och producent, den där i någon mån känner till, huru svårt det är att mäta ut mjölk så, att man får tillbaka det ursprungliga partiet, då det skall utdelas i småportioner, om 2, 3 och 4 liter på hushåll icke skulle vara så överdrivet tilltaget. När saken förhåller sig så, skulle jag vilja ställa den frågan till herrar ledamöter av denna kammare: vill någon åtaga sig att utförsälja mjölk till billigare pris?

Om vi nu vidare tänka på de vägar, som friherre Palmstierna var inne på, nämligen att kommunalisera mjölkförsäljningen, så är denna tanke mycket tilltalande i teorien. En kommunalisering av mjölkförsäljningen skulle innebära en förenkling och alltså ett för billigande av mjölkens försäljning. Men söker jag tänka mig in i konsekvenserna av en sådan kommunalisering och tänker mig mjölkhandeln lagd i kommunens hand, så kommer jag till det resultatet, att kommunen också måste hålla sig med hästar, vagnar, kuskar, butiker o. biträden m. m. för detta ändamål, och jag frågar mig då återigen: är det någon, som tror, att mjölken skulle bli billigare? Dessutom skulle det kunna hända vid en kommunalisering av denna affär, att den sannolikt skulle leda till att resultatet bleve, att förhållanden icke förändrades utan bleve sådana de för närvarande äro. Välsignelsen härav skulle då ungefär bli lika stor som den Stockholm har av sina saluhallar. Jag tror, att det är ett känt faktum, att dessa saluhallar icke fylla sitt ändamål trots deras hygieniska och andra fördelar. Så ter sig saken åtminstone för en icke stockholmare. Man ser, att dessa saluhallar icke lyckas draga till sig publiken.

Beträffande frågan om en begränsning av försäljningsställets antal, så får man också ägna en tanke på de många fruar, som ofta ha ganska knapp tid till sitt förfogande om morgnarna, men som måste söka ordna så, att familjen får sin mat i rätt tid. Skulle dessa få gå lång väg för att få sin mjölk, så skulle också detta medföra svårigheter. Jag vågar därför påstå, att för en sådan reform snart sagt oöverstigliga hinder skulle möta.

Motionären har i motionen utgått från att det för näringsintresset nog är lyckligast att det i detta som i andra fall fritt får göra sig gällande. och i detta påstående ger jag honom fullkomligt rätt. Det är nog här som beträffande annan affärsverksamhet så, att det enda och bästa sättet är att den fria konkurrensen får bestämma priserna enligt lagarna för tillgång och efterfrågan såväl med hänsyn till livsförnödenheter som till annat.

Jag skall icke yttra mera i frågan, utan ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som herr Kant avgav.

*I fråga om
reglering af
handel med
mjölk.*

(Forts.)

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman! Med anledning av det intresse, som herr Palmstierna visat oss jordbrukare, skall jag be att få rikta en fråga till honom.

Herr Palmstierna påvisade i sitt anförande, att han, som han uttryckte sig, verkligen var med om att jordbrukarna, producenterna av mjölk, skulle få ersättning för sin vara jämte nödig företagarevinst. Men han tillade också rörande denna sak, att han fruktade trustbildning — den ville han ha bort. Och däremot har jag för min del intet att erinra. Men han påvisade på samma gång, att såväl konsumenter som producenter borde medverka till att priset sattes så, att producenterna finge full ersättning. Då skulle jag vilja fråga herr Palmstierna: är han med om att fullfölja vad han i detta avseende antydde, då han lovade sin medverkan till att jordbrukaren skulle få full ersättning, full valuta för den mjölk, han lämnade, så att han finge ersättning för häre ingående kostnader, som verkligen påvilade honom, att han finge ersättning för utlagt kapital på husbyggnader, kreatur m. m. och full ersättning för allt det arbete, han nedlagt? Är herr Palmstierna med om att på detta sätt infria det löfte, som han givit, då tror jag, att vi jordbrukare skola känna oss tacksamma mot honom. I annat fall tror jag icke, att vi skola bliva så glada över det samarbete, som herr Palmstierna i detta fall ställt i utsikt för oss jordbrukare med honom.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att genast få svara herr Andersson i Knäppinge, och svaret är mycket lätt. Det förefaller mig, som herr Andersson i Knäppinge icke följt med saken ordentligt, vilket jag beklagar.

Jag vill då för min del säga, att när mjölkfrågan senast skulle göras upp i Stockholm, skrev jag en ledare i Socialdemokraten i överensstämmelse med den tankegång, som jag här utvecklat. Så tillsattes en nämnd, bestående av representanter för trusten, för handlande och för Stockholms konsumenter, som hela tiden samarbetade med Stockholms livsmedelsnämnd. Vad begärde vi? Vi begärde, att lantmännen skulle lägga fram siffrorna precis sådana de voro, vi begärde att med dem få diskutera frågan, vi tillförsäkrade dem, att ett lojalt tillmötesgående skulle visas dem; och vi begärde desamma av trusten. Beträffande lantmännen mötte detta rakt inga svårigheter; det gick ganska lätt att komma överens med dem. Beträffande trusten däremot var detta förenat med betydande svårigheter.

Detta, herr Andersson i Knäppinge, skulle jag vilja kalla att i *handling* visa sin goda vilja. Tyvärr medförde dessa förhandlingar, att mjölken höjdes med tre öre. Vi togo denna förhöjning därför att vi kunde säga: Ni ha visat tillmötesgående mot oss

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

och visat oss, hurudan ställningen verkligen var, och då slå vi till. Ty vi måste ha mjölk.

Kunde man sålunda spåra en misstänksamhet i herr Anderssons i Knäppinge anförande, så lurade denna ännu mera i herr Mossbergs ord. Herr Mossberg angrep herr Lundblad därför att denne skulle velat tillgodose konsumenternas intresse och icke bara sett på producenternas. Herr Mossberg, varför icke visa, huru affärerna stå? Och så måste vi komma ihåg, herr Mossberg, att vi ha ett intresse gemensamt, nämligen mellanhänderna.

Så kommer jag till ett uttalande av min ärade sidokamrat, herr Hildebrand. Jag tror, att herr Hildebrands yttrande tyder på att han icke har reda på, huru det verkligen förhåller sig med denna sak här i huvudstaden. Vi ha verkligen denna gång genom en sorts underlig samverkan med trusten, det får jag erkänna, lyckats få ned priset beträffande småbutiker till 2 öre, men vi kunna icke komma längre ned. Det är en ganska liten vinst. Vad trusten angår är den organiserad på sådant sätt, att den förstår skapa tillfällig mjölkknapphet i huvudstaden. Detta kan ske genom en telefonorder. Man telefonerar, att det skall tillverkas mera smör eller ost eller att man skall draga in på varan. Man organiserar alltså tillgången. Kom därför icke, herr Mossberg och andra med herr Kant i spetsen och tala om näringsfrihet. Jag har fått det intrycket, att man i regel på den liberala sidan varit nog förståndig att lämna talet om näringsfrihet, lämna sina avlagda kläder till högern. Låt därför bli, herr Mossberg, att tala om näringsfrihet, som i nutidens samhälle är så begränsad, att den knappast finnes. Flertalet av våra viktigaste varor äro ju förtrustade.

Friheten flaggar man med här, och herr Mossberg gick fram som en boren teoretiker. Bästa herr Mossberg, er uppfattning är den gamla teorien, men livet, sådant det faktiskt är, förtrustat, organiserat, det vilja ni icke se. Det är från en rent empirisk, från verklighetssinnets utgångspunkt på förhållandena vi måste lagstifta i samhället, icke från gamla teorier från 1860-talet. Här synes det mig verkligen, att man borde kunna åstadkomma någon gemensambetslinje, och det är därför jag också vågat för egen del komma fram med en motion i saken, vilken kommer till behandling senare.

Så bara en liten replik ytterligare till herr Mossberg. Han talade om kommunaliseringen, om våra stora saluhallar, som icke utnyttjas. Det skulle vara mig ett stort nöje att få inbjuda herr Mossberg till våra *tätt besökta* saluhallar. Hade vi icke haft dem, under kristiden i synnerhet, så vet jag icke hur Stockholm skulle ha klarat sig. I varje fall skulle Stockholms stads livsmedelsnämnd icke ha kunnat sköta sina oerhörda varuaffärer, om vi icke haft dessa saluhallar.

Ja, det var de ord jag ville säga. Jag har fortfarande intet yrkande på grund av hela frågans oklara läge nu. Vi få väl återkomma till frågan om några veckor.

Herr Åkerlund: Ja, det vore ju synnerligen väl, om konsumenter och producenter i denna fråga kunde enas på ett rättvist och billigt sätt.

Vad själva motionen beträffar, så kan jag för min del icke vara med om den, ty jag kan aldrig tänka mig, att en inskränkning av antalet mjölkbutiker så där i ett slag skulle lända vare sig konsumenter eller producenter till minsta gagn. För övrigt, i en stor stad är det väl ganska bekvämt för den stora allmänheten, icke minst arbetarna, att icke ha så långa vägar att hämta sina mjölkdroppar, som äro så viktiga.

Vad beträffar att städernas myndigheter skulle få rättighet att bestämma detta, så drives nog på åtskilliga håll, mera i de små städerna än i de stora, en kottieripolitik, som sannolikt skulle förorsaka, att vissa finge denna förmån och andra lika kvalificerade bleve den förutan, och det kan väl icke vara till gagn och nytta.

Jag kommer nu till herr Palmstiernas uttalande om Stockholms stads villighet att också tillgodose lantmännens intressen. Inom parentes vill jag säga, att jag icke vidare personligen har något lantmannaintresse, därför att jag upphört med mitt jordbruk. Jag var förliden höst tillsammans med herr Palmstiernas företrädare på ett möte med representanter för den så klandrade mjölkringen. Han uppträdde då och förklarade helt enkelt, att mjölkpriset skulle ned. Tack vare den ofantligt rika höskörd, som inhöstats detta år, skulle det kunna alstras ofantligt mycket och ofantligt billig mjölk. Den invändning vi gjorde från lantmannahåll, att en riklig men ytterst usel höskörd sannerligen inte kunde motivera sänkning av mjölkpriset, hjälpte icke. Det skulle ske. Och näven flög upp till bordet för att bestämma det. Jag invände, att det skulle icke ske. Det var absolut omöjligt, ty trots hans beprisade foder fanns det ändå ofantligt litet mjölk, och det skulle icke komma att dröja längre än till november, förr än det blev mjölkbrist i Stockholm. Hur gick det? Jo, det blev mjölkbrist, och herr Nystedt gick sin väg.

Vad beträffar denna så innerligt klandrade mjölktrust i Stockholm, så är det verkligen egendomligt hur man pläderar i det fallet. Detta monopolbolag, som det kallas, utgör först och främst icke en sammanslutning av de stora herrgårdarna utan jämväl av 10,000 småbrukare och bönder i vårt land äro intressenter, som ha ungefär lika mycket att säga till om i bolaget som de andra. Man har otaliga gånger framballit, att lantmännens dåliga ställning tillförne berott huvudsakligen på att de icke gittat sammansluta sig. Överallt var vi titta i vårt land, är det sammanslutningar och truster: av banker, av köpmän, av fabriker. Titta var man vill, så är det sammanslutningar för att pressa upp priserna det mesta möjliga. Detta är huvudsaken, fastän man skyller på att det blir billigare förvaltningskostnader. Det blir vanligen billigare priser en månad eller så, men sedan stiger det. Man behöver bara tänka på fosfatbolagen, för att nämna en sak som intresserar lantmännen. Men i all rimlighets namn; när lantmännen nu en gång vaknat och för-

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

söka ena sig för att åstadkomma något gott och nyttigt, varför klandrar man dem då så bittert! Om Stockholms stad själv skulle taga mjölkfrågan om hand, så undrar jag herr Palmstierna — så dyrbart som allt brukar göras här i Stockholm — vad mjölken då skulle kosta konsumenterna!

Herr Lundblad: Ja, här besannas det gamla ordspråket, att varje fågel sjunger efter sin näbb. Lika många olika talare, lika mangen olika syn på samma sak, ehuru väl i stort sett det här är en mycket enkel fråga i sig själv, som vi nu behandla. Men till sitt omfång är den ganska stor, och därför har den sasom jag sade i mitt första anförande, alltid vållat strid och oförståelse tvänne parter emellan.

Herr Åkerlund började sitt anförande med att uttala en önskan, att striden mellan konsumenter och producenter i denna fråga på ett eller annat sätt måtte biläggas. Ja, det har jag arbetat för, såsom jag nyss sade, i omkring 20 år, men det tycks vara ett ganska hårt arbete. Det gemensamma, som båda parterna ha, är det, att den ene förbrukar och den andre försäljer denna vara. I sin egenskap av försäljare har den senare alltid det intresset att bli av med sin vara, och mottagaren har det intresset att få sitt dagliga behov fyllt av varan. I det avseendet är det ett gemensamt intresse, kan man säga.

Nu vill jag säga gent emot herr Palmstierna, m. fl., att man kommenderar nog icke fram en vara vare sig till en storstad eller en mindre stad. Likaså bestämmer varken Stockholm eller någon annan stad priset på förenämnda vara, lika litet som vi jordbrukare kunna bestämma det. Var och en i saken invigd vet, att under normala tider ha vi svenskar icke alls kunnat behärska marknadspriset, utan vi ha i alla tider fått vara så goda och taga till godo vad engelsmännen bestämt. Mjölkspriset har ju i stort sett alltid baserats på fettet eller med andra ord på smöret och smörpriset på den engelska smörmarknaden, ända tills det olyckliga kriget utbröt, då det blev ett annat sakernas läge. Men fortfarande är mjölkspriset fotat på smörpriset. Om jag till exempel vet, att till ett kilo smör åtgår minst 25 liter mjölk och att det nuvarande smörpriset är 3:25, så får jag genom smörfettet ett värde på mjölken av mellan 13 och 14 öre per liter. Därtill får jag ju skummjölken, som man kan säga har ett värde av 7 öre per liter, och jag kommer således upp till ett pris på mjölken av 19 å 20 öre per liter. Sedan komma till de siffror herr Mossberg sökte relatera, kostnaderna för distribueringen, utminuteringsen i närliggande samhällen. Nu är det givet, att för att stimulera jordbrukaren i den riktningen, att han i närmaste samhälle försäljer mjölken, måste priset på denna där sattas så högt, att han föredrar att sälja mjölken, sadan den är, framför att kärna smör och skicka ut på den utländska marknaden, när nämligen export går. Således stå ju såväl konsumenter som producenter i det läge, att de få taga hänsyn till det egentligen grundläggande för allt

mjölkspris, nämligen fettet i mjölken och hur detta fett betalas i den allmänna marknaden.

Herr Åkerlund bemötte herr Palmstierna rörande hans ständigt återkommande tadel på den s. k. mjölktrusten. Jag skall icke alls försvara dessa herrar. Jag har ingenting med dem att göra. Det mejeri, som jag har äran vara intresserad i, tillhör icke alls denna trustbildning. Men i smått blir ju en vanlig mejeriförening en trust enligt herr Palmstiernas åsikt. Ty vad är den stora mjölkcentralen i Stockholm annat än en stor mejeriförening. Det är lantmännens mejeriföretag, som har sitt huvudsäte i Stockholm och sina intressenter långt ute i Sveriges bygder, och dess medlemmar, varenda en som levererar genom den s. k. trusten äro delägare i detta företag, han må vara stor jordbrukare eller liten. Saledes när herr Palmstierna talar om att jordbrukarna äro tillmötesgående men trusten säger nej, så är antingen herr Palmstierna icke alls inne i den sak han talar om eller också söker han medvetet komma trusten på fall genom att använda det förhatliga och lätt missförstådda uttrycket trust. Trusten är helt enkelt lantbrukarnas sammanslutning, och att den har en verkställande direktör och två disponenter, som sköta den stora affären, ligger ju i sakens natur.

*I fråga om
reglering af
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Här gäller ju att komma till ett sådant inre samförstånd i själva huvudfrågan, att man förstår varandra.

Om jag skulle, såsom herr Palmstierna påstod, ha brustit litet grand i min framställning, i det att klämman icke alldeles står i överensstämmelse med motiveringen, så kan jag förstå, att herr Palmstierna menar, att jag skulle ha använt precis samma motivering, som låg på Stockholms stadsfullmäktiges bord i höstas, därför att jag i hast hittade på att låna slutklämman i detta förslag. Men man skall vara ganska styv i argumenteringen för att få fram, att jag i klämman har begärt något annat än vad jag i huvudsak åsyftat med framställningen, nämligen ett indragande av ett antal magasin i de samhällen, som befinnas ha för många sådana, och vilka omständigheter ovillkorligen, jag understryker det, verkar fördyrande på mjölken för konsumenterna och förbילigande för producenterna.

Herr Persson i Norrköping: Målet för en lagstiftning sådan som denna måste naturligtvis vara att söka genom praktiska åtgärder, som väl lämpligast vidtagas av vederbörande kommun, nedbringa distributionskostnaderna så mycket som möjligt för här behandlade varuslag. I det avseendet är det alldeles visst, att en kommunal organiserad av mjölkförsäljningen och mjölkdistributionen och därmed sammanhörande åtgärder skulle i sin mån kunna pressa ned distributionskostnaderna icke så litet i vissa fall. Vi se ju för övrigt, om vi ta i betraktande mjölkpriset i Sveriges städer, hurusom det är en skillnad i distributionskostnaden på 2 å 3 öre per liter, vilket ju icke är så litet att fästa sig vid, då det gäller en sådan vara och till det pris, som här är ifråga.

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Denna motion utgör ju, vad klämman beträffar, tydligen ett försök att åstadkomma möjlighet för vissa åtgärder i detta syfte. Men jag tror, att de åtgärder, motionären föreslår, icke äro tillräckligt vida för att fylla sitt ändamål, vadan det icke finnes några särskilt starka skäl att bifalla densamma.

I öfrigt har ju debatten här nu utvecklats till att bliva en tvist huvudsakligen mellan konsumentintresset och producentintresset. Man hörde det av de två senaste talarna. Herr Åkerlund var synnerligen tillfredsställd över att producenterna inom jordbruket nu äntligen hade börjat organisera sig för att därigenom kunna få bättre betalt för sin vara. Ja, konsekvensen av det måste bli, att även konsumenterna måste börja organisera sig, och det kan lämpligen i de större kommunerna icke ske på annat sätt än genom att kommunen, samhället medverkar för att hålla denna producentsammanslutning stängden.

Då den siste talaren här förmenade, att mjölkpriset står i relation till fettpriset, alltså till smörpriset, så skall det bli av mycket, mycket stort intresse att iakttaga, huruvida, när smörpriset går ned, också mjölkpriset går ned på de trakter, som mjölktrusten redan behärskar. Jag tvivlar verkligen på den saken.

Motionen är till sitt syfte beaktansvärd, och frågan torde helt visst återkomma i utvidgad form för att bringa till lösning ett spörsmål, som för städernas befolkning i synnerhet är av aktuell betydelse, därför att mjölken ju är en så viktig vara.

Jag har, herr talman, icke något yrkande för närvarande, men frågan torde som sagt komma igen.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag får lov att göra en liten rättelse. Herr Åkerlund med sitt glada mod kastade ut en del uppgifter, som äro alldeles oriktiga. Han talade om dessa tiotusen småbrukare, som skulle vara med i mjölktrusten. Hela medlemsantalet är icke fullt 3,000. Sedan talade han vidare om, att denna mjölktrust var så demokratisk, att dessa småbrukare hade lika rösträtt. Rösträtten är så bestämd, att varje medlem har en röst per ko upptill 200 kor, och dessutom kan man få rösta enligt fullmakt för 300 kor. Det är följaktligen så anordnat, att styrelsen, 21 godsägare, kan rösta om sitt eget val, om sina revisorer och allt annat dylikt. Trusten är således icke alls den kooperativa lantmannasammanslutning, som vi ifrån Stockholms stad med nöje och glädje skulle samarbeta med, utan denna organisation har en helt annan karaktär. Detta vill jag också giva herr Lundblad att tänka på.

Jag vill giva blott ett exempel på, hur saken kan ställa sig. Vi hade på hand icke mindre än 15,000 liter mjölk om dagen, som vi skulle ha fått till Stockholm. Kontrakten voro uppgjorda, och det krävdes blott att en länsman skulle skriva på, så hade saken varit klar. Där hade vi fått mjölken cif Stockholm 3 öre billigare än trusten levererar den, och lantmännen förklarade sig fullkomligt nöjda med sin betalning. Nå, den där länsmannen hade na-

turligtvis sina manipulationer, och så blev det intet av med hela saken, men eljest fanns det inga hinder. När vi då råkade jordbrukarna direkt och omedelbart, lyckades vi få saken ordnad, och det är således visat, att den kan ordnas på lämpligt sätt.

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Jag vill också framhålla, att det är fullkomligt oriktigt att framställa själva sakläget på hösten så som herr Åkerlund gjorde. Vi erinra oss, att det då varen allmän mjölkbrist, beroende dels på den stora exporten, dels på att margarintillverkningen stoppade och att man i stället fick göra så mycket mera smör och dels på smörprisets stegring i övrigt.

Herr Mossberg är tydligen intresserad av frågan om mjölkhandelns kommunalisering och den ekonomiska nyttan av en sådan åtgärd. Jag skall icke upptaga kammarens tid med att gå närmare in härpå, men det skall bli mig ett nöje att tillställa herr Mossberg en övertygande litteratur om huru man i Schweiz, i Wien och på andra håll har med verklig ekonomisk fördel för båda parterna, både lantmän och konsumenter, framgått på den kooperativa eller kommunaliseringsvägen.

Så vill jag säga ett ord om herr Kants hygien. När han talar om, att vi med hygieniska föreskrifter skulle kunna vinna så mycket härvidlag, så kan han vara övertygad om, att ju mer man skärper de hygieniska föreskrifterna, dess större makt kommer att ligga i trustens händer, ty den har lättare att ställa sig dessa föreskrifter till efterrättelse. Härmed vill jag icke säga något emot att vi skulle införa strängare hygien, ty det är nog nödvändigt av andra skäl.

Jag vill säga de ärade medlemmarna av kammaren, att jag icke på minsta sätt har velat riva upp någon strid mellan lantmän och konsumenter, utan jag har med mina inlägg i dagens debatt velat för en stor konsumentkrets i huvudstaden deklarerat, att vi vilja redbart och öppet tillmötesgå i denna viktiga och för landets barn särskilt betydelsefulla fråga, och har jag lyckats övertyga härom, så har denna debatt, ehuru den icke lett till något positivt beslut, dock haft någon nytta med sig.

Herr Tamm. Herr Palmstierna framhöll, att debatten övergått till en strid mellan producenter och konsumenter. Jag tror, att det är just herr Palmstierna, som givit den denna karaktär. Herr Palmstierna är en skicklig man, det får jag bekänna. Först såsom agitator. Han låter höra smekande locktoner om, hur det skall bli, när konsumenterna och lantmännen få direkt förhandla. Då skulle vi lantmän få väl betalt för mjölken. Ja, låt oss hoppas, att det blir så, men jag tror dock icke, att herr Palmstierna hittills i praktiken lyckats visa, att det skulle kunna gå så.

Herr Palmstierna använder vidare det vanliga agitatoriska medlet, skrämsel, och den buse han målar på väggen är ju den s. k. trusten, mjölkringen. Herr Åkerlund har redan i viss mån bemött honom härvidlag, men jag skall taga upp ett annat påstående av herr Palmstierna, då han nämligen talade om att vid

I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)

ett visst tillfälle, eller kanske vid flera tillfällen, det skulle ha varit omöjlighet att komma överens med lantmännen, men så kom, sade han, trusten och »köpte» lantmännen. Ja, mina herrar, vad skulle det uttrycket kunna innebära? Från min sida innebär det, att trusten visar både i beräkningar och handlingar, att lantmännen genom att ansluta sig till den få bättre betalt för sin producerade vara än vad de ha kunnat få förut under långliga tider, då de stått isolerade, och det tycker jag väl icke är något att söka skrämma lantmännen med, att de bli på det sättet köpta av en trust.

Jag skulle vidare vilja säga, att, om något, skall väl en sådan sammanslutning mellan producenter taga bort det, som vi alla rikta oss emot här och som motionen också är inne på, nämligen en onödig mellanhandsvinst. Skulle man vilja gå tillbaka, måntro, till den tid, då flera större mjölkbolag konkurrerade sinsemellan om att få mjölk utifrån, men höllo samman, när det gällde att hålla uppe priserna, och ensamma togo den vinst, som nu till stor del, det erkänner jag tacksamt, går till lantmännen?

Men det är i ett annat avseende, som herr Palmstierna är en ännu skickligare man, och det är som taktiker. Jag kan icke riktigt förstå det fina i saken, men det kan ju hända, att det är mycket klokt av honom att redan nu söka bygga upp en plattform för den motion, som han väckt och som längre fram under riksdagen kommer till behandling. Han har väl bearbetat marken för den i dag, men jag måste bekänna, att jag inte riktigt förstår, att mjölkfrågan lämpligen kan tagas upp i sammanhang med den motionen ty den avser trustfrågan i allmänhet i hela dess omfattning och således både mjölk- och sockertrusten och även några andra.

Jag tror att den nuvarande tidpunkten är lämpligare att taga upp mjölkfrågan, och jag skall, då den nu kommit på tal, be att få säga, att jag icke tror, det vara möjligt att *tvunga* fram en sådan produkt som mjölk, vare sig man tänker gå in för en kommunalisering av mjölkhandeln eller tänker gå några andra vägar. Det glädde mig att höra, att herr Palmstierna gav det erkännandet, att de siffror, som kommo fram från lantmannaball vid utredningen i höstas, ha visat, att det verkligen behövdes en höjning, och även herr Örne, som då deltog i behandlingen av de framlagda siffrorna, blev ju genom dem klar på att man vid det tillfället måste höja mjölkpriset. Tror herr Palmstierna då verkligen, att det är möjligt att bringa ned de av många omständigheter förorsakade höga produktionskostnaderna genom att så att säga söka tvinga fram en mjölkproduktion?

Försök, herr Palmstierna, att inrätta kommunala ladugårdar ooh dylikt för att kontrollera oss. Jag tror, att vi lantmän med glädje skola se er göra sådant, ty ni skola då också komma underfund med, att de priser vi fått under långa förflutna tider ha för oss varit fullkomligt ruinerande.

Jag skulle naturligtvis icke vid den motion, som här före-

ligger, ha yttrat mig rörande mjölkfrågan, men detta har förorsakats av den diskussion, som här har förekommit. Vad själva motionen och utskottets betänkande angår, så skall jag, under förhoppning, i motsats mot herr Palmstierna, att icke motiveringen skall på något sätt binda oss vid en framtida behandling av mjölkfrågan, yrka bifall till utskottets hemställan.

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Herr Hallén: Herr talman, mina herrar! Jag ber om kammarens överseende, att jag tar till orda i en fråga, i vilken jag icke har någon egen erfarenhet. Men vad jag ville säga är, att vid en resa, som jag i fjol med några kamrater företog till Tyskland och Belgien, fingo vi möjlighet att också studera vad man gjort i mjölkfrågan. Jag vill nämna, att bland annat besökte vi också staden Strassburg, och för såväl herr Tamm som herr Kant och andra, som tyckas vilja reagera mot tanken på kommunalt ingripande i mjölkhandeln, kan jag tala om, att där hade man ordnat saken så, att man genomfört en fullständig kommunalisering av både mjölkproduktionen och mjölkdistributionen, och man uttalade sin stora belåtenhet med detta arrangemang. Jag kan också nämna, att den s. k. mjölktrusten i Stockholm verkligen kan glädja sig åt en viss europeisk ryktbarhet, såtillvida som man ända därnere i Strassburg kände till de svåra förhållanden, med vilka särskilt Stockholm arbetar. Det låter nästan som en saga, men jag kan också tala om, att jag vid ett tillfälle i Belgien sammanträffade med en s. k. civilkommissarie, således en tysk ämbetsman, som också kände till de svårartade förhållanden de svenska stadssamhallena ha att brottas med ifråga om sin mjölkhandel. I det stycket tala sålunda förhållandena verkligen sitt klara och tydliga språk.

Jag kan också såsom ett litet inlägg i frågan om vikten av att på det ena eller andra sättet ett ingripande från det allmännas sida sker, innan det går alltför galet, omnämna — jag tror icke att jag begär någon indiskretion — att själve överborgmästaren i Strassburg, Schwander, yttrade både till mig och ett par kamrater, att så mycket hade man hittills lärt angående städernas mjölkfråga, att den aldrig kunde lösas på det sättet, att producenterna uppträdde med sin obegränsade näringsfrihet, som herr Mossberg nu talade om, och att icke heller angelägenheten kunde utlämnas till privata ekonomiska sammanslutningar.

Jag hoppas att de, som ha vänt sig mot tanken på ett kommunalt ingripande, i alla fall taga någon hänsyn även till dessa påpekanden, icke minst när de komma från vårt södra grannland.

Herr Palmstierna: Jag måste svara på herr Tamms yttrande. Jag vill säga herr Tamm, att man kan också vara för överslug, och det förefaller mig verkligen, att han var det. Han letar ut på något sätt en finurlighet, med vilken man skulle vilja behandla en sak. Vet herr Tamm, jag tror att detta bottnar snarare i

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

hans egen uppfattning än i min vilja eller min föreställning. Och dessutom går det icke att skildra trusten såsom lantmännens älskingsbarn — det var det han ville göra — ty här få lantmännen betala det urvattnade kapitalet. Det är så överkapitaliserat, att man icke vill visa hur mycket, men när man vet köpesumman på en del butiker och bolag, som trusten köpt ut, så får man en aning om överkapitaliseringen. Och vilka få betala detta? Jo, jordbrukarna, som leverera sin mjölk. Jag känner gårdar, som, när de sälja direkt till konsumenter i Stockholm, få bättre betalt än av trusten, så att herr Tamm skall icke alls komma med denna idealisering. Det var ett direkt försvar för trustintressena, som där kom fram. Så vill jag också säga, att varför vi icke skola taga saken på det viset som herr Tamm gjorde är därför, att en trust har sin trustpolitik, och en av de allra viktigaste varorna förushållningen i landet är småbarnens mjölk.

Då säger herr Tamm: se där, hur mycket mera trusten betalar lantmännen, skola de icke taga emot detta? Jag har nyss givit svar på den frågan, då jag påvisade, att lantmännen få mera betalt på annat håll än av trusten. Oavsett detta är förfaringssättet oriktigt av det skälet, att ett monopolpris på en vara, varvid man utnyttjar sin ekonomiska maktställning över arbetarfamiljerna och andra, som få betala det urvattnade kapitalet, medför olyckliga och ödesdigra resultat. Mjölkkonsumtionen har här i Stockholm på senare tiden gått ner med över 20 %. Vad det betyder kan herr Tamm förstå. Och om det är något intresse, som här blivit företrätt, vilket icke synes mig böra få göra sig gällande i denna kammare, så är det just det, som talat genom herr Tamms mun: låt oss taga monopolpris, där vi kunna göra det!

Herr Kant: Herr talman! Jag kan icke underlåta att med ett par ord uttrycka min ledsnad över att herr Palmstierna icke är nöjd med min hygien. Jag trodde annars, att jag var ute på god väg, när jag fordrade, att det skulle uppställas stränga fordringar för mjölkhandeln i hygieniskt avseende. Jag har endast tillåtit mig säga, att detta är en möjligen framkomlig väg till att inskränka mjölkbutikernas antal, och jag vill fästa herr Palmstiernas uppmärksamhet på, att här icke är fråga om annat än en inskränkning av dessa butikers antal. Det är därtill motionären syftar, men han har säkerligen icke tänkt sig att komma åt trustbildningen på denna väg.

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! I dessa allvarstider är det en olycka för landet, att producenter och konsumenter stå mot varandra, såsom de nu göra. Genom den starka hets, som på många håll bedrives, underhålles och näres denna motsättning. Inskränkningar åläggas såväl konsumenter som producenter, och de personliga behoven få vi litet var jämka på. Men härvid händer det, att den ene får en fördel på den andres bekostnad. Därigenom underblåses hetsen ytterligare, och denna blir för framtiden

kanske till större olycka och skada än hittills, då vi ju, såvitt jag kan se, gå allt allvarligare tider till mötes.

Det finns nu en del personer, som ifråga om denna hets ofta synas framme i tēten, och det är då herr Palmstierna jag i främsta rummet tänker på. Han har talat om, att han varit ordförande — och är det väl fortfarande — i Stockholms stads livsmedelsnämnd, den största kommunala i landet. Dessa livsmedelsnämnder ha skött sig illa. Det är många gånger icke lätt för dem, då de ju i sin verksamhet icke ha några säkra faktorer att räkna med. Men de ha emellertid skött sig så illa, att det är under all kritik, och de ha suttit kvar, fastän det på många håll blivit bevisat, att de äro oförmögna att fullgöra sina uppgifter. För att nu taga herr Palmstierna på orden talade han om något, som vi alla förut visste, fast vi icke i detalj hade reda på, hur det förhöll sig. Han sade nämligen, att livsmedelsnämnden i Stockholm gjort uppavtal om att köpa flera tusen liter mjölk om dagen, som skulle komma Stockholms samhälle till godo, men det blev ingenting av med affären. Det var vad vi alla förut visste — när har herr Palmstierna kunnat praktiskt sköta om en sak, som han haft om händer? Det var bara en bekräftelse härpå, vad vi nu fingo. Likväl sitter herr Palmstierna kvar som ordförande i nämnden och skall alltjämt sköta om de praktiska saker, som äliga densamma. Och när här i kammaren talar en verkligt praktisk man som herr Mossberg t. ex., uppträder herr Palmstierna mot honom med stora låter — talar om »avlagda kläder» och kommer med en massa slagord och termer. Jag tror, att det vore bättre, om herr Palmstierna hölle sig undan denna sak, än att han försöker racka ner på bönderna, när det gäller frågor, som de äro hemma i, men han främmande för.

*I fråga om
reglering av
handel med
mjölk.
(Forts.)*

Herr Palmstierna har här också sagt, att han börjat tillmöttesgå lantmännen eller producenterna. Ja, det låter vackert, och man kunde knappast vänta något sådant från det hållet, men jag är ända icke tacksam för det, och det tror jag icke heller, att de lantmän ha orsak att vara, som det närmast gäller. Men däremot skulle vi vara herr Palmstierna synnerligen tacksamma, om han i stället för att tillmöttesgå oss ville övergå till att alldeles låta bli att göra någonting i allt det, som hör hit. Jag tror, att detta skulle vara till lycka för hela vårt land — både konsumenter och producenter — i de allvarstider, vari vi nu leva.

Jag har icke något yrkande att göra.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Efter härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.

Andra kammarens protokoll 1917. Nr 21.

Maj:t i fråga om upphävande av pastors självskrivenhet såsom ordförande å kyrkostämman, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Ang. lands-
tingens sam-
mansättning.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande av lika representationsrätt för land och stad vid val till landsting.

I anledning av en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Brånalt väckt motion, nr 129, hemställde konstitutionsutskottet, till vars förberedande behandling ifrågavarande motion hänvisats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt sådan förändring i förordningen om landsting kunde vidtagas, att den olikhet, som nu förefunnes mellan landsbygd och städer i avseende å valkrets- och representationsbestämmelser för val av landstingsmän, utjämnades, samt för riksdagen framlägga det förslag, var- till utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Bellinder, von Geijer, von Bahr*, greve *Alexander Hamilton, Flensburg* och *Beckman*, vilka yrkat, att ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herr *Räf*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Beckman*, som yttrade: Jag vill icke uppväcka någon debatt i denna fråga utan ber endast att på grund av de i reservationen anförda skäl få yrka avslag på utskottets hemställan.

Härpå anförde

Herr *Johansson* i Brånalt: Herr talman! Jag kan icke förstå de skäl för avslagsyrkandet, vilka framläggas i den reservation, vari den föregående talaren deltagit. Däremot kan jag förstå den motivering, som herr *Räf* givit för den anteckning han gjort till utskottets utlåtande, och som är mycket försiktigt hållen och kan anses ha ett visst berättigande. Ehuru jag som sagt icke kan inse, att den förstnämnda reservationen har någon verklig grund för sig, skall jag icke ingå på någon kritik av densamma, utan ber att få yrka bifall till utskottets tillstyrkande hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter det herr talmannen givit propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om viss ändring i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering föredrogs nu; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Vid föredragning härefter av bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående progressiv beskattning av innehav eller nyttjande av större bostadsvåningar begärdes ordet av motionären

*Ang. bostads-
skatt.*

Herr Hage, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har be-
gärt ordet för att ge tillkänna, att jag icke är fullt övertygad utav den
avslagsmotivering, som bevillningsutskottet har presterat på grund
av min motion. Nu är det ju emellertid så, att utskottets förslag
är enhälligt, och inför det förhållandet känner jag mig tveksam,
om jag skall yrka bifall till motionen. Men trots det vågar jag
likväl säga några ord både rörande motionen och rörande utskottets
utlåtande. Jag gör det därför, att jag tror, att den bostadsbrist,
som nu kan konstateras, icke är en övergående företeelse, utan att
den kommer att existera under en lång tid framåt och bli någon-
ting bestående — det finns personer med sakkännedom på området,
som bestämt påstå detta — och därför tror jag också, att det
förslag till åtgärder, som från Kungl. Maj:ts sida kommit fram,
bestående i yrkande på anslag av riksdagen för att förhindra och
mildra denna bostadsbrist, icke kommer att bli nog för att åstad-
komma tillfredsställande förhållanden på detta område. Jag tror
alltså, att det anslag, som man från Kungl. Maj:ts sida har före-
slagit för att råda bot på missförhållandena, kommer att bli som
en droppe i havet och att det icke kommer att medföra någon
effektivt ändring på det här området. Om så blir förhållandet, vågar
jag säga, att jag för min del tänker trots det avslagsyrkande, som
här avgivits, vid en kommande riksdag, om jag då kommer till-
baka hit, framlägga detta förslag ännu en gång, och därför vågar
jag något motivera min uppfattning i denna fråga.

Jag kan icke dölja för mig, att orsaken till den bostadsbrist,
som nu existerar, naturligtvis delvis beror på den inställda bygg-
nadsverksamheten, men naturligtvis även till någon del ligger i
det förhållandet, att det existerar lyxvåningar, stora våningar, som
genom sin tillvaro åstadkomma bostadsbrist. Om man alltså kan
konstatera, att någon del av denna bostadsbrist har sitt upphov
uti tillvaron av sådana stora bostäder, vilkas tillvaro måste te sig
som någonting sorgligt vid sidan av det förhållandet, att det finns
människor, som knappast ens ha möjlighet att skaffa sig ett rum
och kök eller kanske icke ett rum med järnspis, om man kan kon-

Ang. bostads-
skatt.
(Forts.)

statera, säger jag, att någon del av denna bostadsbrist har sin grund i nämnda förhållande, tycker jag för min del, att det måste vara en sund och riktig tankegang, att man söker lägga beskattningen på just de människor, som delvis åstadkomma bostadsbristen, så att man säger till dem, att ni äro delvis orsaken till den bostadsbrist, som existerar, och ni har därför att välja på två vägar. »Antingen får ni behålla eder stora bostad, men då skall ni betala skatt till det allmänna, att användas just till det ändamål, som staten nu vill främja, nämligen att skaffa mindre bostäder, något som i sin tur blir en nödvändig följd just därav att ni har stora bostäder.» Eller också skall man säga till dessa människor: »om ni icke vill vara med om det, så kan ni ju inskränka ert bostadsbehov, och därigenom att ni inskränker ert bostadsbehov, så åstadkommer ni större möjlighet att dessa människor, som nu äro utan bostäder, få sådana».

Jag tror, att, om en sådan lagstiftning som jag här har föreslagit, skulle komma till stånd, den skulle verka i någon mån på det sättet i inskränkande riktning, och jag tror, att man kan som skäl för den uppfattningen förebbringa en erfarenhet, som visat sig på andra områden. När det gällt livsmedel och livsförnödenheter och när dessa ha stigit i pris — en prisstegring förutsättes också bli en följd av en beskattning på stora bostäder — så har det visat sig, att en massa människor nödgats inskränka sin konsumtion. I vissa fall är detta ett mycket beklagligt förhållande, i vissa fall åter har det lett till att dessa människor tvingats att sätta ned kvaliteten på de varor man inköpt, något som ju i vissa fall också kan vara beklagligt. Men naturligtvis, då detta riktar sig mot personer, som levat ett lyxliv, då är det synnerligen gagnande och samhällsnyttigt, enligt vad jag håller före. Jag skulle alltså vilja tro, att om en sådan skattelagstiftning komme till stånd, som den här ifrågasatta, då skulle det kunna lända till antingen att vissa människor fortfarande behölle sina stora bostäder, och då finna skatta härför, i vilket fall denna skatt användes till produktion av mindre bostäder, eller också skulle det lända till att dessa människor tvingades till inskränkning av sitt bostadsbehov, d.v.s. hyrde mindre lägenheter, och i och med detsamma uppstode delvis bättre tillgång på rum i samhällena.

Nu kan man naturligtvis invända mot detta, att om något sådant bleve genomfört, så skulle vi komma till en övergångstid, under vilken det kanske inträffade ganska svåra förhållanden, därför att lägenheterna äro avpassade efter viss storlek och det icke är lätt att helt plötsligt ändra om en stor lägenhet till en liten. Ja, den invändningen är naturligtvis riktig, men gäller endast själva övergångstiden. Under en viss övergångstid skulle, även enligt min tro, det mycket väl kunna inträffa en del svårigheter i nämnda avseende, men sedan den tiden överskridits, så tror jag att man skulle komma över till sådana förhållanden, som jag förut talat om. Nu säges det visserligen det, att en del bostäder äro omöjliga att dela upp. Ja, det är troligt att det finnes

sådana bostäder, men jag skulle å andra sidan vilja säga, att procenten av dem, som äro omöjliga att dela upp, är ganska liten. Jag tror emellertid, att de allra flesta lägenheter kunna delas upp, om det verkligen skulle inträffa sådana förhållanden som här ifrågasätts. Vidare göres det den invändningen — den har även kommit fram i en tidning i Stockholm — att uppdelandet av lägenheterna skulle komma att medföra en stor del ökade kostnader, vilka komme att bestridas under en tid då det ställer sig mycket dyrt att göra sådana omändringar. Häremot skulle jag dock vilja säga det, att dessa omändringar även under nuvarande förhållanden äro ofantligt mycket billigare i alla fall än dessa kostnader som uppkomma vid byggande av helt nya hus. Det måste givetvis vara riktigt, detta påstående, att det blir billigare — ja ofantligt mycket billigare — att göra en uppdelning av vissa stora lägenheter, än att bygga upp hela nya hus.

Ja, dessa äro några av de synpunkter som ha lett till att jag väckt denna motion. Nu har ju utskottet frambállit en hel del detaljer i denna sak, med åberopande av vilka man sökt visa hän på att en sådan anordning i många fall icke skulle verka på det sätt som jag ifrågasatt, och att man måhända mången gång skulle — det har man också låtit forstå — träffa personer, som icke vore avsedda att träffas av denna lagstiftning. För min del vill jag då säga det, att jag har lagt min motion på sadant sätt, att jag undviker att göra gällande, att denna lagstiftning skulle tillgripas under alla möjliga förhållanden. Jag har ifrågasatt, om man icke kunde åstadkomma, att denna lagstiftning skulle kunna göras fakultativ, göras på något sätt i form av kommunal lagstiftning. Jag har särskilt undantagit landsbygden från denna lagstiftning, därför att jag åtminstone ifrågasatt, om det vore lämpligt att taga med landsbygden — jag tror att det ej vore lämpligt. Man skulle således inkränka lagstiftningen till att bli en fakultativ, event. en kommunal lagstiftning, som skulle tillgripas ifråga om sådana samhällen, där det just vore klart konstaterat, att det vore nödvändigt att vidtaga åtgärder för beredande av en bättre bostadstillgång och på det sättet införande av förbättrade förhållanden på detta område. Det är ju så, att det finns i utlandet en liknande lagstiftning på det här området, som har visat sig delvis vara fördelaktig, och denna lagstiftning har nu i viss mån i en del länder lagts såsom progressiv beskattning, börjande vid en viss bostadstorlek och stegrande sig undan för undan.

Jag tror alltså, att, om man gör denna lagstiftning smidig och anpassar den efter förhållandena på olika platser och under olika förutsättningar, så kan man härigenom nå det mål som är avsett och där det behöves nås, och att man å andra sidan icke åstadkommer någon skada eller riskerar några ofördelaktiga konsekvenser, i händelse en sådan lagstiftning bleve genomförd. Jag vill alltså säga, att själva denna tankegång, som jag här varit inne på, skulle, om den utvecklades, om Kungl. Maj:t finge i uppdrag att göra en utredning av saken, enligt min övertygelse medföra,

Ang. bostads- att vi finge en skattelagstiftning, som jämte övriga ifrågasatta
skatt. åtgärder i någon mån skulle kunna hjälpa oss till att få bort
(Forts.) denna synnerligen sorgliga situation som existerar på bostads-
frågans område.

Jag skall emellertid, som sagt, icke tillåta mig att göra något yrkande, men jag har likväl velat något motivera min motion och min uppfattning. Jag är övertygad om att, om denna bostadsbrist fortfarande kommer att bestå, så skulle det vara lyckligt, om man återigen kunde föra fram inom den lagstiftande församlingen denna fråga till debatt, och event. komma till ett resultat.

Herr talman, jag har för närvarande icke något yrkande att göra. .

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Ang. justitie- Därefter i ordningen var å föredragningslistan uppfört lagut-
ombudsman- skottets utlåtande, nr 2, i anledning av verkställd granskning av
nens ämbets- justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
förvaltning.

Uti förevarande utlåtande anmälde utskottet, att granskningen av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning utöver vissa i utlåtandet gjorda uttalanden icke givit anledning till erinran eller anmärkning.

De uti utlåtandet gjorda erinringarna avsågo, bland annat, dels av justiteombudsmannen uti ämbetsberättelsen gjorda uttalanden beträffande omfattningen av hans tillsynsbefogenhet gentemot ordförande i valnämnd och i pensionsnämnd m. fl. samt beträffande utseende av ledamöter i jury i tryckfrihetsmål, dels ock vissa fall, där justitieombudsmannen, vars ingripande påkallats i anledning av domstols utslag, visserligen funnit någon åtgärd från hans sida icke böra vidtagas, men dock underkastat samma utslag en ogillande kritik eller meddelat, att han för sin del vore av annan mening än den, som i utslaget kommit till uttryck.

Vid utlåtandet voro fogade särskilda yttranden av:

herrar *Petersson* i Lidingö villastad, greve *Spens*, *Dahl*, *Tisell* och *Gustafsson* i Örebro, som förklarar, att de ansett sig icke böra biträda utskottets erinran i avseende å justitieombudsmannens uttalande rörande utseende av ledamöter i jury i tryckfrihetsmål;

herr *Alexanderson*, som ansett, att utskottets uttalanden i fråga om justitieombudsmannens tillsynsbefogenhet gentemot ordförande i valnämnd och i pensionsnämnd m. fl. samt rörande justitieombudsmannens rätt att i sådana fall som ovan omförmäls uttala sig om domstols utslag icke bort i utlåtandet inflyta;

herr *Lindhagen*, vilken gjort vissa uttalanden angående

1) justitieombudsmannens befogenhet att öva tillsyn över vissa befattningshavare;

2) justitieombudsmannens rätt till granskning av domstolsutslag;

3) ett av underdomstol samt därefter, på grund av anförda be-
svär, av hovrätt och av högsta domstolen handlagt mål angående
ansvar för förräderi; och

4) förbättrad lagstiftning om församlingsfriheten

samt på grund av vad han under 3) anfört hemställt, att riksdagen ville i anledning av justitieombudsmannens ämbetsberättelse göra det uttalandet, att i det s. k. förräderimålet åtal bort av ombudsmannen anställas för de domfällanden, enligt vilka de tilltalade ansetts skyldiga till ansvar för förräderibrott;

herrar *Klefbeck*, *Lindqvist* i Stockholm och *Persson* i Norrköping, som instämt dels med herr Alexanderson och dels i huvudsak med herr Lindhagen i fråga om hans yttrande under punkt 3) i reservationen;

herr *Lars Olsson*, som instämt med herr Alexanderson beträffande hans särskilda yttrande, i vad detsamma avsåge justitieombudsmannens rätt till granskning av domstolsutslag; samt

herrar *Schotte* och *Rehn*, som instämt med herr Alexanderson.

Utskottets anmälan föredrogs, varefter ordet erhöles av

Herr Persson i Norrköping, som anförde: Herr talman! Som synes av utskottets utlåtande, ha vid detsamma fogats åtskilliga reservationer, vilkas avgivare icke varit eniga med utskottsmajoriteten, i vad det gäller vederbörande delar av utlåtandet. Vad först beträffar den del av utskottets utlåtande, som börjar på sid. 5 och sedan fortsätter in på sid. 6, med andra ord andra stycket, har herr Alexanderson i första kammaren, med vilken herrar Klefbeck och Lindqvist samt undertecknad ävensom herrar Schotte och Rehn instämt, ansett, att ifrågavarande stycke bort utgå ur betänkandet och där icke förekomma. De särskilda skäl, som av reservanterna anförts, visa ju, hurusom det gäller frågan, huruvida justitieombudsmannen skall ha rätt till att öva inseeende över vissa tjänstemän, d. v. s. de delvis kommunala befattningshavare, som äro under de senare åren tillkomna, såsom valnämndsordförande och pensionsnämndsordförande o. s. v. Lagutskottet uttryckte ju föregående år, att utskottet för sin del icke ville inlåta sig på att avgöra frågan eller ens ta ståndpunkt till frågan, huruvida dessa tjänstemän skulle vara under justitieombudsmannens tillsyn eller icke. Det framgår ju av justitieombudsmannens berättelse, att han i stort sett ej haft någonting att erinra mot denna lagutskottets uppfattning utan att han i stället velat lämna förklaring över sin ståndpunkt till densamma. Han har därjämte uttryckt, att det på grund av dessa tjänstemäns ställning gällde att förfara med varsamhet i vad beträffade deras handhavande av lagtillämpningen, därför att man av dessa tjänstemän näppe-

Ang. justitie-
ombudsmannens
ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

ligen kunde fordra samma kompetens som av tjänstemän i allmänhet. Det förefaller som det icke skulle ha givits någon rimlig anledning att mot dessa uttalanden göra någon erinran. Om man läser utskottets utlåtande, får man närmast den uppfattningen, att det på visst sätt utgör en uppmaning till justitieombudsmannen att låta åtala någon av dessa befattningsinnehavare för att därigenom få av domstol fastslaget, huruvida de stå under justitieombudsmannens tillsyn eller icke. Det finns givetvis även en annan väg att gå för att få klarhet i den oklara uppfattning, som tilläventyrs råder, huruvida ifragavarande befattningsinnehavare står under justitieombudsmannen eller ej, nämligen genom en särskild lagstiftning av riksdagen. I varje fall synes det icke vara så av behovet pakallat, att få den saken uppklarad, att man har särskild anledning till att, på sätt i utskottsutlåtandet angivits, anse, att åtal bör anhängiggöras, vid tillfälle naturligtvis då åtal är mindre befogat.

Vidare ha reservanterna icke kunnat vara med om den del av utskottets betänkande, som återfinnes på sidan 7, andra stycket. Det framhålles där av utskottet, att genom vissa av justitieombudsmannen gjorda uttalanden över fälda domar tillskapas en olöslig konflikt mellan justitieombudsmannens och vederbörande domstols auktoritet, som icke kan undgå att verka nedbrytande på förtroendet till rättsskipningen, i all synnerhet då, såsom i ovan åsyftade fall är händelsen, justitieombudsmannens uttalande riktar sig mot utslag meddelade av hovrätter eller av högsta domstolen. Det är med anledning därav utskottsmajoriteten anser sig, dels av principiella skäl och dels för att saken har stor praktisk vikt, höra fästa uppmärksamheten på densamma. Reservanterna hava häremot framhållet, att justitieombudsmannen otvetydigt av 15 § i sin instruktion har rätt till att göra sådana uttalanden. 15 § i justitieombudsmannens instruktion lyder nämligen: »Skulle justitieombudsmannen erfara, att inom området för hans ämbetsutövning något emot gällande bestämmelser stridande förfarande är brukligt vid domstolar eller ämbetsverk eller hos ämbets- eller tjänstemän, må han i sin berättelse anmärka oriktigheten därav. Är åter något missbruk uppkommet i brist av stadganden, åligger honom att för riksdagen framhålla angelägenheten av erforderliga bestämmelsers meddelande». Vi anse för vår del, att det bör mera anses som en lämplighetsfråga för justitieombudsmannen att göra sina uttalanden i överensstämmelse med den honom enligt instruktionen § 15 tillerkända rätt, och att det icke i detta fall förefunnits skäligen anledning för lagutskottet vare sig att fastsätta särskild uppmärksamhet därpå eller att göra någon erinran mot hans uttalande. Vi anse följaktligen, att ifragavarande stycke i utskottets betänkande icke bort ingå i betänkandet och att det ej heller av riksdagen med gillande bör läggas till handlingarna.

Jag föreslår därför, herr talman, den förändringen, att dessa båda av mig påtalade yttranden i lagutskottets betänkande icke må gillas, utan att i stället andra kammaren och riksdagen måtte

besluta att med gillande lägga utskottets befänkande till handlingarna med undantag av dessa båda påtalade stycken och att där i stället gilla det uttalande, som gjorts i den av herr Alexanderson m. fl. avgivna reservationen.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Vidare har herr Lindhagen avgivit ett särskilt yttrande med anledning av vad som förekommer i justitieombudsmannens berättelse angående det s. k. förräderiåtalet. I detta yttrande hava i huvudsak instämt herrar Klerbeck i första kammaren, Lindqvist i Stockholm och jag i denna kammare. På grund av detta särskilda måls alldeles uppseendeväckande karaktär och alldeles enastående innebörd och beskaffenhet, hava vi ansett, att justitieombudsmannen bort anställa åtal mot rådhusrättens ledamöter för deras beslut i det s. k. förräderimålet, och jag vill för min del tillkännagiva, att jag fortfarande vidhåller denna min uppfattning och på grund därav i huvudsak instämmer i det uttalande, som herr Lindhagen gjort i sin reservation.

Häruti instämde herr *Lindqvist* i Stockholm.

Vidare yttrade:

Herr Holmdahl: Herr talman, mina herrar! Jag har inom lagutskottet icke deltagit i behandlingen av det här föreliggande ärendet, men om jag det hade gjort, skulle jag helt och fullt anslutit mig till utskottets yttrande beträffande den ogillande kritik, som justitieombudsmannen uttalat angående vissa utslag.

Ett offentligt uttalat klander mot våra domstolars utslag har alltid ansetts vara oriktigt och olämpligt, och den uppfattningen har också fått ett klart och tydligt uttryck i gällande lag. Men ett sådant klander blir givetvis av mera allvarlig beskaffenhet, då det framställes av en person i den framskjutna ställning och med den auktoritet, som justitieombudsmannen äger. En ogillande kritik från hans sida kommer alltid att tillmätas en långt större betydelse än ett klander av en enskild person, även om detta klander offentligen uttalas. Vid bedömandet av den föreliggande frågan, bör man uppkasta för sig det spörsmålet: Har det verkligen varit nödvändigt för justitieombudsmannen att i de fall, varom här är fråga, uttala sig på sätt som skett; eller med andra ord sagt: har justitieombudsmannen för att motivera de beslut, vartill han kommit, behövt tillgripa ett klandrande uttalande? Svaret på den frågan kan näppeligen bli mer än ett. Undersöker man nämligen de rättsfall, varom det här är fråga, finner man, att justitieombudsmannen, efter prövning av vad som förekommit i ärendet, funnit, att någon anledning icke förefunnits att anställa något åtal. Justitieombudsmannen hade följaktligen kunnat inskränka sitt uttalande till att konstatera detta förhållande. Hur han själv i det föreliggande fallet skulle ha dömt, eller hur enligt hans mening domstolen bort avgöra saken är givetvis betydelselöst, då justitie-

Ang. justitie-
ombudsmannens
ämbets-
författning.
(Forts.)

ombudsmannens undersökning resulterat i att något tjänstefel icke förekommit och att följaktligen något åtal ej kunde komma ifråga.

Jag skall här tillåta mig att i korthet redogöra för ett särskilt fall, det s. k. förräderimålet, som är ganska belysande för justitieombudsmannens tillvägagångssätt. I den ämbetsskrivelse, som innefattar justitieombudsmannens beslut, fastslår justitieombudsmannen kategoriskt, att rådhusrättens utslag i målet är felaktigt. Men han inskränker sig icke härtill utan fogar till detta påstående den reflexionen, att det måste på det allvarligaste beklagas att en underrätt begår felaktigheter, varigenom den allmänna tilltron till lagarnas helgd och rättsväsendets auktoritet löper fara att rubbas. Man skulle kunnat vänta, att efter detta kraftiga uttalande justitieombudsmannen skulle förklarat, att det vore hans avsikt att ställa underrättens ledamöter under åtal, men i stället kommer ett uppräknande av alla de omständigheter, som tala till domstolens fövör. Bland dessa omständigheter framhåller han, att det måste anses hava varit tveksamt, huru den föreliggande rättsfrågan rätteligen borde bedömas. Sin ämbetsskrivelse slutar han med, att han anser saken hava varit av så tvivelaktig beskaffenhet, att skälig anledning icke föreläge till anställande av åtal för ämbetsfel mot rådhusrättens ledamöter.

Det finnes en gammal god regel, som säger, att i tvivelaktiga fall bör man icke handla. Det kunde icke skada att utsträcka den regeln där hän, att i tvivelaktiga fall bör man också vara försiktig med sina uttalanden. Då justitieombudsmannen nödgas medgiva, att det måste anses hava varit tveksamt, hur den föreliggande frågan rätteligen borde bedömas, och slutar med, att han anser saken vara av så tvivelaktig beskaffenhet, att skälig anledning icke föreligger till anställande av åtal för ämbetsfel, förefaller det mig, som om det hade varit både lämpligare och klokare, att justitieombudsmannen undvikit ett för underdomstolen nedsättande omdöme.

Herr Lindhagen har ifråga om det s. k. förräderimålet framfört en särskild mening. Han har ansett, att justitieombudsmannen hade bort ställa underrättens ledamöter under åtal, och han har till och med framställt yrkande om att riksdagen skulle göra ett uttalande i sådan riktning. För att ett sådant uttalande skall kunna göras, bör man emellertid hava fullt klart för sig, att domstolens ledamöter i sitt dömande gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande. Jag undrar emellertid, om riksdagens ledamöter äro i stånd till att fullt objektivt bedöma den frågan. Tilltror man sig verkligen att här kunna avgöra, vilken tolkning av förräderiparagraferna, som är den riktiga, då bland fjorton domare, som i olika instanser haft att bedöma den saken, icke mindre än sju olika meningar gjort sig gällande? Det är nog så, att här gör sig gällande en känslöstämning; men riksdagen bör icke handla under intrycket av en sådan stämning, allra minst i en fråga av så ömtalig natur som den förevarande. Jag föreställer mig emellertid, att någon proposition på herr Lindhagens yrkande ej kan komma ifråga.

Jag återkommer nu till den ogillande kritik, som justitieombudsmannen i vissa fall framställt mot domstolars utslag. Vissa reservanter ha velat göra gällande, att den föreliggande frågan icke är av principiell betydelse, utan att det endast gäller en lämplighetsåtgärd. Jag kan för min del icke dela denna uppfattning. Saken är ingalunda så bagatellartad, som dessa reservanter vilja låta påskina. Är det nämligen justitieombudsmannens mening att fortsätta på den väg, som han slagit in på, d. v. s. att, utan att åtal anställles, framställa en ogillande kritik, då är det fara värt, att våra domstolars auktoritet kommer att så småningom undergrävas. Vad det betyder behöver jag väl icke i denna församling frambålla.

Man har till stöd för justitieombudsmannens tillvägagångssätt i dessa fall åberopat 15 § i den för justitieombudsmannen gällande instruktionen. Var och en, som genomläser den paragrafen, bör kunna förstå, att den i detta fall ej är tillämplig. Denna paragraf förutsätter nämligen först och främst ett emot gällande föreskrifter stridande förfarande och vidare, att detta förfarande är brukligt vid ett flertal domstolar. Dessa förutsättningar föreligga emellertid ej ifråga om de rättsfall varom här är fråga.

Man har vidare till stöd för justitieombudsmannens förfarande åberopat, att avvikande meningar från kollegiala domstolars utslag icke blott få indyta i protokoll och utgående expeditioner, utan även publiceras. Ja, mina herrar, detta är alldeles riktigt. Men *en* sak är att publicera en avvikande mening, som vid omröstning avgivits mot ett utslag, en *annan* sak är att klandra detta utslag. Och jag föreställer mig, att icke ens reservanterna skulle vilja göra gällande, att en enskild person med stöd av en avvikande mening skulle ha rätt att kvälja det rättens utslag, som utgör uttrycket för majoritetens mening.

Det klander, som justitieombudsmannen uttalat i sådana fall, då åtal icke följt, inskränker sig emellertid icke till domstolars utslag utan har också förekommit beträffande av ämbetsmän vidtagna åtgärder. Jag skall här tillåta mig att redogöra för ett fall, där justitieombudsmannen efter att i en ämbetsskrivelse ha gjort ett uttalande, som måste anses innebära en tillvitelse för tjänstefel, underlåtit att anställa åtal mot ämbetsmannen i fråga, oaktat denne begärt, att hans sak skulle bli föremål för domstols prövning. Den skrivelse, i vilken ämbetsmannen framställde denna begäran, har icke influtit i justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Hade så skett, så föreställer jag mig, att lagutskottet icke kunnat lämna den saken obeaktad. Själv har jag, som nämnt, icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet och har följaktligen icke där kunnat bringa frågan på tal.

Anledningen till justitieombudsmannens ingripande i det fall, som jag här åsyftar, var att ämbetsmannen ifråga i sin egenskap av polismästare hade framställt en förfrågan till innehavarinnan av en biograf, huruvida hon icke skulle vilja utesluta en film, som innehöll dels en förförelsescen och dels en mordscen och som

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

(Forts.)

Aug. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

enligt anmälan av fullt omdömesgilla personer var av rå och pinsam beskaffenhet. Det var således icke fråga om något åläggande utan endast om en förfrågan, som också efter någon tvekan jakande besvarades av biografinnehavarinnan. Jag skall nu icke här redogöra för den långa skriftväxling, som anmälan till justitieombudsmannen föranledde, utan endast halla mig till justitieombudsmannens ämbetsskrivelse av den 4 november i fjol, i vilken justitieombudsmannen gör gällande, att polismyndighet icke ägde att utöva någon censur över film, som blivit godkänd av statens biografbyrå. Justitieombudsmannen medgav visserligen, att biograförordningen av år 1911 lede av en viss otydlighet, men han ansåg, att polismästaren hade haft skyldighet att då så var förhållandet hänvända sig till lagens motiv. Ifråga om sätet för polismästarens hänvändelse till biografinnehavarinnan, ansåg han detta vara olämpligt, då det hade skett endast på grund av en anmälan. Han fastslog, att polismästarens ingripande hade varit olämpligt, oriktigt och obehörigt. Han förklarade emellertid, att han icke ville vidtaga någon åtgärd, då han förväntade, att hans uttalande skulle leda till rättelse i framtida fall. Nagra dagar därefter ingav polismästaren en skrift till justitieombudsmannen, däri han förklarade, att han icke kunde godkänna den tolkning, som justitieombudsmannen hade gett 1911 års biograförordning, vars 2 § enligt ordalydelsen gav polismyndigheten obetingad befogenhet att förbjuda biografställning, då denna äsyftar eller innebär något, som är stridande mot sedlighet eller mot allmän lag. Ifråga om sättet för hänvändelsen till biografinnehavarinnan framhöll polismästaren, att det väl icke ens kunde ifrågasättas, att icke varje samhällsmedlem skulle äga att opåtal få framställa en sådan förfrågan, som han hade gjort. Men enligt justitieombudsmannens mening, skulle det vara oriktigt, då denna förfrågan framställdes av polismästaren, som hade att svara för ordning och säkerhet inom samhället. I övrigt påvisade polismästaren genom citat av den för honom av Kungl. Maj:t utfärdade instruktion, att tillvägagångssättet varit i full överensstämmelse med denna instruktion.

Det kunde vara frestande att in extenso återgiva polismästarens skrivelse, särskilt som den icke influer i justitieombudsmannens ämbetsberättelse, men jag skall inskränka mig till att återgiva slutet av skrivelsen, där polismästaren begär, att hans sak skall bli föremål för domstols prövning. Han skriver: »Självklart är att med den uppfattning jag här gjort gällande och da justitieombudsmannen icke lär äga befogenhet vare sig att giva mig föreskrifter i och för tjänstens behöriga skötande eller att med bindande verkan förklara eller tolka lag, jag icke kan utfästa mig, att edra i skrivelsen uttalade åsikter och förmaningar skola löda mig 'till rättelse för framtiden'. Däremot är jag lika villig som skyldig att rätta mig efter behörig myndighets lagtolkning, d. v. s. laga domstols förklaring, att jag handlat oriktigt. För den händelse herr justitieombudsmannen alltså vidhåller, att jag

förfarit felaktigt genom att på sätt som skett framställa min förfrågan till biograf innehavariinnan, förväntar jag, att herr justitieombudsmannen skall lata ställa mig under åtal för det a mitt påstadda fel, och emotser jag så mycket hellre dylikt åtal, som det är omöjligt för en klandrad ämbetsman att skydda sig emot justitieombudsmannens i förmaningens form klädda ogillande, vilket av en kritiklös, juridiskt obildad allmänhet naturligt nog anses såsom befogat, under det att, om laga åtal sker och saken rättsligen prövas, möjlighet finnes för den salunda klandrade, att vinna upprättelse.» Denna skrivelse och den däri gjorda hemställan, lämnades av justitieombudsmannen utan avseende.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Jag skall nu icke inlata mig på, vilken uppfattning i själva sakfrågan, som var den riktiga, justitieombudsmannens eller polismästarens. Riksdagen är icke det forum, där denna fråga kan eller bör avgöras. En var kan för övrigt genom att taga del av akten i sin helhet och genom att studera biografförordningen, särskilt dess 2 §, och jämföra den med 13 § i ordningsstadgan för rikets städer själv bilda sig en uppfattning i frågan.

Vad som emellertid i denna sak är ägnat att väcka uppmärksamhet, det är, att justitieombudsmannen efter det uttalande han haft i ämbetsskrivelsen av den 4 november underlåter att ställa polismästaren under åtal, oaktat denne förklarat, att han icke kunde godkänna justitieombudsmannens lagtolkning, och oaktat han begärt, att hans sak skulle bli föremål för domstols prövning. Då justitieombudsmannen i sin ämbetsskrivelse förklarat, att polismästarens ingripande varit olämpligt, oriktigt och obehörigt, så har han därmed tillvitat polismästaren tjänstefel enligt 25 kap. strafflagen. Det vore ur flera synpunkter önskligt, om justitieombudsmannen i de fall, där han anser sig icke ha anledning att anställa åtal, ville uttala sig med något mera försiktighet rörande ämbetsmäns åtgärder. Den betydelse, som allmänheten tillmäter hans uttalanden, och den publicitet, som pressen bereder dessa uttalanden gör, att ämbetsmannen kommer att framstå i en dager, som är ägnad att undergräva hans prestige. Ett klandrande uttalande, som icke följes av åtal, innebär i själva verket en extrajudiciell bestraffning, som icke har stöd vare sig i grundlagen eller i instruktionen för justitieombudsmannen och mot vilken ämbetsmannen står så gott som rättslös. Det är emellertid icke blott den klandrade ämbetsmannen som blir lidande. Det är fara värt, att genom ett tillvägagångssätt sådant som det jag här relaterat, även den auktoritet, som bör tillkomma justitieombudsmans-ämbetet, kommer att bli lidande.

Herr Lindhagen: Som kammaren finner av betänkandet, innehåller det några erinringar mot justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, och så är det åtskilliga reservationer till detsamma.

För det första innehåller betänkandet en erinran att beträffande en del ärenden, som blivit avgjorda under året, man icke har fått veta av registraturet, vari justitieombudsmannens avgörande har

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
föreläggning.
(Forts.)

bestått. Det är en erinran, som alla inom utskottet ha förenat sig om.

Vidare har det anmärkts mot justitieombudsmannens uttalande beträffande hans rätt till uppsikt över ordförande i valnämnd och pensionsnämnd m. fl. Därom äro olika meningar rådande inom utskottet, i vad mån denna anmärkning är befogad eller icke. Jag överhoppa den saken, då den blivit berörd förut och har en mera sidoordnad betydelse i det föreliggande betänkandet.

För det tredje har det anmärkts mot justitieombudsmannens uttalande i anledning därav att det hos justitieombudsmannen erinrats, att vissa rådhusrätter här i landet vid utseendet av rättens jurymän i politiska tryckfrihetsmål bruka tämligen ensidigt utse jurymän, som representera den högerpolitiska uppfattningen. Det har framförts exempel på att i tryckfrihetsmål rörande den s. k. antimilitarismen har i ett fall domstolen i huvudstaden till de fem jurymän, som domstolen äger utse, valt kända banerförare för den högerpolitiska uppfattningen. Detta är väl att gå för långt, har man tyckt, och justitieombudsmannen har också beklagat detta förhållande men skrivit på det sättet, att man nästan får det intrycket, att han skulle mena, att man icke kan hjälpa det, därför att det är nu en rättighet för domstolen att utse vilka den vill, så att det till äventyrs icke skulle anses vara något försumligt förfarande i domareämbetets utövning att i ett så beskaffat tryckfrihetsmål mot en vänsterpolitiker utse fem kända högerpolitiker. Utskottet har reagerat mot detta och sagt, att ett sådant förfarande bör enligt utskottets förmenande kunna bli föremål för åtal, och utskottet har tillagt, att det förmodar, att justitieombudsmannen icke heller menat något annat. Det är en mycket mild form av erinran. Ehuru jag för min del icke alls är benägen att atala människor och tycker, att den tråkigaste sysselsättning en person kan ha är att atala inför världslig domstol, så har jag likväl vid behandlingen av detta ärende nästan kommit i den belägenheten att nödgas anmärka på att så här icke skett. Det måste i alla fall finnas någon ordning, och ett sådant förfarande som detta att utse fem kända högerpolitiker till jurymän i ett tryckfrihetsmål mot en vänsterpolitisk uppfattning, det tycker jag verkligen går så långt, att jag anser, att justitieombudsmannen bort åtala det samma. Därför borde utskottsbetänkandet ha varit litet mera kraftigt än det är. Jag har emellertid nöjt mig med det sådant det är, då det ju i alla fall innebär ett avståndstagande från utskottets sida mot en sådan utövning av domareämbetet. Nu finnas här ju några re-ervanter, som yrka, att detta stycke i betänkandet helt och hållet skulle utgå. Jag vet icke, vilken uppfattning, som ligger till grund för detta yrkande, om de mena, att ett sådant förfarande av domstolen är riktigt, eller om de mena, att det icke är atalbart. Därom innehåller reservationen icke någon upplysning. Jag har här icke beller något yrkande att göra.

Så har utskottet slutligen kommit in på den berörda frågan, att justitieombudsmannen i åtskilliga fall inlåtit sig på att kriti-

sera det slut vartill domstol kommit, utan att han dock yrkat åtal eller på annat sätt gjort någon erinran mot domstolen. Detta har man reagerat emot, å ena sidan något försiktigt, men å andra sidan, så vitt jag kan se, något oförsiktigt. Det är ju givet, att då justitieombudsmannen, som har till uppgift att granska rättsskipningens tillstånd, inlåter sig på att bedöma en domstols utslag, så ligger detta inom området för hans ämbetsbefogenhet, ty man kan ju ej bedöma rättsskipningens tillstånd, om man underlåter att skaffa sig en uppfattning om de särskilda fallen, och därför kan, enligt mitt förmenande, justitieombudsmannen icke fränkännas en sådan rättighet. Detta hindrar emellertid icke, att han, när han icke väcker åtal eller direkt framställer någon erinran mot domstol, icke onödigtvis bör inlåta sig på omtvistliga fall och prononcera någon särskild mening, när den motsatta meningen kan vara lika god, eller när han till och med kan äventyra att hugga i sten, ty att hugga i sten är möjligt även för en justitieombudsman. Huruvida han gjort detta eller ej, är emellertid mycket svårt att bedöma vid varje särskilt fall. Har han verkligen gjort det, så har ju utskottet befogade skäl att anmärka däremot, men utskottsbetänkandet är så formulerat, att det egentligen endast tyckes innebära en åtvarning till honom att över huvud taget icke inlåta sig på sådana saker, »i all synnerhet», säger utskottet, »då justitieombudsmannens uttalande riktar sig mot utslag meddelade av hovrätter eller av högsta domstolen». Utskottet fäster sig således särskilt vid, hur äventyrligt det är, när justitieombudsmannen på nämnda sätt angriper en hovrätts domar eller högsta domstolens domar, och synes tycka, att ifråga om underrättsdomar skulle det kunna gå för sig, men emot hovrätt och högsta domstolen får man visa en större vördnad, en nästan undersätlig vördnad. Denna klasskillnad mellan underrätt samt hovrätt och högsta domstolen, som framträder i utskotts-betänkandet, är enligt min uppfattning icke alls försvarlig. Jag instämmer därför med herr Persson, vilkens yrkande jag uppfattat var avfättat såsom man brukar göra i dylika fall, nämligen, att kammaren behagade lägga betänkandet till handlingarna, men med ogillande av det stycke å sidan 7, som börjar med orden »utskottet har icke kunnat undgå», och slutar med orden »funnit nödigt fästa uppmärksamheten å densamma».

Jag kommer nu till *det s. k. »förräderimålet»*. Där har jag tillåtit mig giva en framställning av de faktiska förhållandena samt av domstolarnas och justitieombudsmannens resonemang, emedan jag ansett detta vara oundgängligen nödvändigt för att riksdagens ledamöter skulle kunna skapa sig en egen uppfattning om detta mål. Därefter har jag tillåtit mig tillägga mitt eget åskådningssätt i denna sak.

Det är nog så, att man bör vara ganska försiktig att inlåta sig på något bestämt påstående, när det gäller en sådan rättstilllämpning, där justitieombudsmannen ansett sig icke kunna ingripa. Men här gäller det i alla fall en sak, som ligger så uppenbar för

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

det allmänna rättsmedvetandet, att när ett domstolsutslag fällts som strider mot detta rättsmedvetande, så väcker det en sådan allmän uppmärksamhet, att man måste anse, att den stora allmänheten, och således ännu mera riksdagen och dess lagutskott, ha verklig anledning att skapa sig en egen mening i saken och uttala densamma. Detta är för övrigt i en sådan sak som denna icke så synnerligen svårt att göra, om man blott inskränker sig till att omfatta vad som ligger klart och uppenbart och icke inlåter sig på sådana svåra frågor som den, om vad som skall anses såsom öppen eller sluten församling, eller frågan om häktning eller icke häktning, samt frågan huruvida här föreligger prisande av en brottsling handlig eller ej. För min del anser jag, att domstolens utslag också i dessa tre frågor måste även från den mest lidelsefria ståndpunkt betraktas sasom mycket anmärkningsvärd, men om man bortser härifrån och inskränker sig till det som väckt det största uppseendet, nämligen att domstolen i detta fall dömt till ansvar enligt förräderikapitlet, vari ligger att de anklagade skulle haft för avsikt att förrada sitt land, då har det allmänna rättsmedvetandet i stor utsträckning förstått, att detta var — för att använda ett milt uttryck — en ofantlig förlöpning av domstolen. Högsta domstolen har ju nu också betygat detta, alldenstund den fullständigt frikämt alla tilltalade från ansvar för landsförräderi samt dessutom fullständigt frikämt en av de för landsförräderi dömda. Domstolens ordförande, justitierådet Carlson, har fullständigt frikämt även herr Höglund.

Det finnes ju också för den allmänna rättsuppfattningen en sats, som allmänheten förstår och håller på, och det är den, att i tveksamma fall, när det gäller brottmål, och i all synnerhet när det gäller sådana ohyggliga straffpåföljder, som i det ifrågavarande fallet, bör domaren hellre fria än fälla. Och vill man nu i detta fall vara mycket mild i uttrycket och säga, att saken var tveksam, så kan man dock icke gå så långt som att säga, att domstolen var i sin goda rätt, då den icke var tveksam utan dömd för klart och uppenbart landsförräderi. Är en domstol så beskaffad, att den ej jugerar bättre utan kommer till en sådan slutsats, ja, då måste den finna sig i, att den allmänna meningen i stor utsträckning kommer att anse, att här föreligger åtminstone den oskicklighet i domareämbetets utövning, som omtalas i 25 kap. 17 § strafflagen. Visserligen förelåg här en förmildrande omständighet för domstolen. Det var en uppjagad politisk stämning och en ofantlig hets från vissa tidningar och politiska kretsar för att med begagnande av denna tilldragelse på ett enkelt sätt bliva kvitt politiska motståndare. Under trycket av sådana stämningar tilldrar sig även i statsförvaltningen, sasom man sett av historien — icke minst av vårt lands historia — både det ena och det andra. Men, det säger jag, anspråken på domstolen att kunna hålla sig utanför dylika stämningar *måste* upprätthållas, även om det går över hövan, och ett dylikt spel i det politiska livet om enskildas

frihet och välfärd bör icke, såvitt jag förstår, få oanmärkt äga rum.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

(Forts.)

Justitieombudsmannen har också sagt, att här ett beklagligt förbiseende ägt rum och att han finner det särskilt anmärkningsvärt, att rådhusrätten — ehuru såsom straffbarhetsgrund enligt de åberopade paragraferna i 8 kap. fordras, att förrädlig avsikt hos gärningsmannen bevisligen skall ha förelegat — likväl i sina domskäl alldeles förbigått frågan, huruvida dylik avsikt hos svarandena kunde anses föreligga eller ej.

Varje medborgare med vanligt sunt förstånd — han behöver icke ha studerat juridik eller vara domare — kan förstå, att när det gäller att döma en person till så stora straff, som det här var fråga om, skulle icke blott den regeln att i tveksamma fall bör domaren hellre fria än fälla hava tillämpats, utan för att fälla en sådan dom borde domstolen ha haft — icke uppkonstruerade — utan fullt klara och påtagliga fakta, som bevisade, att här förelåg en uppenbar förrädlig avsikt. Men här har rådhusrätten nödgats leda sig fram från den ena konstruktionen till den andra för att kunna komma till sitt resultat att förklara dessa personer, som från sin synpunkt sett trodde, att de måste framträda på det sätt de gjort för att värna om sitt fädernesland, för djupt sjunkna landsförrädare, som ville utlämna landet åt främmande makt. Detta är ett så lågt betraktelsesätt från en rättsskipning, att ett land, som vill värna om sina medborgares frihet och sundheten i rättstillämpningen, omöjligt kan finna sig i, att något sådant får passera oanmärkt. I stället för att konstatera faktum och påvisa uppenbart förrädligt uppsåt har rådhusrätten, då det icke fanns någon grund därtill, fått konstruera: »eftersom det var så och så, måste det antagas, att det också var så och så», och slutligen på grund av flera konstruktioner har den kommit till att det »måste anses», att dessa personer gjort sig skyldiga till landsförräderi. Det må vara i hur god tro som helst domstolen dömt på det sättet, så är det i alla fall åtminstone oskickligt eller försumligt dömt, såsom det heter i § 17, och man bör icke tillåta ett sådant spel om liv och frihet passera, bara därför att man skall bocka sig för den första auktoritet, som är satt på en plats att utöva en befogenhet, och därför att man icke på något sätt får anmärka på honom.

Men nu har 1809 års grundlag ju för vårt land inrättat justitieombudsmannaämbetet, så att detta skulle ha till uppgift att granska till och med de högsta auktoriteternas gärningar uti deras ämbetsutövning och därmed har grundlagen tillåtit sig lägga det sista ordet hos riksdagen och dess lagutskott. Skola vi då någon gång utöva denna av våra grundlagsstiftare uttalade mening i grundlagen, så bör det väl vara just i ett sådant fall som detta. Göra vi det icke nu, så blir grundlagsstiftarens mening fullständigt en död bokstav utan levande innehåll.

Jag tillåter mig således, herr talman, att i denna punkt yrka att betänkandet lägges till handlingarna, men med gillande av den

Ang. justitieombudsmannens ämbetsföreläggning.

(Forts.)

erinnran, som gjorts på sidan 25 mot att justitieombudsmannen icke åtalat åtminstone de domfällanden, enligt vilka de tilltalade ansetts skyldiga till ansvar för förräderibrott.

Jag glömde att säga ett par ord om de anledningar, som justitieombudsmannen anfört, för att han ej åtalat. Han har själv framhållit det betänkliga i förhållandet, men sedan har han kommit till bristen på prejudikat och åtskilliga sådana omständigheter och vidare till, att av de 14 domare, som dömt i målet, 7 olika meningar uttalats, och att dessutom representanten för det högsta åklagareväsendet, justitiekansleren, också ansett, att förräderi förelag. Då kan man väl förstå, att justitieombudsmannen, när så många auktoriteter sagt, att det kunde vara förräderi, tog för alldeles givet, att, om han åtalade, något domfällande icke skulle komma till stand och »anställande av ett fiskaliskt åtal» — säger justitieombudsmannen — »som jag med visshet förutser få en friande utgång, anser jag icke förenligt med min ämbetsplikt».

Detta uttalande av justitieombudsmannen är enligt min uppfattning också ett betänkligt i hans inlägg i denna sak. Det visar nämligen i hög grad, vilken konstitutionell vanmakt i själva verket vidlader detta ämbete, när man kommer till de stora frågorna. Om en domare under hopande av ämbetsgöromål har i en småsak slumrat på domaresätet, som man säger — och alla slumra vi ju mer eller mindre på de säten, där vi satts i livet, fastän vi icke ha någon justitieombudsman, som åtalar oss, under det att en sådan är tillsatt, som skall vaka över slummer på domaresätena — ja, då gör justitieombudsmannen sitt bästa för att visa, att han gör något, och då får en sådan domare 25, 50 eller 75 kronors böter eller en skrapa, och så går ämbetet själv och lägger sig. Men det står i ämbetets instruktion, att dess första uppgift är att vaka över de medborgerliga rättigheterna, och det är i denna punkt, som ämbetet visat fullkomlig vanmakt. Jag vill med dessa ord ha sagt, att jag icke lägger skulden på de personer, som utöva ämbetet, ty de äro människor, och jag förstår dem så väl. De äro utsedda på ett års tid, och de, som utse dem, väljas till hälften av första kammarens majoritet och till hälften av andra kammarens majoritet. Därpå beror justitieombudsmannens existens. Griper han in till förmån för de mänskliga rättigheterna, säger första kammaren: »Den herrn är omöjlig, ned med honom!» Och så ramlar han. Han vet, att han med sannolikhet ej blir omvald, och vidare vet han, att de mänskliga rättigheterna ej äro inplanterade hos den högst uppsatta byråkratien som något folkets verkliga arv, som skall värdas. Då säger han som i detta fall, att det icke lönar sig, att han åtalar, ty de, som skola sitta till doms, skola sitta till doms över sina egna. De äro personer av samma kast, och de falla ej några hårda domar över sina egna, utan det blir mera ett skyddsvärn för dem och icke en verklig vakt om de medborgerliga rättigheterna. Vi se, hur justitieombudsmannen uppgjort en förteckning i sin ämbetsberättelse, hur det går, när han väcker åtal, för att ämbetsmän kränkt yttrandefriheten, för-

samlingsfriheten och sådant. Vartenda utslag stannar vid 25 eller 50 kronors böter. Någon gång tror jag, att det gått upp till 75 kronors böter. Därtill komma alla de fall, där domstolen sagt, att ett förfarande varit galet, ehuru det ej kan anses ha varit av beskaffenhet att föranleda något som helst ansvar. Men kommer någon från en annan samhällsklass med en annan syn på livet och på sin uppgift gent emot fäderneslandet och vill göra något från sin synpunkt — man kan tvista i det här föreliggande fallet, om det var behöfligt och nödvändigt och tillräckligt försiktigt, men den goda avsikten, att det var för fäderneslandets skull, de gjorde det, kan ej misskännas — om det då kan upptäckas med förstoringsglas och med åsidosättande av andra straffrättsliga regler, att man snuddat vid en lagparagraf, som uppehåller byråkratiens makt, då dömes det till de högsta straff, som kunna hittas på, och kan man då få det till landsförräderi med alla dess påföljder, så gör man det.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförrättning.
(Forts.)

Det är just justitieombudsmannen, som skall taga itu med sådant. Detta är det mest bevisande exempel på hur vanmäktig denna institution i själva verket är, som grundlagsstiftarna år 1809 inrättade i förhoppning om en storstilad konstitution, som skulle grundlägga en varaktig demokrati, som den dock — när det kom till tillämpningen — visade sig icke kunna grundlägga.

Här har också justitieombudsmannen åberopat, att det är en del domare, som varit med, liksom justitiekanslern. »Hur kan ni då tänka er, att en domstol kunde fälla till ansvar?» Ja, nu vill jag verkligen säga, att det är ett bra nog tidigt bedömande av justitieombudsmannen, då högsta domstolen på så uppseendeväckande sätt slopat det åskådningssättet, att förräderi förelegat, att redan nu komma och kasta den handsken i högsta domstolens ansikte, att denna domstol ej ens skulle anse, att en sådan åtgärd från underdomstolarnas sida, som att här anse, att dessa personer voro djupt sjunkna landsförrädare, att en sådan åtgärd ej skulle kunna föranleda ens 25 kronors böter för ovarsamt utövande av ämbetet. Där tycker jag, uppriktigt sagt, att justitieombudsmannen genom detta åberopande av auktoriteter visat sig vara ganska mycket bakom flötet i fråga om sin verkliga, av grundlagen avsedda uppgift.

Jag läste ett utlåtande av 1850 eller 1852 års lagutskott, där det framhölls som ett halvsekelminne, att justitieombudsmannen skulle vara något, som påminde om de gamla folktribunerna i Rom. Vad skulle folktribunerna göra? Jo, just sätta sig upp mot statens byråkrati, när den gjorde övergrepp, men ej komma med ett sådant påstående, att här har en hel del av dessa utmärkta män uttalat en motsatt åsikt, och då böjer jag, folkets representant, den allmänna rättsuppfattningens representant, mig för detta åskådningssätt från höjderna, som det är min uppgift att bekämpa, ett åskådningssätt, som nu forcerats och drivits fram otillbörligt till följd av den uppjagade politiska stämning, som igångsatts av en viss tidningspress och vissa politiska kretsar.

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

Det är visserligen sant, att det kan vara obehagligt för justitieombudsmannen att klandra särskilt sin jämlike i åklagare-makt, justitiekanslern, men det kan ej hjälpas, när ett sådant fall verkligen föreligger, och sådana hänsyn få ej tagas, ty då kommer ämbetet att förfela sin uppgift.

För övrigt, hur har samhällsordningen inrättat åklagareväsendet i detta land? Jo, på sådant sätt, att åklagaremakten sedan långa tider ansett sin uppgift vara att, såsom det brukar formuleras vid underdomstolarna, yrka »allt vad lag förmår». De försöka få de högsta straffen tillämpade, och de anse det vara en plikt för dem att lea ut de strängaste lagbud, som kunna ifrågakomma. Och justitiekanslersämbetet har sannerligen ej utmärkt sig för att i det avseendet ej vilja upprätthålla traditionerna. Tvärtom har justitiekanslersämbetet ofta visat sig vara en föregångsman i fråga om att yrka de högsta straff utan hänsyn till rättvisa och humanitet.

Det har gått så långt, att högsta domstolen i ett fall, som jag hört omnämnas, ålagt justitiekanslern att betala rättegångskostnaderna, därför att han varit alldeles för ivrig i utövandet av sitt åklagareämbete.

Ja, detta som en ytterligare motivering till det yrkande, jag nyss framställde, nämligen att i denna punkt kammaren måtte lägga betänkandet till handlingarna med godkännande av den anmärkning mot justitieombudsmannens förfarande i fråga om förenämnda för-räderistraff, som finnes antecknad av några reservanter vid lag-utskottets betänkande.

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Branting* och *Winberg*.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Herr Sven Persson framställde yrkande om uteslutande av två stycken i utskottets betänkande, det ena rörande ordförande i valnämnd och i pensionsnämnd samt pensionsstyrelsens ombud, det andra rörande justitieombudsmannens åtgärd att underkasta vissa domar en ogillande kritik. Jag har tagit del i och är således ansvarig för båda dessa uttalanden. Jag skall därför, herr talman, börja med att yrka bifall till utskottets uttalande i dessa två delar och därefter inlåta mig på motiven till dem.

Jag vill emellertid förutskicka en anmärkning, som i viss mån gäller hela den hittills förda debatten, den nämligen att det alltid måste vara en mycket ömtalig och grannlaga sak att så här offentligt i kammaren diskutera justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. Det är ju i alla fall så, att han är riksdagens förtroendeman, och han bör som sådan så litet som möjligt utsätas för anmärkningar och kritik från riksdagens sida. Hans ämbete kräver onekligen i stor grad ett diskretionärt avgörande i de särskilda fallen. Han måste tillåtas att efter sitt eget skön, sitt eget omdöme avgöra, vad som i en viss sak bör göras eller låtas, och att handla, efter som han själv finner lämpligt och skäligt. Det bör enligt min mening ej gärna komma i fråga, att man här

i kammaren upptager till bedömande, vad han i ett eller annat sådant särskilt fall har stannat vid, även om man skulle tycka, att han därvid bort och kunnat handla på annat sätt. Redan ur denna synpunkt skulle jag till exempel ej kunna vara med om och har ej heller varit med om herr Lindhagens uttalande angående justitieombudsmannens åtgörande med avseende å förräderimålet. Det gäller ett diskretionärt bedömande, där man måste lämna åt honom att göra, på sätt han finner lämpligast, utan att sedan klandra honom, om han stannat vid ett slut, som man ej tycker om.

Aug. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

(Forts.)

Men vad jag nu har sagt, det gäller dock icke allt, vad justitieombudsmannen gör och låter. Det finnes vissa förhållanden, då det enligt min mening är nödvändigt, för riksdagens egen skull, att man talar, även om man helst skulle vilja tiga. Sådana förhållanden äro just för handen i de punkter, varemot herr Sven Persson gjort anmärkning.

Ett sådant fall är, då justitieombudsmannen kommer med normerande uttalanden, principuttalanden, som man kan vänta skola bli bestämmande för hans framtida verksamhet i en viss riktning, och som man ej kan vara med om, såsom förhållandet är med hans yttrande om ordförande i pensionsnämnd och i valnämnd samt pensionsstyrelsens ombud i orterna. Såsom herr Sven Persson sagt, upptog justitieombudsmannen denna fråga vid förra riksdagen, och han gjorde det så, att han sade: jag tänker förfara mot dessa befattningshavare på det och det viset, för såvitt icke riksdagen eller dess lagutskott gör någon anmärkning häremot. Härpå svarade lagutskottet, att det icke ville taga ståndpunkt till den uppkastade frågan, ty i själva verket förelåge där ett spörsmål, som under nuvarande förhållanden icke kunde lösas annorlunda än genom domstols utslag. Det gällde nämligen huruvida dessa i viss mån kommunala befattningshavare över huvud taget stå under justitieombudsmannens tillsyn eller icke.

Nu tager justitieombudsmannen åter upp detta ämne i sin ämbetsberättelse å pag. 11 och 12. Han gör det därför, säger han, att han anser sig böra närmare klargöra sin uppfattning i frågan. Därvid anför han, först att han icke tänkt sig, att justitieombudsmannen skulle medelst åtal ingripa emot omförmälda i viss mån kommunala befattningshavare, utan har han allenast avsett, att justitieombudsmannen, när klagomål mot sådan befattningshavare ingår till honom, skulle vara oförhindrad annorledes ingripa för att åstadkomma rättelse av ett fel eller en försummelse, som han finner vara begånget. Och i avseende å valnämndsordförande säger han, att den åtgärden alltid kan tillgripas, att justitieombudsmannen i avlåten ämbetsskrivelse erinrar valnämndsordföranden om vad lagen innehåller samt att han gjort det eller det felet och därför bör taga sig tillvara en annan gång. Så fortsätter justitieombudsmannen vidare, att han för sin del icke kan anse det fullt tillfredsställande, om ifrågavarande befattningshavare *helt* undantoges från justitieombudsmannens tillsyn. Men, säger han, som de nu äro i

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

viss mån kommunala befattningshavare, så anser han, att de i det hänseende, varom här är fråga, icke böra *fullt* jämsställas med statens ämbets- och tjänstemän. Av billighets- och lämplighets-hänsyn finner han nämligen, att ingripande genom åtal mot dessa befattningshavare helst icke bör ifrågakomma.

Jag får nu säga, att detta uttalande i stället för att klargöra justitieombudsmannens ställning till frågan, synes mig vara ägnat att i hög grad inveckla den och göra den oklar. Skall jag våga draga någon slutsats av detta hans uttalande, så är det den, att justitieombudsmannen ämnar fortfara med att hålla sin hand över dessa befattningshavare och rätta till felaktigheter, som han kan finna dem begå, men därvid behandla dem med större undseende och lenare händer än andra ämbets- och tjänstemän. Han vill således icke åtala dem utan blott varna och förmana dem. Men på detta sätt går justitieombudsmannen förbi det grundläggande i hela denna fråga, nämligen huruvida dessa befattningshavare över huvud taget stå under hans tillsyn eller icke. Det är ju oklart om de till äventyrs äro jämsställda med andra kommunala befattningshavare, exempelvis kommunalstämмоordförande, med vilka justitieombudsmannen icke har att taga befattning, eller om de stå i den ställningen, att de liksom statstjänstemän lyda under hans inseende. Lagutskottet uttalade i fjol, att detta vore en domstolsfråga, och jag upprepar det, den frågan kan icke klarläggas på annat sätt än antingen genom domstols utslag eller genom en speciell lagstiftning, som giver uttrycklig föreskrift i ämnet. Intill dess den frågan är klarad, är det ju alltså tvivelaktigt, huruvida justitieombudsmannen har befogenhet att ingripa mot dem eller icke.

Vid sådant förhållande tycker jag, att den mycket hovsamma erinran, som lagutskottet i denna del har gjort, är synnerligen väl befogad. Denna erinran innehåller nämligen ingenting annat än ett påpekande av den till synes självklara saken, att ett ingripande från justitieombudsmannens sida givetvis måste i första hand vara beroende därav, att den person, mot vilken han ingriper, står under hans inseende, ingripandet må sedan vara av vilken art som helst. Och vidare erinras, att om justitieombudsmannen följer de linjer, som han senast uppdragit, blir följden den, att spörsmålet om justitieombudsmannens befogenhet gent emot ifrågavarande befattningshavare förblir olöst så länge han fortfar att blott varna och förmana. Huruvida från en sådan befattningshavares sida kommer att framkallas något avgörande i berörda ämne, det lämnar jag alldeles åsido. Jag har svårt att tro det. Slutligen har utskottet även gjort det uttalandet, att justitieombudsmannen givetvis icke kan ha åsyftat, att i fråga om sådana befattningshavare, som lyda under hans inseende, hans förfarande skulle kunna vara principiellt olika, så att han emot det ena slaget befattningshavare skulle förfara mera strängt, men emot det andra slaget mera mildt och välvilligt. Detta vore uppenbarligen så stridande mot hans instruktion, att det icke kunnat vara av

justitieombudsmannen åsyftat. Jag tror, att detta uttalande är väl på sin plats och väl behöfligt.

Men ett annat fall, då det icke heller är tillrådligt att förbigå justitieombudsmannens uttalanden med respektfull tystnad, är det, då man finner, att hans åtgöranden under vissa förutsättningar regelmässigt tyda på en uppfattning av justitieombudsmannens ställning och befogenheter, som man icke finner väl instämma med hans instruktion. Ty, mina herrar, justitieombudsmannen är nog ingen folktribun i den mening, herr Lindbagen vill göra honom till, utan han är en riksdagens förtroendeman, som genom grundlag och instruktion fått vissa klara gränser för sig utstakade, inom vilka han har att utöva sin befogenhet och över vilka han icke får gå. Han har att vaka över författningars, lagars och instruktioners efterlevnad av domare, ämbets- och tjänstemän. Och då han finner olaglighet eller fel vara begånget, så äger han antingen ingripa genom åtal eller ock, som det står i hans instruktion, låta bero vid vunnen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest i saken förekommit. Alltid förutsattes det i detta senare fall, att en kommunikation skall ha ägt rum mellan justitieombudsmannen och den tjänsteman, som det är fråga om. Det är ju icke ovanligt att om ett fel föreligger, det har blivit erkänt eller att förhållanden förekommit av den beskaffenhet, att justitieombudsmannen finner felet ursäktligt och därför ingenting vill åtgöra eller att han har anledning antaga, att det är tillräckligt att allenast fästa vederbörande tjänstemans uppmärksamhet på att ett fel blivit begånget, för att det icke skall för framtiden upprepas. Men mina herrar, regelmässigt avslutas dessa ärenden på det sättet, att justitieombudsmannen avlåter en ämbetsskrivelse till den tjänsteman, han riktar sig emot, och däri lägger fram på det ena eller andra sättet sin uppfattning av saken.

Vid granskningen av detta års ämbetsförvaltning har det emellertid för oss stått klart, att justitieombudsmannen är på väg att plöja in i en annan fära, att använda ett nytt förfaringssätt. Han vidtager nämligen ingen av de åtgärder, som hans instruktion anvisar honom. Han åtalar icke; giver icke heller en admonition av den art, jag ovan antytt. Men i den resolution, vari han avskriver ärendet från vidare behandling — en resolution, som naturligtvis klaganden alltid får del av och som, såsom herrarna veta, i regel kommer i tidningspressen och således till offentligheten — i den resolutionen ingår han i en kritik av vederbörande ämbetsmans åtgörande och förklarar sig finna det vara oriktigt eller olämpligt eller mindre välbetänkt eller vad han må ha för uttryck för sitt ogillande, ehuru han som sagt slutar med att han ingenting gör åt saken utan avskriver ärendet.

Särskilt allvarligt och betänkligt förefaller detta förfaringssätt vara, då det riktar sig mot domstolars utslag. Justitieombudsmannen mottager en anmälan om fel i en dom med begäran om hans ingripande. Det gör han emellertid icke vare sig på det ena eller det andra sättet, men i stället går han in på en under-

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

sökning av domens materiella innebörd eller på motiveringens hållbarhet eller på lagtolkningens riktighet o. s. v., och så resolverar han, att han finner domen i det ena eller det andra avseendet bristfällig, och att den rätteligen hade bort lyda så eller så. Eller också inskränker han sig till en enkel förklaring, att han är av annan mening än den, som i domen kommit till uttryck.

Nu vill jag säga, att när i utskottets utlåtande talas om domstolars utslag, så göres icke någon klasskillnad mellan olika domstolar, som herr Lindhagen behagade uttala i sitt anförande, utan där säges, att förfarandet alltid är betänkligt, men *i all synnerhet* när det riktar sig mot överrätters utslag. Och givet är, att ju högre den domstol är, mot vilken uttalandet riktar sig, desto mera uppseendeväckande är det och desto mera allvarliga följder har det.

För att göra det fullt begripligt, vad jag syftar på, och för att herrarna tillika skola få fullt klart för sig, att det alldeles icke är fråga om någon sådan undersökning av rättsskipningens tillstånd, som herrar reservanter tala om, då de vilja underkänna utskottets här gjorda anmärkning, så nödgas jag giva några exempel, och jag lovar, att jag skall röra vid dessa med så varsam hand, som det över huvud taget är möjligt.

Det inträffar, att en jägmästare angiver en person för olovlig älgjakt på kronopark, och att åtalet ogillas. Häradsrätten dömer jägmästaren att betala ersättning till svaranden, men jägmästaren fullföljer målet till hovrätten, och hovrätten befriar honom från betalningsskyldighet. Svaranden, som tycker sig ha lidit orätt, går till justitieombudsmannen och begär hjälp. Justitieombudsmannen vidtager ingen åtgärd av den art, som jag förut talat om, men i sin resolution, förklarar han att enligt hans mening hade hovrätten rätteligen bort fastställa häradsrättens dom, d. v. s. hovrätten hade rätteligen bort låta svaranden få ersättning i detta fall.

Vad gäller det här mina herrar? Jo, det gäller uppenbarligen en taxering av den bevisning, som föreligger i målet. Det gäller att bedöma, huruvida den bevisning som förelåg, när jägmästaren gjorde sin angivelse, var av den beskaffenhet, att han kunde anses ha skäligen anledning till sin åtgärd eller icke. Nu har hovrätten bedömt denna bevisning på ett sätt och justitieombudsmannen på ett annat sätt. Är det nu sagt, att justitieombudsmannens taxering är mera tillförlitlig än hovrättens? Tycker någon, att det här är fråga om undersökning av rättsskipningens tillstånd här i landet? Jag tvivlar på det. Hade justitieombudsmannen i detta mål själv suttit som domare i hovrätten, så hade han naturligtvis helt enkelt blivit överröstad och därmed saken varit all. Men nu står han som en hög auktoritet vid sidan av hovrätten, och så få tidningarna meddela och klaganden med justitieombudsmannens resolution visa svart på vitt på, att här har hovrätten dömt orätt. Icke är det bra? Jag kan icke finna, att justitieombudsmannen kan på något som helst stadgande i sin instruktion grunda en be-

fogenhet att uppträda på detta sätt och döma omigen i hovrättens dom.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Ett annat exempel. En jordägare sökte vräkning på två personer, som bodde i ett hus, beläget på jordägarens mark och strax förut inköpt av den senare. Konungens befallningshavande meddelade vräkning, men hovrätten undanröjde och förklarade, att handräckning icke kunde beviljas i detta fall. — Det gäller här en tillämpning av § 192 i utsökningslagen. Den talar om, att arrendator eller hyresgäst kan under vissa förhållanden vrakas. »Arrendator eller hyresgäst» står det, och paragrafen har i praxis tillämpats på det sätt, att handräckning enligt densamma meddelats endast mot arrendator eller hyresgäst. Har någon på annan grund suttit i en jordägarers hus, så har denna paragraf icke ansetts tillämplig. Nu var det så, att de två personer, å vilka vräkning söktes, voro varken arrendatorer eller hyresgäster, utan de voro f. d. ägare, som sutto kvar. — Som jag nämnde, undanröjde hovrätten, Konungens befallningshavandes vräkningsbeslut. Sökanden gick till justitieombudsmannen och klagade. Vad svarade justitieombudsmannen? Jo, han förklarade i sin resolution, att de faktiska förhållandena i detta fall voro sådana, att enligt hans mening hovrätten hade bort, jämlikt *grunderna* för § 192 utsökningslagen, fastställa Konungens befallningshavandes beslut, d. v. s. döma till vräkning. Men, säger han vidare, som denna paragraf uttryckligen nämner endast hyresgäst eller arrendator och som den tillika i praxis tillämpats allenast på sådana, så finner justitieombudsmannen icke anledning vidtaga någon åtgärd, utan skulle taga i övervägande, huruvida han borde taga initiativ till en lagändring i denna del. D. v. s. justitieombudsmannen uttalar, att enligt hans mening hade hovrätten bort i detta fall döma jämlikt *grunderna* för paragrafen men *emot* paragrafens uttryckliga ordalydelse och emot den tolkning och tillämpning, som han själv konstaterar hava givits åt paragrafen i praxis. Justitieombudsmannen avläter emellertid icke någon ämbetsskrivelse till hovrätten, däri han delgiver hovrätten sin mening och uttalar, som annars är vanligt, sin förhoppning, att hovrätten skall ställa sig den till efterrättelse. Nej, han gör ingenting sådant, utan resultatet av det hela är, att vederbörande klagande har papper på att enligt justitieombudsmannens mening hovrätten dömt orätt, och att tidningarna fått meddela allmänheten denna justitieombudsmannens åsikt.

Ett tredje exempel. En klagande man, som under åratals bevärat Kungl. Maj:t och alla möjliga myndigheter med klagomål över den utgång, som åtskilliga av och mot honom anställda rättegångar fått vid domstolarna, kommer nu också till justitieombudsmannen med samma klagomål, och begär justitieombudsmannens ingripande mot högsta domstolen i nio särskilda mål, däri högsta domstolen enligt hans mening hade dömt oriktigt. På detta resolverar justitieombudsmannen följande: »Enär — oavsett att jag beträffande vissa av omnämda mål är av annan mening än den pluraliteten i högsta domstolen omfattat — här icke kan bli

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

tal om tillämpning av § 101 regeringsformen, finner jag klago-skriften ej till någon åtgärd föranleda. Vad gäller det här? Ja, det vet ingen utom justitieombudsmannen allena. Han nöjer sig med att förklara, att han är missnöjd med högsta domstolens avgörande i vissa saker, men han angiver icke vare sig i vilket avseende han är missnöjd därmed eller på vad sätt han finner det vara oriktigt. Icke är detta någon undersökning av lagskipningens tillstånd här i landet. Och jag skulle vilja fråga: kan det finnas något förnuftigt skäl för ett sådant uttalande, som det jag nu citerat? Jag kan icke finna det. Men vad blir följden? Jo, den som man väl kunnat förutse nämligen, att denne klagande man nu går till lagutskottet och klagar på justitieombudsmannen och säger: vad är detta för något? Här har jag ju svart på vitt på, att justitieombudsmannen anser, att högsta domstolen dömt orätt, och ändå vill han ingenting göra. Kan då åtminstone icke lagutskottet skaffa mig rättvisa?

Ja, dessa konkreta exempel, må ligga till grund för vad jag har att säga angående justitieombudsmannens förhållande till domstolarnas domar. När justitieombudsmannen förfar på detta sätt så uppkommer följande situation. En domstol giver ett utslag. För det utslaget riktighet står domstolen inne med sin auktoritet. Justitieombudsmannen förklarar det vara icke rätt dömt; det borde ha dömts på annat sätt. För det uttalandet står justitieombudsmannen inne med sin auktoritet. Alltså en klar konflikt mellan dessa båda höga samhälleliga myndigheter.

Den konflikten är att börja med *olöslig*. Ty så snart justitieombudsmannen icke vidtager någon åtgärd medelst åtal eller på annat sätt, så kommer icke hans uttalande under något bedömande, och domstolen har naturligtvis intet sätt att göra sig kvitt ett dylikt underkännande vitsord, som justitieombudsmannen givit.

Denna konflikt är vidare alldeles *onödig*, ty ett dylikt uttalande av justitieombudsmannen har ingen inverkan på domens giltighet. Domen står sig lika bra och fullbordas lika säkert, vare sig justitieombudsmannen förklarat sig för sin del godkänna domsslutet eller icke. Vad verkan har det då? Jo, det har den verkan, att den, som förlorat och måste underkasta sig domstolens dom, måste känna det om möjligt dubbelt bittert att göra detta, när han har justitieombudsmannens uttalande, att domen icke var riktig. Och så har det den verkan, att domstolen måste känna sig ganska ledsamt prickad.

Men konflikten är också för det tredje bestämt *skadlig*. Den river upp förtroendet för domstolarna och rättsskipningen här i landet. Vad skall man tro, när sådana myndigheter som dessa stå emot varandra? Ja, det antagliga blir väl, att man tror på ingen av dem, utan tager sin tillflykt till talet om rättvisans lotteri.

Men man kan också förutse längre gående verkan av ett sådant här system. Det är, att domstolarna naturligtvis i längden icke komma att finna sig i att på detta sätt utan vidare prickas.

utan tillgripa det enda medel, som står till buds såsom försvar. De vända sig till publiciteten, till pressen. I en av våra juridiska facktidsskrifter upptages till exempel ett dylikt justitieombudsmannens uttalande till granskning och kritik, och den kritiken kan bli rätt så skarp. Om justitieombudsmannen tilläventyrs finner sig nödsakad att svara på den, så ha vi en liten pressfejd i gång. Icke är detta bra? Det är till ingen nytta utan uteslutande till skada.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Det måste, såvitt jag förstår, ligga i riksdagens intresse att, i den mån en tendens visar sig till en utveckling sådan som den jag nu skildrat, försöka stävja den, och det tror jag skulle kunna ske genom ett sådant uttalande, som här är föreslaget.

Som herrarna se av lagutskottets utlåtande, har i de två punkter, som jag nu berört, avgörandet inom utskottet fallit efter rena partilinjor. Om över huvud taget någonting i den vägen numera kunde vara ägnat att förväna, så borde det vara just detta. Ty det förekom vid utskottsbehandlingen, såvitt jag förnam, icke ett ord i dessa frågor, som kunde tyda på att några höger- eller vänsterintressen här kunde spela in. Och därutinnan borde vi väl kunna vara ense, att justitieombudsmannen såsom riksdagens förtroendeman, i saker sådana som dessa måste förfara med synnerligen stor varsamhet, så att han ej framkallar konsekvenser, som ej äro önskvärda. Och något annat är det icke vi vilja ha sagt.

Vid betänkandet har fogats en reservation, som åberopats av herr Sven Persson och som är utomordentligt skickligt avfattad liksom allt, som kommer från det hållet. Men om herrarna läsa denna reservation, så får nog medges, att den verkar mera som en ursäkt, som ett överskylande av vad som skett än som ett försvar av detsamma. Ett särskilt bevis för svagheten i denna reservation är, att till stöd för justitieombudsmannens förfarande åberopas det sakförhållandet, att inom våra domstolar förekomma skiljaktiga meningar och att dessa dissenterande meningar av gammalt alltid publiceras. För reservanten själv, om icke för alla andra, måste det nämligen stå klart, att de saker som han här jämför med varandra äro fullständigt inkommensurabla. I en kollegial domstol är det ju så, att de särskilda domstolsledamöterna hava skyldighet att var och en för sig döma i målets hela vidd, och om de därvid komma att stanna i olika meningar, så gives det en lösning av konflikten genom de stadganden angående omröstning till dom, som finnas i rättegångsbalken. Det är alltså sörjt för, att en av dessa skiljaktiga meningar alltid blir den rådande och utgår som domstolens beslut. Där löses alltså konflikten. Men ett helt annat förhållande är det med justitieombudsmannen, som står såsom en auktoritet vid sidan av domstolarna, mot domstolarna. När han uttalar en skiljaktig mening om jag får begagna detta uttrycket för hans kritik, så blir målfällningen aldrig löst. Det blir aldrig utklarat, vilken som egentligen skulle hava rätt. Enligt min uppfattning är justitieombudsmannen icke satt till att på detta sätt döma om igen i målet. Han har att

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

undersöka, om det finnes fel eller försummelse, som bör föranleda hans ingripande. Naturligtvis kan vid sådan undersökning inträffa, att justitieombudsmannen kommer till den uppfattningen, att om han suttit som domare i det målet, skulle han hava dömt på annat sätt. Det är icke tal om att icke detta kan inträffa, lik-som det är hans fullständiga rätt att tänka vad han vill om domstolens sätt att avdöma ett mål men att i sina resolutioner framlägga ett dylikt resultat av sin undersökning, därtill giver instruktionen enligt min uppfattning icke någon som helst anledning. Ty sådant är icke att hänföra till undersökning om rättsskipningens tillstånd, och icke heller förenligt med den varsamhet och den omsikt som justitieombudsmannen otvivelaktigt bör iakttaga. Granskar han domstolarnas utslag och finner fel eller försummelse, så har han att inskrida på det sätt som instruktionen utvisar, men något annat förfarande ingår enligt min mening icke i hans ämbetsåligganden eller ämbetsbefogenheter. Saken har verkligen en stor principiell och praktisk betydelse, och det går icke an, såsom man här försökt, att bagatellisera och halka över den. Det går så mycket mindre detta, som det visat sig, att justitieombudsmannen har en bestämd tendens att även i andra fall och även mot andra tjänstemän än domare — vi hava hört exempel härpå från en föregående talare — förfara på samma sätt. Förfarandet är naturligtvis lika betänkligt i detta fall men väcker icke sådant uppseende, och beträffande enskilda tjänstemän äro följderna icke så svåra, som när det gäller domstolar.

Det är en mycket öm punkt i justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som jag nu har berört; och jag är fullt medveten om att jag satt fingret på den punkten ganska hårt. Jag har gjort det därför, att jag är övertygad om, att vad jag sagt är så sant och så befogat, att det skall vinna erkännande, när det en gång blir läst i riksdagstrycket och begrundat; så sant och så befogat, att det till följd av sin egen inneboende styrka kommer att vinna beaktande i en framtid, även om det icke lyckas vinna kammarens anslutning nu i dag.

Utskottets betänkande innehåller en del andra saker av relativt mindre vikt, men jag har så länge uppehållit mig vid det som för mig är det väsentliga, att jag icke skall besvara kammaren med att närmare yttra mig om det andra. Endast en liten anmärkning, föranledd av herr Lindhagens yttrande i en punkt där jag är av skiljaktig mening mot honom, den punkt som gäller uttalandet om domstolarnas val av jurymän. Om herrarna läsa utskottets utlåtande i denna del, så finna herrarna, att det är så omsorgsfullt svarvat och att man där nödgats åberopa, vad man antager att justitieombudsmannen i det sammanhanget underlåtit, att hela uttalandet ger vid handen, att det icke så mycket varit justitieombudsmannens ifrågavarande uttalande som föranlett lagutskottets yttrande utan att detta framdrivits av en önskan att i detta fall giva justitieombudsmannen en liten påstötning. Då jag icke trott,

att justitieombudsmannen har behövt en sådan påstötning, har jag icke biträtt denna del av utskottets utlåtande.

Herr talman! Då andra hava yrkat bifall till sina reservationer, så får väl även jag framställa ett motsvarande yrkande, nämligen att det stycke som handlar om jurymannavalet måtte utgå, d. v. s. att betänkandet måtte med godkännande läggas till handlingarna med utslutande av det stycke som börjar nederst på sidan 6 med orden »Jämväl till ett uttalande och slutar med »avsikt att hävda».

För övrigt yrkar jag alltså bifall till lagutskottets utlåtande oförändrat.

Herr *Gustafsson* i Örebro instämde häruti.

Herr Schotte: Herr talman! Vad beträffar herr Lindhagens reservation rörande det s. k. förräderimalet, så är det alltför väl och allmänt känt, att hela detta mål inom det parti, som jag har äran tillhöra, väckt en mycket pinsam uppmärksamhet. Jag kan också i mycket instämma med vad herr Lindhagen i detta hänseende här i dag anfört, och även enligt min mening har justitieombudsmannens motivering för sitt beslut att icke väcka åtal mot Stockholms rådstuvurätt säkerligen kunnat vara lyckligare. Men för min del kan jag icke vara med om, att man i detta fall gör något särskilt uttalande mot justitieombudsmannen, därför att han icke väckt det åtal, som herr Lindhagen ansett honom böra hava väckt och detta därför, att jag anser det vara en oriktig och olämplig åtgärd, om den praxis skulle utveckla sig att man droge enskilda mål under riksdagens prövning och med voteringsmajoritet framdreve ett eller annat uttalande om gillande eller ogillande av justitieombudsmannens ämbetsåtgärd i det speciella fallet. Detta måste föranleda till, att kamrarna ofta fatta olika beslut, och att därför utkomme en diskussion, som vore synnerligen olämplig och där det givetvis skulle vara mycket svårt för de enskilda ledamöterna av kammaren att komma till en uppfattning om vad som över huvud taget i det speciella fallet kan vara överensstämmande med lag och rättvisa. Det är på dessa skäl jag tror det vara olämpligt, om man droge de enskilda målen under riksdagens prövning. Kommer man däremot till den uppfattningen, att justitieombudsmannen inom en viss klass av mål eller mera allmänt icke fullgjort den ämbetsmannaplikt, som man anser åligga honom, är det givet, att man har att därom göra anmälan till riksdagen och förklara, att det finnes anmärkning mot justitieombudsmannens förvaltning, med de konsekvenser som detta kan hava i det ena eller andra avseendet. Detta har man icke här velat göra. Utan jag tror tvärtom, att man, trots att anmärkningarna befinnas vara både många och våtalligt utlagda, anser, att justitieombudsmannen i det stora hela fyllt alla rimliga anspråk på ett oavsläppligt övervakande av författningarnas tillämpning och beivrande av ingrepp mot medborgerliga rättigheter. Jag kan således

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

(Forts.)

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

i detta avseende icke biträda det yrkande, som från herr Lindhagens sida är framställt.

(Forts.)

Med avseende å vad utskottet anført på sid. 6 och 7 skall jag be att få förorda bifall till herr Sven Perssons yrkande. Vad först beträffar uttalandet i fråga om ordförandena i val- och pensionsnämnderna, som också den siste ärade talaren berört, så vill jag erinra om att fjolårets lagutskott avböjde att fatta någon ståndpunkt i ena eller andra riktningen med avseende på huruvida dessas åtgärder föllo under justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, utan utskottet ansåg, att det tillkomme vederbörande domstol att, om och när fråga om åtal väcktes, fatta position i saken. Det synes icke vara anledning för utskottet att nu intaga en förändrad ståndpunkt. Justitieombudsmannen har tydligen icke begärt något nytt uttalande i frågan från utskottets och riksdagens sida. Vid sådant förhållande hava vi funnit, att någon förnyad hänvisning till frågans egenskap att vara en domstolsfråga icke är påkallad. En sådan hänvisning skulle närmast hava givit det intrycket, att man vill, att justitieombudsmannen mot dessa personer alltid skall använda åtalsvägen, då vi reservanter däremot anse, att det kan vara lämpligt att spara på åtalsåtgärden till allvarsammare fall och i övriga fall söka vinna rättelse genom en påpekan i ena eller andra avseendet. Det bör ävenledes uppmärksammas, att det här är fråga om viktiga kategorier såsom valnämndsordförandena, vilka hava en synnerligen betydelsefull och för medborgerliga val grundläggande uppgift, och att det således säkerligen är riktigt, att dessa ordförandena icke lämnas utan all tillsyn, ehuru vi finna, att det är klokt och betingat av förhållandena, att man gent emot dem, som till en viss del äro kommunala tjänstemän, förfar med viss varsamhet. Utskottets uttalande i detta hänseende är därför enligt min mening fullständigt obefogat. En annan sak blir, om man vill vidtaga en sådan ändring i justitieombudsmannens instruktion, att det klart framgår, att de ordförande, varom här är fråga, stå under justitieombudsmannens in-seende, en åtgärd som jag för min del icke har något att erinra emot och som jag tycker skulle vara en lycklig lösning på denna fråga, som mera tycks vara tillkommen från högerns sida för att giva ytterligare ett litet sticck åt justitieombudsmannen än framkallad av verkliga sakförhållanden.

Vad härefter beträffar den anmärkning, som utskottet framställt på sid. 7 i betänkandet, har den siste ärade talaren på Stockholmslänsbänken vidlyftigt inlåtit sig på denna och med indignerat patos uttalat sig emot justitieombudsmannens åtgärder i vissa speciella fall. Han har dragit fram särskilt tre fall och belyst, vilka vådor justitieombudsmannens uttalanden i dessa fall kunna medföra, och han har sagt, att det var exempel. Jag skulle däremot våga det påståendet, att dessa icke äro exempel, utan de äro de tre fall, som över huvud finnas i justitieombudsmannens berättelse eller eljest av utskottet granskade handlingar, och därmed

är således materialet uttömt. Jag har åtminstone för min del icke kunnat finna några andra fall.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

I själva verket måste justitieombudsmannen ovillkorligen vara berättigad att motivera varför han i ett speciellt fall icke åtalat utan låtit bero vid varning eller varför han över huvud taget icke alls vidtagit någon åtgärd. Det måste vara en rättighet för honom, och det är en lämplig åtgärd, för att lagutskottet och riksdagen skola vara i tillfälle att bedöma de principer, vilka justitieombudsmannen vid sin ämbetsförvaltning följer. Om man anser, att denna motivering kunde ha varit bättre i ett eller annat fall, är detta uteslutande en tvist om, hur en sak skall skrivas, och därom veta vi, att det bland 50 jurister ibland kan finnas 49 olika meningar.

Nu förevarande spörsmål tangerar också ganska mycket frågan, huruvida justitieombudsmannen över huvud taget har rättighet att utdela varning. Det ropas på alla håll från ämbetsmännen: åtala, åtala; jag vill ställa mig under åtal. Det låter ju mycket bra, men i själva verket är avsikten med justitieombudsmannens ämbetsförvaltning icke blott att åtala utan att försöka vinna rättelse i förhållanden, som kunna på annat sätt rättas, och således icke blott att ställa till ansvar utan att »ställa till rätta» i den betydelse, som detta uttryck vardagligen har.

Det var en tid, när man försökte angripa justitieombudsmannens rätt att göra påpekningar utan att verkställa åtal och då gingo vägarna höga bland ett par dåvarande ledamöter av kammaren. Dylika meningar vunno emellertid icke någon anslutning. Nu har man gått ett ytterligare steg och tror, att den vind, som nu allmänt blåser skall vara gynnsam för att få till stånd ett riksdagens uttalande i syfte att inskränka justitieombudsmannens befogenhet att motivera sina beslut.

För övrigt kommer man med sina strävanden i sistberörda avseende också mycket nära in på den taktik, som herr Lindhagen använt i sin reservation och som man kritiserar hos honom, nämligen att draga enskilda mål under riksdagens prövning. Hur ställer sig då saken? Herr Petersson i Lidingö villastad säger att justitieombudsmannen i vissa speciellt angivna fall hävdar en juridiskt oriktig eller omtvistlig mening. Här om har herr Petersson i Lidingö villastad en mening, herr Lindhagen har en annan mening i dessa fall och de övriga juristerna i kammaren kanske dela sig på olika meningar. Därmed äro vi mitt uppe i ett stort gurgel om, hur ett enskilt mål skall bedömas, vilket icke kan vara meningen med riksdagens befogenhet att få del av och granska justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Jag tror således, att när den siste ärade talaren patetiskt ställer sin mening under framtidens dom, kunna vi också med lugn ställa vår mening under samma dom, och jag tror, att vår uppfattning har väl så goda skäl för sig, som den, vilken den ärade talaren på Stockholms länsbänk gjorde till sin. Det är ändamålslost att resonera om justitieombudsmannens motiveringar; man gör i själva verket klokt i att alltjämt hålla fast vid att icke draga upp

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.

(Forts.)

enskilda mål till debatt i kammaren. Vill man göra anmärkningar, skall anmärkning göras mot justitieombudsmannens ämbetsförvaltning såsom helhet eller beträffande vissa bestämda slag av mål eller åtgärder. Är man beredd att gå till aktion mot justitieombudsmannen eller vill man det icke? Det är huvudfrågan. Jag är för min del icke beredd till att gå till en sådan aktion och därför ber jag att få yrka bifall till det av herr Persson i Norrköping framställda yrkande med avseende på herr Alexandersons reservation, samtidigt som jag yrkar avslag på herr Peterssons i Lidingö villastad förslag med avseende på uttalandet om val av jurymän, vilket ingalunda varit avsett som en påstötning om åtal utan varmed vi endast velat framhålla, att justitieombudsmannens uttalande kunnat formuleras på ett något lämpligare sätt och att det kan ge anledning till missförstånd.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag fick av lagutskottets ärade ordförandes långa anförande ytterligare förstärkt den känsla, som jag fått i lagutskottet under de sista åren, nämligen att här göras synnerligen energiska och även skickliga försök att förmå riksdagen att slå in på den vägen att uttala klander mot sin speciella tjänsteman, justitieombudsmannen, i syfte att söka om möjligt avhålla honom från att tillbörligen hålla efter de ämbetsmän, domstolar m. m., över vilka han fått till uppgift att öva tillsyn. Med andra ord, man vill förleda riksdagen till att söka klippa klorna på riksdagens justitieombudsman. Men den vägen bör verkliga riksdagen akta sig för att slå in på.

Jag tager mig friheten erinra om, att det icke är första gången sådana försök göras. Jag tror, att det var redan under det första året jag tillhörde lagutskottet, som det från samma håll gjordes försök att få lagutskottet och riksdagen med på att uttala anmärkning emot den praxis, som utvecklats sig däruti, att justitieombudsmannen icke alltid åtalade eller gjorde anmälان hos justiekanslern, såsom det stod i den gamla instruktionen, utan lät bero vid vunnen rättelse och avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken. Nu hava anmärkningarna över denna taktik upphört, tack vare att riksdagen år 1915 fattade beslut om, att det förfarande, som justitieombudsmannens verksamhet utvecklats till praxis, skulle inskrivas i instruktionen, och därmed var saken klar. Det försöket ledde således icke till något resultat.

Nu säger herr Petersson i Lidingö villastad, att han är övertygad om, att vad han här framhallit är sant, och att det av senare riksdagar vid kommande tillfällen skall vederbörligen uppskattas. Jag är lika övertygad om, att kommande riksdagar skola hålla andra kammaren räkning för, att den ointetgör dessa med stor juridisk skicklighet motiverade försök att beröva justitieombudsmannen rörelsefriheten, i den mån denna verkligen behöver taga sig uttryck i det offentliga livet.

Här säges vidare, att man måste hava det klargjort, huruvida justitieombudsmannen har någon tillsynsrätt över dessa nya myn-

digheter, pensionsnämndsordförandena och valnämndsordförandena. Konsekvenserna av detta, strängt utdragna, bliva, att därest någon inkommer till justitieombudsmannen med klagan över pensionsnämndsordförandes eller valnämndsordförandes åtgärder, skulle justitieombudsmannen avvisa detta mål med motivering, att han icke kan taga befattning med det; han kan icke vidtaga någon åtgärd för att åvägabringa rättelse, därför att han icke är på det klara med, huruvida han har tillsynsrätt över dessa myndigheter. Någon säger nu, att detta skall avgöras genom domstolarna; det skall drivas fram till åtal. För att slita tvisten vore det enligt min mening bäst, att man lagstiftade i ärendet, så att alla meningsskiljaktigheter om den saken vore slut. Jag skall icke tillåta mig uttala, i vilken riktning denna lagstiftning bör gå. Lagutskottet har icke velat taga ståndpunkt i denna fråga, men det föreligger icke heller något skäl för lagutskottet att göra den erinran, som av dess majoritet gjorts, mot vad justitieombudsmannen skrivit med anledning av föregående års lagutskottsbetänkande.

Så hava vi domstolsfrågan. Borgmästaren i Karlskrona, ledamoten av lagutskottet herr Holmdahl har gjort ett inlägg, som är synnerligen typiskt och som vi skola lägga märke till. Polismästaren i Karlskrona har gjort framställning till en biografägare, vilken framställning innerst innebar, att biografägaren skulle sluta att förevisa en film på sin biografteater. Polismästaren har ansett sig ha rätt att göra denna framställning. Justitieombudsmannen, hos vilken klagomål anförts, förklarade, att polismästarens åtgärd i detta fall var olämplig och obehörig. Så åberopar nu den ärade representanten för lagutskottet kungl. förordningen angående biograf föreställningar § 2. Men denna kungl. förordning har varken polismästaren i Karlskrona eller någon annan polismästare med att göra, på sätt som karlskronapolismästaren gjort försök till, ty i fortsättningen på den kungl. förordningen heter det i § 4: »Vid föreställning, som avses i § 1, må ej förevisas bilder, såvida de icke dessförinnan blivit efter verkställd granskning godkända i den ordning här nedan sägs», och vilken denna ordning är angives i § 5 där det heter: »Den i § 4 första stycket omnämnda granskning av biografbilder skall för hela riket å ort, som Konungen bestämmer, verkställas av en eller flera av Konungen därtill förordnade granskningsmän.» Detta syftar på biografcensorerna här i Stockholm. När dessa granskningsmän godkänt filmen till uppförande, skola de avgiva intyg därom, vilket intyg biografägaren har att uppvisa för polismästaren, och så skall denne vara nöjd därmed. Vi hava förut här i riksdagen sökt råda bot för den censurering hit och dit, som de lokala myndigheterna förut utövade, och lyckats åstadkomma ett resultat i detta avseende. Så kommer i alla fall en polismästare och söker censurera, därför att han anser den av censorerna godkända filmen vara stridande mot sedligheten nere i Karlskrona. Ingen annan polismästare i riket har haft något att invända mot samma film. Så gör stadens borgmästare anmärkning emot justitieombudsmannen, därför att han framhållit för polis-

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Ang. justitie-
ombudsman-
nens ämbets-
förvaltning.
(Forts.)

mästaren det olämpliga och obehöriga i hans förfarande och därför att han icke lät åtala polismästaren för vad denne låtit komma sig till last. Det skulle alltså vara ett fel, att icke justitieombudsmannen ansett åtal böra följa för en dylik sak. När detta kommer från en juridisk ämbetsman i landet, är det skäl att fråga sig, huruvida man icke rent av gör ansträngningar för att finna alldeles obehöriga anmärkningar mot justitieombudsmannen vid detta års riksdag.

De exempel, som herr Petersson i Lidingö villastad åberopade, voro — nämnde han — exempel. Det är desamma, som framdragits inom lagutskottet. Några andra ha här icke kunnat framdragas bland alla de omkring 800 ärenden, som justitieombudsmannen haft att behandla under året. Och vad har skett i de här fallen? I det ena fallet uttalade justitieombudsmannen, att han ansåg, att hovrätten rätteligen bort fastställa häradsrättens dom. I det andra uttala han några ord såsom motivering till att han skall taga i övervägande, huruvida icke en framställning skall göras till regering och riksdag om vederbörlig lagändring. Detta sitt uttalande motiverar han bl. a. därmed att han icke ansåg sig kunna vara fullt överens med hovrätten. Och i tredje fallet uttalar han också den uppfattningen att, fastän han är av annan mening än majoriteten i högsta domstolen, han icke kan göra något. Man skulle alltså gå dithän att man skulle förbjuda justitieombudsmannen att uttala sin uppfattning, och varför? Jo, därför att man anser, att dessa uttalanden äro så förfärligt farliga för domstolarnas auktoritet, då det kommer ut i tidningspressen och där redogöres för, att justitieombudsmannen i det och det särskilda fallet haft en annan uppfattning än vederbörande domstol. Jag tror icke, att domstolarnas auktoritet blir särdeles lidande på att justitieombudsmannen uttalar en uppfattning om en särskilt fälld dom. I varje fall förefaller det mig icke, som om detta vore ett tillräckligt motiverat skäl för att riksdagen på grund av att sålunda förekommit skulle låta sig lockas till att uttala ett klander av justitieombudsmannen och hans verksamhet och därigenom ge honom en varning; låt bli alla dylika uttalanden. Låt helst domstolarna så långt det kan låta sig göra sköta sig själva i lugn och ro även om det finns en allmän uppfattning här i riket, att det är långt ifrån väl beställt i detta avseende.

Det är huvudsakligen på dessa skäl, som jag omöjligt kan vara med om ett bifall till det förslag, som lagutskottets majoritet kommit till, och därför att riksdagen därigenom är inne på en farlig väg, som i fortsättningen kan bli ödesdiger för de syften, som ligga till grund för den enastående och i många hänseenden utomordentliga institution som vi här i landet ha i justitieombudsmannainstitutionen och numera även i militeombudsmannainstitutionen. Vi få icke genom några uttalanden, som äro obehöriga eller icke behövliga, försöka kringskära dessa ämbetsmyndigheters rätt till att röra sig fritt för att därigenom tillgodose det som man velat ha tillgodosett och bör ha tillgodosett gent emot ämbets-

mannavälde och domstolsövergrepp m. m., vilket allt står omnämnt i justitieombudsmannens instruktion. Det är därför, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande och ber även att få instämma i det yrkande, som herr Lindhagen framställt.

Ang. justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.
(Forts.)

Herr Holmdahl: Då herr Sven Persson riktat ett särskilt angrepp mot mig, skall jag be att få fästa hans uppmärksamhet på att mitt anförande var en fullt objektiv relatering av vad som förekommit under skriftväxlingen mellan justitieombudsmannen och polismästaren i Karlskrona. Jag har icke tillåtit mig att själv uttala någon uppfattning om vilken ståndpunkt till själva sakfrågan som var den riktiga. Jag tillkännagav detta tydligt, och jag framhöll, att jag så mycket mindre kunde göra det, som riksdagen icke är det forum, inför vilket denna fråga skall avgöras. Vad jag framhöll och särskilt pointerade såsom beaktansvärt, var, att justitieombudsmannen efter att hava uttalat sådant klander, som han gjort i sin ämbetsskrivelse av den 4 november underlät att anställa åtal mot ämbetsmannen ifråga, oaktat denne förklarade, att han icke kunde godkänna justitieombudsmannens uppfattning, och oaktat han hemställde om att justitieombudsmannen skulle ställa honom under åtal för att därigenom få sin sak lagligen bedömd. Det är detta som jag framhållit; och jag har så mycket större skäl att vidhålla, vad jag förut anförde, som justitieombudsmannen lika litet som någon annan person äger att tillvita en ämbetsman tjänstefel. Men, om han det gör bör han också vara både juridiskt och moraliskt skyldig att ställa ämbetsmannen under åtal, så att denne blir i tillfälle att rehabilitera sig.

Herr Persson i Norrköping: Det är icke alls justitieombudsmannens skyldighet att åtala i alla de fall, där felaktigheter ha blivit begångna. Jag ber att få hänvisa den ärade talaren till ordalydelsen av § 3 i justitieombudsmannens instruktion jämte ordalydelsen av § 15. Fastän en polismästare eller någon annan ämbetsman så att säger tigger stryk, har justitieombudsmannen icke någon skyldighet att fästa sig vid hans uppfattning i det fallet, utan har full rätt att handla såsom han vill, blott felet blir rättat. Och det var ju också fallet i Karlskrona, i det att den förbjudna filmen trots polismästarens försök till förbud, fick visas.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav först propositioner i fråga om det under överläggningen framställda yrkandet, att kammaren skulle förklara sig ogilla de uttalanden å sid. 5 och 6 i utlåtandet, som började med orden: »I sin år 1916» och slutade med orden »gällande instruktion», nämligen dels på bifall till nämnda yrkande, dels ock på avslag därå; och blev berörda yrkande av kammaren bifallet.

Härefter framställde herr talmannen propositioner angående yrkandet, att det uttalande å sid. 7 i utlåtandet, som började med orden »Utskottet har icke» och slutade med orden »å densamma»,

Ang. justitie-
ombudsmannens
ämbetsförvaltning.
(Forts.)

skulle ogillas, nämligen först på bifall till nämnda yrkande samt vidare på avslag därå; och blev jämväl ifrågavarande yrkande av kammaren bifallet.

Vidare gav herr talmannen beträffande yrkandet, att det uttalande å sid. 6 och 7 i utlåtandet, som började med orden »Jämväl till» och slutade med orden »avsikt att hävda», skulle uteslutas, propositioner dels på bifall till nämnda yrkande, dels ock på avslag därå; och avsg kammaren berörda yrkande.

Slutligen framställde herr talmannen propositioner beträffande yrkandet, att kammaren skulle förklara sig gilla den anmärkning mot justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som innefattades i vad herr Lindhagen i sin reservation hemställt å sid. 25, nämligen först på bifall till nämnda yrkande samt vidare på avslag därå; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår yrkandet, att kammaren skall förklara sig gilla den anmärkning mot justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som innefattas i vad herr Lindhagen i sin reservation vid lagutskottets förevarande utlåtande, nr 2, hemställt å sid. 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit berörda yrkande.

Voteringen utvisade 99 ja mot 65 nej, vadan kammaren avslagit berörda yrkande.

Härefter beslöt kammaren att lägga förevarande utlåtande till handlingarna.

§ 10.

Föredrogos vart för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av justitieombudsmannens framställning till riksdagen angående ändrad lydelse av 1, 2 och 4 §§ i lagen den 14 september 1906 angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m.; och

nr 4, i anledning av väckt motion om antagande av en lag angående vård och tillsyn av ännu kvarvarande milstolpar m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 11.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av en av herr Källman m. fl. väckt motion, nr 13, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbärings ordnande.

Uti en inom andra kammaren av herr Källman m. fl. väckt motion, nr 13, som för förberedande behandling hänvisats till kammarens tredje tillfälliga utskott, hade motionärerna hemställt a) att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida icke för lantbrevbärings ordnande det nu använda entreprenadsystemet kunde avskaffas och ersättas med andra tidsenliga bestämmelser, såväl ifråga om avlöningsförhållanden som tjänstgöring och anställningsvillkor, samt b) att vid den blivande utredningen särskild uppmärksamhet ägnades frågan om brevbarings ordnande uti förstads- och andra stadsliknande samhällen, varigenom där anställda brevbarare i görligaste mån likställdes med motsvarande befattningshavare i städerna.

Ang. avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbärings ordnande.

Utskottet hemställde, att andra kammaren i anledning av förevarande motion måtte för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning det för brevbarings ordnande nu använda entreprenadsystem kunde avskaffas, särskilt i förstads- och andra stadsliknande samhällen och där brevbaringen upptog största delen av brevbararens tid, samt vidtaga de åtgärder, som härav kunde föranledas.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr Johansson i Brånalt förklarat sig icke kunna biträda utskottets hemställan, såvitt densamma avsåge andra orter än förstäder och andra stadsliknande samhällen.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Johansson i Brånalt, som yttrade: Som synes, har jag icke kunnat biträda utskottet i dess hemställan, och skälet därtill framgår av den vid utlåtandet fogade reservationen. Men då jag däri icke framställt något yrkande, skall jag be att här få framställa ett sådant. Jag ber då endast att få yrka att få struket ordet »särskilt», som återfinnes på 11 sidan, näst sista raden i utskottets kläm, där det nu heter: »huruvida och i vilken utsträckning det för brevbarings ordnande nu använda entreprenadsystem kunde avskaffas, *särskilt* i förstads- och andra stadsliknande samhällen». Det är detta ord »särskilt», som jag yrkar måtte strykas ur utskottets kläm.

Härpå anförde

Ang. av-
skaffande av
entreprenad-
systemet vid
lantbrevbä-
ringens ord-
nande.

(Forts.)

Herr Källman: Herr talman! Jag skall bara be att med några få ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag vill anmärka, att utskottet är fullkomligt ense om att det behövs en bättre ställning för dessa s. k. förstadsbrevbärare, vilka, såsom i motionen framhållits, ha en stadigvarande sysselsättning med brevbärning i våra tätbefolkade samhällen, som icke äro städer. Jag hoppas, att enigheten härom hos utskottet skall bli anledning till ett beslut vid denna riksdag också i första kammaren, då frågan kommer dit.

Jag vill härtill lägga, att jag hoppas, att man skall hysa större intresse än tidigare kommit till synes, även i första kammaren för de egentliga lantbrevbärarna.

Då herr Johanssons i Brånalt reservation redan i förväg är bemött såväl i motionen som i utskottsutlåtandet, skall jag inte tillåta mig att nu ytterligare anföra något emot densamma utan yrkar utan vidare bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till det av herr Johansson i Brånalt gjorda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 12.

Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnas bort-
förande av
jord.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, angående herr Ingvarsons m. fl. motion, nr 264, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skydd för jordägare eller brukare av jord mot oförskyld förlust på grund av älvarnas bortförande av värdefull jord.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 264, hade herr *Ingvarson m. fl.* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning samt för riksdagen framlägga förslag till åtgärder, varigenom jordägarne eller jordens brukare bleve skyddade mot oförskyld förlust på grund av älvarnas bortförande av värdefull jord.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade

Herr Ingvarson: Herr talman, mina herrar! Egentligen borde motionärerna vara tacksamma mot utskottet för att det, ehuru det visserligen enhälligt avstyrkt motionen, ändå varit ganska välvilligt i sin motivering. Men icke desto mindre är det

omöjligt att underlåta att fästa uppmärksamheten på en del av denna motivering, som jag för min del anser vara mindre hållbar. Jag vill fästa uppmärksamheten på ett ställe, där det heter, att »den bortföring av jord, som direkt förorsakas av trafiken och flottningen på älvarna torde, enligt vad utskottet inhämtat, vara av fullständigt underordnad betydelse i jämförelse med den, som beror på själva älvens underminerande arbete». Jag är icke alls övertygad om att utskottet har rätt därutinnan. Jag skall strax tillåta mig att inför kammaren föredraga ett dokument, som vittnar i rakt motsatt riktning.

Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande ur
jord.
(Forts.)

I själva sakfrågan säger utskottet, att det är utskottets mening, att det kan *tänkas* sådana fall av värdeminskning ifråga om enskild egendom, där ersättning ifrån det allmännas sida kan böra ifrågakomma. Men utskottet anser, att de här ifrågasatta ersättningskraven icke äro av den beskaffenhet, att de borde föranleda någon allmän ersättningsskyldighet. Utskottet säger vidare, att det behjärtat motionärernas synpunkter men att det icke finner ett riksdagens ingripande för närvarande påkallat.

Nu är att märka, att motionärerna ha i sin motion talat dels om önskvärdheten av att förebygga allt för stora förluster för enskilda och, där inte annat hjälper, ersätta dylika förluster, dels om nödvändigheten av att ur det allmännas egen synpunkt söka förhindra förluster genom älvarnas undermineringsarbete t. ex. på så sätt, att vägarna helt enkelt undermineras och bortspolas med den påföljd, att man får bekosta dyrbara och omfattande nyanläggningar av vägar. Om denna senare sak har utskottet icke nämnt ett ord. Men att sådant icke desto mindre förekommer och att det vållar åtskilliga bekymmer, ber jag kammaren vara fullkomligt övertygad om.

Jag vill icke gärna här upptaga någon längre debatt, men till belysning av, att det varit nog så motiverat, att denna sak nu förts fram, skall jag tillåta mig att ur några officiella handlingar framdraga ett exempel, som pekar just i denna riktning. Kronofogden i Medelpads östra fögderi avlät år 1905 till länsstyrelsen i Västernorrlands län en längre skrivelse, ur vilken jag ber att få föredraga följande: »Som bekant äga på grund av strändernas beskaffenhet betydande skärningar årligen rum utefter Indalsälvens lopp, särskilt, vad detta fögderi vidkommer, inom Indals- och Timrå socknar; och inom jämförelsevis kort tid gå på detta sätt stora sträckor av mark förlorade. På de ställen, där skärning nu förekommer, torde densamma, därest strandskydd ej anbringas, komma att fortgå ända till dess vattnet bortsköljt så mycket mark, att berg- eller stengrund möter.» Och kronofogden utvecklar vidare — jag skall nu icke föredraga hela skrivelsen — hurusom följden härav blir den, att allmänna landsvägen till slut undermineras med därav följande dyrbara omkostnader för samhället och de väghållningsskyldiga. Länsstyrelsen infordrade på grund härav genom länsmannen yttrande av vägstämman, och det yttrande, som sålunda inkom därifrån, är talande nog. Det lyder sålunda: »Åter-

Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.
(Forts.)

ställande herr kronofogde Engelstedts skrivelse — — — med därå tecknade resolution, får vägstyrelsen på det livligaste instämma uti kronofogdens anhållan om uti skrivelsen omförmälda undersökning, vid vilken vi förbinda oss hålla hantlangare. Indals socken verkställde visserligen för 30 å 40 år sedan åtskilliga skyddsarbeten vid den i skrivelsen omförmälda platsen, men» — och detta ber jag utskottets ledamöter vara så goda att särskilt lägga på hjärtat — »den oerhörda skada, som ångaren Indalen under sina färder på älven åstadkommer på dess stränder, torde nog även i en snar framtid komma att förstöra dessa mera primitiva byggnader», undertecknat »för vägstyrelsen» etc. Sedermera beslöt länsstyrelsen att ingå till kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen med hemställan om en undersökning rörande de skyddsanordningar, som kunde vidtagas på grund av den underminering, som man befarade i annat fall skulle komma att uppstå.

Jag skall icke fortsätta med att utveckla detta ärendes handläggning under årens lopp; det skulle kräva alltför mycken tid. Jag ber endast att få betona, att det finnes flera dylika fall än det, som relateras i den lunta, som jag här har; det finnes mångfaldiga liknande exempel, som peka i enahanda riktning. Jag tycker då verkligen, att man hade kunnat förvänta, att utskottet skulle åtminstone visat så mycket intresse, att det ville tillstyrka en undersökning, om och i vilken omfattning dylika undermineringar försiggå.

Utskottet säger vidare, att det anser, att det i exceptionella fall är samhällets plikt att gripa in och bereda ersättning åt dem, som drabbas av följderna av sådan skada, varom här är fråga. Men huruvida här föreligger något exceptionellt fall eller ej, där-om vet utskottet tydligen ganska litet, att döma av dess motivering, där utskottet gör gällande, att dylika förluster icke kunna förekomma i någon större utsträckning. Men utskottet vet, som sagt, ingenting bestämt därom, och man hade då verkligen kunnat hoppas och förmoda, att utskottet åtminstone velat tillstyrka en undersökning, huru härmed förhåller sig, men icke ens detta har utskottet gjort, utan det har med några välvilliga ordalag avfärdat hela saken, och så få de stackars människor, som det här gäller, fortfarande som hittills bära bördorna av dessa förluster, och i den mån ett helt samhälles intresse blir lidande på detta sätt, får det också stå sitt kast. Jag är icke övertygad om det lämpliga i ett sådant tillvägagångssätt, och i det läge, vari frågan nu befinner sig, tillåter jag mig att trots utskottets enhälliga avstyrkande hemställa om bifall till den nu föreliggande motionen.

Herr Magnusson i Skövde: Blott ett par ord. Utskottet har, såsom synes, varit enigt i sin hemställan om, att nu förevarande motion måtte avslås, och jag tycker verkligen, att motionärerna nu skulle kunna vara nöjda med den välvilliga motivering, som utskottet ägnat deras yrkande och den grundliga utredning, som utskottet bestått motionen. Vad som gjort, att vi för vår del va-

rit ense om att avstyrka densamma, är den omständigheten, att ett bifall till motionärernas förslag utan tvivel skulle medföra rätt vidlyftiga konsekvenser i fråga om i framtiden uppdykande ersättningsanspråk.

Den föregående ärade talaren sade, att utskottet borde åtminstone ha ägnat motionen så mycket intresse, att vi hade tillstyrkt en utredning angående omfattningen av de skador av nu ifrågasvarande slag, som förekomma. Den frågan har verkligen varit före inom utskottet, men vi ansågo att en dylik utredning utan tvivel skulle bli mycket vidlyftig och kostsam, och vi ha utgått ifrån, att denna sak icke var av den omfattning, att den motive-rade hemställan om en dyrbar undersökning. Det är givet, att om man skall införa en sådan princip som den, att det skall lämnas ersättning för naturskador av detta slag, skulle man med samma rätt kunna göra gällande, att ersättning av allmänna medel bör utgå för en hel del andra, av naturförhållanden förorsakade skador och förluster. Jag tror under sådana förhållanden, att utskottet haft synnerligen goda skäl för att, på samma gång det varit välvilligt mot själva tanken i motionen, ställa sig avvisande mot det yrkande, som där blivit gjort.

Med dessa korta antydningar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Den fråga, som genom förevarande motion bragts under andra kammarens prövning, hör ingalunda till de lättlösta, ganska komplicerad som den ju är. Ehuru jag för min del måste medgiva, att motionärernas förevarande framställning har mycket fog för sig, kan jag dock icke yrka bifall till motionen, sådan den föreligger.

Anledningen till att jag i detta fall har begärt ordet är den, att jag inte finner det riktigt och ännu mindre lämpligt, att andra kammaren och eventuellt riksdagen just nu skulle göra ett sådant uttalande, som det, vilket innehålles i utskottets förevarande utlåtande, i synnerhet som såväl förslag till ny förordning om allmän flottled som ock till flottningsstadga just i dessa dagar bringas under Kungl. Maj:ts prövning. Jag anser, att i detta utlåtande äro åsikter uttalade, som, det ber jag utskottet om ursäkt för, att jag säger, i viss mån vittna om, att utskottets ärade ledamöter icke ha varit fullt hemma på det område, varom här är fråga.

Utskottet har i viss mån bagatelliserat de skador, som förorsakas dels genom flottning och dels genom andra förhållanden. Jag skall nu icke ge mig in på frågan om erosionsförhållandenas verkningar i våra strömmar, utan jag vill mera hålla mig till de praktiska synpunkterna i förevarande fall. Motionärerna frambålla den skada, som förorsakas av älvarna dels genom vattnets naturliga lopp och dels genom båt- och flottningstrafik, och utskottet erkänner även i viss mån detta förhållande, när utskottet säger, att enskilda jordägare tillfogas någon förlust, om än denna knappast kan vara så betydande, som motionärerna velat göra gäl-

Ang. skydd för förlust på grund av älvarnes bortförande av jord.
(Forts.)

Ang. skydd
ör förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.

lande». Utskottet tycker alltså icke, att de förluster, som tillfogas jordägarna genom erosioner i våra strömmar, kunna vara av någon betydelse, och utskottet bagatelliserar i sitt utlåtande dessa fenomen, som på många ställen dock äro ganska allvarliga.

(Forts.)

Vidare säger utskottet för att trösta sig självt och kanske även för att trösta andra: »Nationalekonomiskt sett torde förlusten ej vara avsevärd, då det ju är ett känt förhållande, att en del av den jord, som bortföres från ett ställe vid älvstranden, sedermera avlagras på ett annat ställe längre ned, varför älvarna sålunda ej blott förstöra utan även uppbygga.» Jag undrar, om någon av utskottets herrar ledamöter vill göra gällande, att vad som älven tar vid de stora nipras, som förekomma på många ställen, då stora åkerstycken störta ned i vattnet, åkerstycken som ligga torrlagda och högt uppe i förhållande till älven, får man igen på ett annat ställe vid älven. För det första är det så, att den s. k. matjorden icke har just så lätt att avlagra sig oblandad, utan det är merendels mera ofruktbar sand, som sålunda flyter upp. Och det förhåller sig i alla fall så, mina herrar, att även där den bortförda matjorden kan komma fram och bilda nytt land, så kommer detta land att ligga så lågt och vara så försumpat i många år, att man icke kan påräkna att därigenom få igen den förlust, som uppstår, då högre belägen mark föres bort.

Sedan säger utskottet: »Den bortföring av jord, som direkt förorsakas av trafiken och flottningen på älvarna, torde, enligt vad utskottet inhämtat, vara av fullständigt underordnad betydelse» o. s. v. Detta är ett påstående, som jag för min del på grund av egen erfarenhet alldeles bestämt vågar beteckna såsom fullkomligt oriktigt, åtminstone vad beträffar Dalälven och Klarälven och, såsom jag även själv sett med egna ögon, i fråga om Ängermanälven vid Sollefteå, där överallt kolossala skador förorsakas just på det sätt, varom nu är fråga. Men det är väl så, att utskottet menar, att den skada, som flottningen gör, skulle vara helt obetydlig i jämförelse med den, som beror på älvarnas underminerande arbete, d. v. s. den erosion, som uppstår på grund av vattnets naturliga framrinning i älvarna. Ja, mina herrar, om man i likhet med utskottet anser, att man just icke bör vidtaga några skyddsanordningar i detta fall, så må det tillåtas mig erinra, att, vilket för övrigt är ett känt faktum för alla, som satt sig in i denna fråga, när ilottgodset oupphörligt stöter emot de lösa sandbankarna, undergrävas dessa alldeles oerhört, och i våra bygder har man särskilda syner, som undersöka och söka utröna vilka skador som uppstått genom flottning och vilka som uppstått genom ångbåtstrafiken. Därefter fördelas ersättningsbeloppen, och vederbörande ha icke vägrat att erlagga den ersättning, som därför ansetts böra utgå. Men nu tycker utskottet, att detta icke är något att fästa sig vid, och att man icke behöver vidtaga några genomgripande åtgärder i detta avseende.

Därefter kommer utskottet med en annan sats på tal om den skada, varom här är fråga, och säger: »Där sådan ändock förekommer, torde redan gällande lagstiftning erbjuda möjligheter till vidtagande av förekommande åtgärder. Särskilt i samband med flottningen» — jag ber att få fasta herrarnas uppmärksamhet på vad utskottet här uttalar; jag för min del begriper icke vad utskottet i detta fall menar, men kanske vi få en förklaring därpå av utskottets ärade vice ordförande, som jag nu hörde begära ordet — »torde strandägarna kunna fullt effektivt övervaka, att deras intressen bliva tillgodosedda genom anordnande av strandskoningar eller dylikt på utsatta punkter.» Är det verkligen utskottets mening, att strandägarna skola bekosta och under pågående flottning vidtaga skyddsanordningar, så att stränderna icke bliva skadade genom flottningen? Eller tror utskottet, att vederbörande flottningsförening just under själva flottningen kan vidtaga dylika skyddsanordningar? Enligt min mening låter sig detta icke göra. Det är då för sent.

*Aug. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.
(Forts.)*

Det förhåller sig vidare icke så, som utskottet säger, att det icke går för sig att vidtaga några skyddsåtgärder, därför att dessa skulle bliva för dyrbara. På sina ställen går nog detta mycket väl för sig, men det behöver väl inte överallt vara fasta byggnader för att skydda stränderna. På långa sträckor vid Dalälven t. ex. har man anordnat så, att pålar drivits ned ett stycke från stränderna, och mot dessa pålar läggas sedan länsar, som leda flottgodset så att detsamma ej kan stöta emot stränderna och varigenom man sålunda förebygger dessas skadande. Detta har visat sig vara välbetänkt och ha en god verkan. Men ingen kan begära, att strandägarna skola bekosta detta och skydda sina stränder. Dessa liksom andra skyddsanordningar måste dock vara utförda före flottningens början. Ty när timmermassorna komma, finnes det intet, som kan behärska dem, utan då måste skyddsanordningar redan i förväg vara vidtagna.

Sedan säger utskottet: »Motionärerna synas emellertid icke lägga huvudvikten vid de förebyggande åtgärderna, utan vid den ersättning, som staten enligt deras mening bör lämna jordägarna, som oförskyllt fått en del av sin jord bortförd.» Denna utskottets anmärkning gentemot motionärerna har ett visst fog för sig, men den gäller dock i ännu mycket högre grad beträffande utskottets egen uttalade uppiattning. Utskottet anser det nämligen vara uteslutet, att man på många ställen skall kunna vidtaga dylika åtgärder, och utskottet säger, att det skulle bliva alldeles för dyrt. Det synes mig sålunda som om utskottet ville uttala sig emot att skyddsanordningar vidtagas och att utskottet därtill vore färdigt att uttala sig emot gällande lagstiftning beträffande rätt till ersättning för dylik skada, ty utskottet säger, att »det skulle erfordras syneförrättningar och värderingar av de påstådda skadorna i en sådan omfattning, att det måhända ej vore uteslutet, att kostnaderna för dylika förrättningar komme att uppgå till nära nog lika högt belopp som värdet av den bortförda jorden».

Ang. skydd för förlust på grund av ålvarnes bortförande av jord.
(Forts.)

Dylika syner, s. k. flottningssyner, verkställas dock årligen, och kungl. förordningen av den 30 december 1880 rörande allmän flottled har också förutsatt sådana syner, och det är även i samma förordning föreskrivet, huru dessa syner skola tillgå. Men nu synes det, som om utskottet vill göra gällande, att de skulle bli så kostsamma, och att det sålunda vore bättre att icke verkställa sådana syneförrättningar. Är det verkligen möjligt, att just nu denna kammare skulle vilja göra ett dylikt uttalande?

Jag tycker emellertid, som sagt, att även motionärerna ha ägnat något för liten uppmärksamhet åt de förebyggande åtgärderna, och jag skulle vilja uttala den önskan, att motionärerna till en annan riksdag omarbetade sitt förslag i den riktningen, att de mera lade an på, att det skulle bli en skyldighet för vederbörande att vidtaga skyddsanordningar, såvitt möjligt vore. Men den anmärkning, som jag sålunda har mot motionärernas förslag, drabbar, såsom jag redan sagt, i mycket högre grad utskottets motivering, ty utskottet anser det nästan vara uteslutet och nästan omöjligt, att några åtgärder skola kunna vidtagas av detta slag, och utskottet kommer till det resultatet, att det åtminstone ej för närvarande är påkallat att göra något uttalande i den riktning, som motionärerna anvisa. Jag anser för min del, att tidpunkten är riktigt väl vald att nu göra ett sådant uttalande, och jag beklagar blott, att icke en sådan motion föreligger, som jag utan vidare kan yrka bifall till.

Saken ställer sig sålunda för mig på det sättet, att jag nödgas yrka avslag å motionen, men framför allt skall jag, herr talman, be att få yrka avslag å utskottets motivering, men bifall till utskottets hemställan.

Herr Leksell: Herr talman, mina herrar! Jag var icke närvarande vid det sammanträde inom utskottet, då detta utlåtande där justerades, och på grund därav har jag nu begärt ordet för att här säga min mening i frågan.

Utskottet har vid behandlingen av denna motion liksom vid behandlingen av alla motioner, som komma till utskottet, sökt att så långt, som det i utskottsledamöternas förmåga stått, väga skälen för och emot ett tillstyrkande eller ett avstyrkande av motionen, och jag försäkrar herrarna, att vi inom utskottet ha denna gång liksom alltid varit mycket noggranna, då vi gått att behandla denna motion. Nu har emellertid utskottet fått ett, jag vill nästan säga dåligt betyg; det har visat bristande kunskap m. m. sådant. Jag skall dock nu icke precis så mycket fästa mig vid den saken, ty *kanske* det är alldeles riktigt, vad som i det avseendet upplystes här från denna plats av herr vice talmannen.

Jag vill nu först adressera mig till huvudmotionären, som ju har framhållit, att det här gäller ett viktigt ärende och att det kan här bli fråga om så stora förluster, att, såsom det heter på ett ställe i motiveringen till motionen, det kan bli rent av ruinerande för jordbrukarna, om ålvarna få fortsätta att på detta sätt

göra skada. Men varför har han då icke, när han nu väckte motion i denna sak, framlagt handlingar, som visa, att så verkli- *Ang. skydd för förlust på grund av älvarnes bortförande av jord.* gen är förhållandet? Motionären har ju alldeles nyss ur några handlingar anfört ett exempel, som det ju hade varit skäl i att delgiva utskottet detta fall. Nu ser det verkligen ut, som om motionären skulle vara angelägen om att ställa fjärde tillfälliga utskottet i en sådan dager, som att det skulle vara inkompetent att på något sätt handlägga dylika ärenden och komma till ett lyckligt resultat, och jag kan, som sagt, icke hjälpa, att jag tycker, att det är underligt, att han kommer på detta sätt och först nu framdrar exempel.

Nu har det såväl av motionärerna som framför allt av den siste ärade talaren framställts en hel del anmärkningar mot utskottets motivering. Jag försäkrar, att utskottet gjort allt för att icke lägga något hinder i vägen för tillämpningen av de lagar, som redan finnas rörande ersättningsplikt för flottningsbolag inom de olika vattenområdena. Utskottet har icke ett ögonblick haft någon tanke däråt, utan utskottet har för sin del ansett, att de lagar, som redan finnas, möjligen icke tillämpas på rätt sätt, kanske beroende på att de äro bristfälliga. Men varför skall man då icke söka att förbättra dem? Utskottet har här ansett, att var och en, som har anspråk på flottningsbolag för skada, som åstadkommits genom flottning, har att hålla sig till lagen. Nu ha icke motionärerna enligt mitt förmenande lagt så mycken vikt vid betryggande åtgärder uti här förevarande avseende, utan ha mera fäst sig vid ersättningsfrågan. Jag undrar dock, huru det t. ex. skulle vara möjligt, att för den händelse en älv, vare sig under flottning eller till följd av sitt vanliga strömdrag, sköljer undan för undan bort litet jord från en egendom, där stränderna äro höga — och såsom nyss påpekades kunna de på många ställen vara ofantligt höga — kunna på ett betryggande sätt från det allmännas sida förhindra detta annat än genom att bygga en ofantligt stor och dyrbar byggnad till skydd för stränderna. Men jag undrar dock, om icke kostnaden därför understundom skulle kunna komma att uppgå till mer, än vad hela hemmanet är värt. Är kammaren verkligen redo att nu gå med på något sådant? Jag tror näppligen, att så är fallet. Vad för övrigt denna bortsköljning av jord beträffar, är den ju olika stor vid olika tider. Den största skadan åstadkommes ju av vårfloden, då strömdraget är som starkast, fastän ju sedan bortsköljning sker successivt undan för undan. Om nu vårfloden sköljer bort en viss kvantitet, jag kan icke säga någon bestämd siffra, men låtom oss säga några kubikmeter det ena året, när vårfloden det året icke är så stark, som den kan vara, ett annat år då den kanske är starkare, så måste den då givetvis också bortskölja ett större antal kubikmeter jord än året förut. Om man nu ålägger samhället att uppföra skyddsbyggnader eller att vara ersättningskyldig, skall man tillsätta en kommission, som för varje år har att undersöka, hur mycket jord, som på detta sätt sköljts bort och värdera den förlust, som jordägaren lidit. Jag

Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande ur
jord.
(Forts.)

tycker, att detta skulle bli en ganska vidlyftig och dyrbar procedur. Att här direkt säga, att vi anslå en summa i ett för allt för nu ifrågavarande ändamål, vilken skall räcka för alla vattendrag, där det möjligen sker skada, vare sig genom flottning eller naturkatastrofer med ty åtföljande ersättningskrav, går väl icke för sig, ty man vet ju icke, vart det skulle bära i väg. Det bör väl vara någon reson även i detta avseende enligt mitt förmenande.

Herr vice talmannen har ju ändå från början givit ett litet erkännande åt utskottet därigenom, att han sade, att denna fråga icke är så lättlöst, och detta, tycker jag, mildrar litet det omdöme, som han gav oss längre fram i sitt anförande, då han förklarade, att utskottet icke vore vuxet sin uppgift. Ja, detta är ju möjligt, herr vice talman, och jag vill icke alls söka påstå, att utskottet är vuxet att lösa en sådan fråga som denna. Jag tror dock, att om utskottets motivering hade fallit herr vice talmannen i smaken och framför allt, om det varit så, att utskottets kläm gått i den riktningen, som herr vice talmannen för sin del vill vara med om, då hade nog utskottet, tänker jag, enligt hans mening varit vuxet sin uppgift, och det var väl därför, att utskottets utlåtande gick stick i stäv mot hans mening, som nu framkallade värdesättningen på utskottet.

Jag kan med dessa få ord icke annat än säga, att för mig få herrarna klandra utskottet och dess olika medlemmar hur mycket som helst, det är någonting som står herrarna alldeles fritt, men vad jag alldeles bestämt vill hävda är, att herrarna icke få klandra vår vilja till att göra vad rätt är. Vi ha gjort vad vi kunnat, men jag tror, att vårt arbete skulle ha underlättats rätt mycket, om t. ex. — jag återkommer dit — motionärerna här kommit med handlingar, som påvisat de faktiska förhållandena uppe i älvdalarna. Men vi ha likväl icke handlat alldeles i blindo, och vi ha varken i motiveringen eller i fråga om det övriga kommit så långt bort från vad som kan anses vara rättvist. Utskottet har nämligen vänt sig till åtskilliga, som äro hemma på detta område, och inhämtat deras mening om denna sak. Jag tänker mig sålunda, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen t. ex. borde få anses sitta inne med litet kännedom om dessa förhållanden, och jag vill nämna, att därifrån har det förklarats för utskottet, att man icke kände till någon större fara på detta område. Nu är det ju mycket möjligt, att herr Daniel Persson återkommer, och det får han gärna göra, men jag skulle, som sagt, vilja hemställa, att då han går till att kritisera utskottet, han därvid icke må kritisera vår goda vilja.

Herr talman! Jag tar mig friheten att yrka bifall till utskottets hemställan med den motivering, som utskottet här framlagt.

Herr Bolander: Herr talman! Då man ser denna fråga på det sätt, som herr vice talmannen sett densamma, är det tämligen uppenbart, att man måste få samma uppfattning som han. Han har nämligen sammanblandat den skada, som uppkommer genom

flottning eller ångbåtstrafik å ena sidan, och den skada, som uppkommer genom de naturliga utskärningarna, å andra sidan. Nu är det att märka, att såväl motionärerna som utskottet helt och hållet skilt på dessa olika slag av skador. Utskottet och motionärerna ha förutsett, att om det kan styrkas, att skadan faktiskt uppkommit genom flottning eller ångbåtstrafik, bör vederbörande jordägare vara berättigad till ersättning, och motionärerna ha icke föreslagit, att staten skulle träda emellan i andra fall än då det förekommer en naturlig utskärning eller, för att använda det uttryck, som utskottet begagnat, det föreligger en konstant skadegörelse.

Jag vill i detta sammanhang säga, att jag har en liten personlig erfarenhet om dessa förhållanden. Jag är född och uppfödd i södra Sverige vid ån Ätran. Den går genom stora sandlager, där även stora utskärningar förekomma. Jag har därför bibragts den uppfattningen, att där utskärningar äga rum, förorsakar det visserligen någon skada, men faktum är, att samma myckenhet jord kommer att lägga sig på andra sidan eller på samma sida längre ned, och man kan bestämt påstå, att ur allmänt intresse är om frågan ingenting att säga. Jag vågar därför bestämt påstå, att för nationen i dess helhet föreligger icke sådana förhållanden, att statsmakterna hava någon anledning att ingripa.

Vidare vill jag säga några ord om en sak, som utskottet endast knapphändigt vidrört, och det är de konsekvenser, som skulle följa med vidtagande av sådana åtgärder, som motionärerna tänkt sig. Dessa konsekvenser skulle bestå i att staten för framtiden skulle anses vara skyldig betala ersättning för alla möjliga skador, som förorsakas av naturkrafter, t. ex. genom skogseld, eller översvämning eller skada, som förorsakas genom att mossarna på sina håll ha benägenhet att under århundradena stiga mer och mer. Slutligen skulle man till och med kunna gå så långt, att man i södra Sverige, särskilt i Skåne, fordrade ersättning för skador, som förorsakas genom att havet stiger på grund av sänkning i jordskorpan. Då jag första gången läste motionen, fick jag den uppfattningen, att motionärerna voro medvetna om att skada som förorsakats genom naturliga utskärningar, måste vara synnerligen ringa, och även medvetna om att i detta fall föreligger icke något statsintresse, och att de vidare måste vara medvetna om att det vore synnerligen svårt att ordna denna fråga. Så måste man också bibringas den uppfattningen, att det föreligger här en motion, som man kan ge ett namn, som jag icke vill nämna, herrarna förstå nog i alla fall vad jag menar.

I anledning av vad jag anfört och de skäl, som framförts av utskottets vice ordförande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall icke endast till klämman i utskottets utlåtande utan även till motiveringen.

Herr Helger: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande sade, att utskottet har behandlat denna fråga mycket noggrant. Jag tvivlar icke alls på detta, men det torde ha framgått av de-

Ang. skyld
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.
(Forts.)

Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.
(Forts.)

batten och i synnerhet av herr vice talmannens anförande, att det icke stått utskottet till buds alla upplysningar, som kunna inverka på frågans avgörande, och jag tror, att redan av denna debatt har det visat sig, att om dessa upplysningar stått utskottet till buds, hade kanske utlåtandet blivit ett annat. Jag kan icke vara med om att kammaren skulle genom ett bifall till detta utlåtande och i synnerhet till dess motivering taga ställning till frågan utan någon närmare utredning och kammaren sålunda avsäga sig alla plikter att hjälpa dessa människor, som råka ut för olyckor genom sådana händelser, som det här är fråga om. Jag kan icke vara med om att bifalla utskottets motivering och icke heller dess kläm, men jag skulle i likhet med herr vice talmannen kunna vara med om att inbjuda motionärerna att komma tillbaka med denna fråga, ty det var naturligtvis innehållet i hans yrkande om bifall endast till utskottets kläm. Men jag anser, att denna fråga är så angelägen, att utredning om förhållandena snarast möjligt bör komma till stånd, och därför hemställer jag, att kammaren måtte bereda utskottet tillfälle att ännu en gång taga frågan under överbäggande. Herr Leksell begärde, att vi icke skulle tvivla på utskottets goda vilja, och jag är säker om att utskottets goda vilja, som ingen tvivlar på, skall visa sig i att det tar frågan under förnyad omprövning. Jag ber, herr talman, att få yrka, att ärendet återremitteras till utskottet.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag har icke något ögonblick tvivlat på utskottets goda vilja, men jag har uttalat en blygsam förmodan, att utskottets herrar ledamöter icke varit fullt hemma i vissa detaljer på detta område, och det bekräftades särskilt av herr vice ordförandens anförande, som knappast från min sida behöver någon vederläggning. När herr Leksell säger, att förebyggande åtgärder i vissa fall kanske skulle gå till lika höga belopp som hela hemmanet vore värt, så ådagalägger det riktigheten av min uttalade uppfattning. Det är nämligen icke så, herr vice ordföranden, att hemmansägaren skall vidtaga och bekosta dessa skyddsåtgärder. Det är icke hans skyldighet, utan det är flottningsbolaget och flottningsföreningen samt ångbåtsägarna, som enligt mitt förmenande böra ha denna skyldighet. Jag angav i mitt förra anförande att jag åsyftade flottningen och ångbåtstrafiken och de skador, som därigenom uppkomma och de skyddsåtgärder, som borde vidtagas samt vilka, som skulle ersätta och bekosta dessa; och därmed förfaller också herr Leksells tal om behovet av en fond, som staten skulle bilda för att ersätta skadorna.

Nu säger herr Bolander, att jag skulle ha sammanblandat den skada, som uppstår genom flottning, och den skada, som uppstår genom vattnets naturliga åverkan. Jag sammanblandade icke detta, utan tvärtom sade jag, att vid de syner, som vi årligen hålla vid våra vattendrag, söka vi utröna, vilken skada, som åstadkommits av ångbåtstrafiken eller av flottningen och de skador, som förorsa-

kas av vattnets naturliga framrinning. Detta framhöll jag så tydligt, att någon sammanblandning gjorde jag mig icke skyldig till, utan jag har den saken klar för mig. Men jag erkänner nu och erkände då, att det är ytterst vanskligt att uppdraga gränsen och angiva, på vad sätt den ena eller andra skadegörelsen uppkommit.

Ang. skyld för förlust på grund av älvarnes bortförande av jord.
(Forts.)

Jag skall icke längre upptaga kammararens tid utan vill förena mig i herr Helgers yrkande på återremiss till utskottet. Den goda viljan ha vi icke tvivlat på, tvärtom visar herr vice ordförandens yttrande, att den goda viljan finnes. Följaktligen tror jag, att om frågan återremitteras till utskottet, detta skulle taga hänsyn till de gjorda anmärkningarna, så att utskottet komme med ett bättre förslag, och kanhända utskottets hemställan då icke finge samma innehåll som nu.

Jag tror, att oaktat jag har den erinran att göra mot motionärernas framställning, att de kanske lagt för mycket vikt på ersättningen och mindre på de förebyggande åtgärderna, så ligger dock i motionärernas kläm, så vitt jag kan finna, inrymd den möjligheten, att man kan uttala önskvärdheten av att lagstiftningen bör gå i den riktningen — jag talar icke om den skadegörelse, som orsakas av naturen, t. ex. av vattnets naturliga strömning, utan om den underminering som vållas särskilt av ångbåtstrafik och flottning — att den som medverkar till att en sådan åverkan uppstår, skall bli skyldig icke endast såsom nu är fallet till blott ersättning utan också — och det är därpå jag lägger huvudvikten — till vidtagande av förebyggande åtgärder.

Jag yrkar således, herr talman, återremiss.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Naturligtvis måste vi finna oss i att få en baklexa, och så kommer väl också att ske efter herr vice talmannens anförande. Men jag skall dock tillåta mig att göra en vördsam gensaga mot vad vice talmannen yttrade.

Han sade, att utskottet bagatelliserat frågan. Nej, herr vice talman, detta är så långt ifrån förhållandet, att jag snarare tror, att vi sett längre än de, som uttalat sig för motionen. Det förhåller sig verkligen så. Vi ha tagit sikte på de konsekvenser, till vilka ett bifall till motionen skulle kunna leda. Det torde nämligen icke kunna bestridas, att om vi i ett fall godkänna principen, att staten skulle vara ersättningsskyldig för de skador, som vållas av naturens inverknings, så torde man näppeligen komma ifrån att bevilja ersättning i en del andra fall, och jag förmodar, att andra strandägare skola vara synnerligen angelägna att komma med parallellanspråk för den händelse, att detta förslag går igenom. De komma sannolikt att begära ersättning för ofta återkommande skador, som säkerligen äro av väl så stor omfattning som de skador av detta slag, som uppkomma utmed älvarna. Jag tänker exempelvis på de skador, som vållas av Vänerns översvämnningar. Det är därför jag bestämt vill hävda, att utskottet så långt

*Ang. skydd
för förlust på
grund av
älvarnes bort-
förande av
jord.
(Forts.)*

ifrån bagatelliserat frågan, att det fastmera sett den i hela dess vidd, och därför skulle jag vilja göra gällande, att här icke förelegat skäl att giva utskottet en baklexa. Jag vågar tvärtom på goda skäl uttala som min uppfattning, att när man framkommer till riksdagen med en motion i en fråga, man också bör fullständigare framlägga de skäl, som tala för ett biträdande av den förevarande motionen.

Av dessa skäl vågar jag fortfarande, herr talman, yrka bifall såväl till utskottets kläm som till dess motivering.

Herr Ingvarson: Herr talman! Den siste talaren ställer stora krav på kammarens ledamöter, då han begär att vi själva vid ingivande av en motion i en fråga skulle prestera en fullständig utredning. Det brukar ju annars förhålla sig på det sättet, att en sådan fullständig utredning icke kan verkställas av den enskilde, utan därför anhåller riksdagen hos Kungl. Maj:t om en sådan utredning, och så är också här ifrågasatt. Det förefaller mig vara riskabelt, om kammaren skulle vilja slå in på den väg, som herr Magnusson häntytt på genom de krav, som han uppställt i detta hänseende. Jag ber endast att nu i korthet få säga några ord om de invändningar, som gjorts.

Man har från skilda håll velat göra gällande, att i motionen huvudvikten lagts på ersättningsplikten i stället för de förebyggande åtgärderna. Ja, man kan läsa motionen på olika sätt, det erkänner jag. Men jag tror, att om man vill läsa motionen sådan den är skriven, så torde meningen icke vara svår att finna. Utan att uppehålla mig vid motiveringen vill jag endast säga, att det oförtydligt framgår av motionens kläm, att det begäres förslag till åtgärder, varigenom jordägarna eller jordens brukare skyddas mot oförskyld förlust på grund av älvarnas bortförande av värdefull jord. I denna formulering inrymmas alla de åtgärder, som över huvud kunna ifrågakomma i detta fall. Motionärerna tilltro sig icke att kunna giva ett avgörande svar på frågan, vilken väg som är den mest framkomliga, och detta framför allt därför att det är så många vägar och metoder, som utan tvivel kunna komma till användning.

Så vill jag till utskottets ärade vice ordförande säga, att det är svårt för enskilda motionärer att framlägga erforderligt material vid behandlingen av ett sådant ärende som detta. I sista stund har dock anskaffats material, varav jag föredragit en del. Men nog är det lättare för ett utskott att skaffa material till en frågas belysning än för en enskild motionär.

Slutligen vill jag säga, att när jag tidigare yrkade bifall till motionen, så gjorde jag det verkligen i den förhoppningen, att ett sådant yrkande skulle vinna bifall, när jag förstod, att motionen hade större sympatier i kammaren än i utskottet. Genom den vändning, debatten tagit, skall jag dock be att få förena mig med dem, som yrkat återremiss. Och fastän jag öppet måste bekänna, att herr Bolanders karakteristik av motionen gjort mig något

skeptisk beträffande nyttan av ett dylikt återremissyrkande, så hoppas jag dock, att utskottets ärade övriga medlemmar icke skola betrakta denna sak som herr Bolander, och därför anhåller jag, herr talman, att få yrka återremiss.

Ang. skyld för förlust på grund av ålvarnes bortförande av jord.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till yrkandet om ärendets återförvisande till utskottet för ny behandling; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr vice talmannen, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammarken bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarken beslutit återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

Omröstningen utföll med 70 ja mot 31 nej; och hade kammarken alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Upplästes ett till kammarken inkommet protokoll så lydande:

År 1917 den 20 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räkenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr Sandblad, Erik, ombudsman vid Hypoteksföreningen, Göteborg,	med 33 röster
» Olsson, O. N., f. d. riksdagsman, Broberg, Brodalen,	» 33 »
» d'Orchimont, Fredrik, f. d. handlande, Floda,	» 33 »
» Lillieros, C. G., kassör, Göteborg,	» 33 »

vid kontoret i Malmö

herr Wikborn, N., lantbrukare, Arrie, Månstorp,	med 33 röster
» Cavalli, Gustaf, överstelöjtnant, Malmö,	» 33 »

herr <i>Johansson, P. A.</i> , kassör, Malmö,	med 33 röster
» <i>Nilsson, Anders Johan</i> , lantbrukare, L:a Isie, Södra Åby,	» 33 »

vid kontoret i Falun

herr <i>Ernfors, O. A.</i> , f. d. riksdagsman, Björka, Bredgrind,	med 33 röster
» <i>Nordin, G.</i> , major, Falun,	» 33 »
» <i>Jansson, J. P.</i> , f. d. riksdagsman, Saxhyttan, Nyhammar,	» 33 »
» <i>Sandström, Carl</i> , kamrer, Orsa,	» 33 »

vid kontoret i Gävle

herr <i>Ericson, I. G.</i> , telegrafkommissarie, Gävle,	med 33 röster
» <i>Brodin, Carl</i> , grosshandlare, Gävle,	» 33 »
» <i>Fogelberg, B.</i> , disponent, Gävle,	» 33 »
» <i>Lindberg, Erik</i> , vice konsul, Hudiksvall,	» 33 »

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Bökman, E.</i> , rektor, Halmstad,	med 33 röster
» <i>Ehrenborg, G.</i> , major, Halmstad,	» 33 »
» <i>Gyllensvärd, A. G.</i> , f. d. riksdagsman, Fågel- sång, Voxtorp,	» 33 »
» <i>Håkansson, C. A.</i> , f. d. lantbrukare, Weinge,	» 33 »

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Tham, K.</i> , rektor, Härnösand,	med 33 röster
» <i>Carlsson, V.</i> , häradsskrivare, Härnösand,	» 33 »
» <i>Hallin, E.</i> , kassör, Örnsköldsvik,	» 33 »
» <i>Kallstenius, Gottfrid</i> , rektor, Härnösand,	» 33 »

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , Häradsköp, Skillingaryd,	med 33 röster
» <i>Gislén, Knut</i> , landskamrer, Jönköping,	» 33 »
» <i>Johansson, C. R.</i> , folkskoleinspektör, Jönköping,	» 33 »
» <i>Andersson, Johan</i> , lantbrukare, Flahult, Byarum,	» 33 »

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Schött, Helmer</i> , tullkontrollör, Kalmar,	med 33 röster
» <i>Wickbom, J. A. O.</i> , rektor, Kalmar,	» 33 »
» <i>Olsson, C. A.</i> , f. d. riksdagsman, Järnsida, Norra Tång,	» 33 »
» <i>Magnusson, Hugo</i> , journalist, Kalmar,	» 33 »

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Kruse, K. R. T.</i> , kapten, Karlskrona,	med 33 röster
» <i>Karlsson, K.</i> , f. d. förtifikationskassör, Karls- krona,	» 33 »

herr Nelson, K. M., landstingsman, Björkeryd,	med 33 röster
» Brorsson, N., kantor, Asarum.	» 33 »

vid kontoret i Karlstad

herr Liljesköld, K. A., f. d. häradsbövding, Arvika,	med 33 röster
» Falk, H. H. W., kapten, Karlstad,	» 33 »
» Larson, L. W., lantbrukare, Labberud, Ölne,	» 33 »
» Göthberg, A. H., f. d. riksdagsman, Munkfors,	» 33 »

vid kontoret i Kristianstad

herr Persson, J., landstingsman, Korsaröd, Sösdala,	med 33 röster
» Månsson, Nils, kamrer, Östra Broby,	» 33 »
» Witzell, C., f. d. riksdagsman, Örkellunga,	» 33 »
» Jönsson, B. J., handlande, Kristianstad,	» 33 »

vid kontoret i Linköping

herr Burén, Iv., lantbrukare, Boxholm,	med 33 röster
» Edlund, Wilh., disponent, Mjölby,	» 33 »
» Gustafson, J. A., lantbrukare, Katrineberg, Grebo,	» 33 »
» Träff, Axel, fabrikör, Mjölby,	» 33 »

vid kontoret i Luleå

herr Bezell, Albert, stadsfogde, Luleå	med 33 röster
» Nordberg, Alb., kyrkoherde, Neder-Luleå,	» 33 »
» Hansén, David, handlande, Gammelstad,	» 33 »
» Bäckström, Amandus, kommissionär, Öjebyn,	» 33 »

vid kontoret i Mariestad

herr Almin, R., lantbrukare, Lugnås,	med 33 röster
» Jonzon, P. G., landstingsman, Leksberg, Marie- stad,	» 33 »
» Bolin, J. Z., skollärare, Fyrunga,	» 33 »
» Friberg, A. W., disponent, Skövde,	» 33 »

vid kontoret i Norrköping

herr Wahlberg, Fredrik, ingenjör, Norrköping,	med 33 röster
» Mossberg, Robert, brandchef, Norrköping,	» 33 »
» Hedenström, Daniel, ingenjör, Ljusfors, Skär- blacka,	» 33 »
» Lagerbäck, E. A., kassör, Norrköping,	» 33 »

vid kontoret i Nyköping

herr Sjöström, G., kyrkoherde, Tuna, Larslund,	med 33 röster
» Weinberg, B., f. d. godsägare, Nyköping,	» 33 »
» Wimblad, Oskar, förvaltare, Nyköping,	» 33 »
» Uhrberg, Ivar, lantbrukare, St. Kungsladugården, Nyköping,	» 33 »

vid kontoret i Sundsvall

herr	<i>Horneij, Arvid</i> , tandläkare, Sundsvall,	med 33 röster
»	<i>Hellgren, J.</i> , bokhandlare, Sundsvall,	» 33 »
»	<i>Ekholm, R.</i> , f. d. riksdagsman, Sundsvall,	» 33 »
»	<i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö,	» 33 »

vid kontoret i Umeå

herr	<i>Boström, N.</i> , f. d. riksdagsman, Bodbyn, Burträsk,	med 33 röster
»	<i>Collin, K. R.</i> , lektor, Umeå,	» 33 »
»	<i>Broman, J.</i> , kronolänsman, Teg, Umeå,	» 33 »
»	<i>Dahlén, A.</i> , postmästare, Nordmaling,	» 31 »

vid kontoret i Uppsala

herr	<i>Bring, Sven Kasper</i> , f. d. rådman, Uppsala,	med 33 röster
»	<i>Wiklund, Gustaf</i> , t. f. akademibokhållare, Uppsala,	» 33 »
»	<i>Arnelius, G.</i> , organist, Öster-Lövsta,	» 33 »
»	<i>Höök, C.</i> , f. d. riksdagsman, Edeby, Rasbokil,	» 33 »

vid kontoret i Visby

herr	<i>Forssman, P. A.</i> , disponent, Roma Kloster,	med 33 röster
»	<i>Melin, Oskar</i> , f. d. landskamrerare, Visby,	» 33 »
»	<i>Larsson, K. L. J.</i> , riksdagsman, Bondarve,	» 33 »
»	<i>Svallingson, M. E.</i> , kronolänsman, Bönders gård, Klintehamn,	» 33 »

vid kontoret i Vänersborg

herr	<i>Björklund, E.</i> , jägmästare, Vänersborg,	med 33 röster
»	<i>Håkansson, V. R.</i> , kamrer, Vänersborg,	» 33 »
»	<i>Johansson, A.</i> , handlande, Ed,	» 33 »
»	<i>Johansson, Albert</i> , bruksbokhållare, Upphärad,	» 33 »

vid kontoret i Västerås

herr	<i>af Billbergh, Th.</i> , f. d. lektor, Västerås,	med 33 röster
»	<i>Rudberg, Hj.</i> , f. d. räntmästare, Västerås,	» 33 »
»	<i>Uggla, Claes</i> , häradshövding, Västerås,	» 33 »
»	<i>Lindgren, Gustaf</i> , f. d. riksdagsman, Islingby,	» 33 »

vid kontoret i Växjö

herr	<i>Bengtson-Gierup, Hans</i> , distrikslantmästare, Växjö,	med 33 röster
»	<i>Johansson, O. A.</i> , hospitalssyssloman, Växjö,	» 33 »
»	<i>Andersson, C. A.</i> , landstingsman, Ivla, Boarp,	» 33 »
»	<i>Eriksson, J.</i> , f. d. riksdagsman, Lindehult, Al-gutsboda,	» 33 »

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 33 röster
» <i>Montgomery-Cederhjelm, R.</i> , kammarherre, Se- gersjö, Iännäs,	» 33 »
» <i>Persson, O.</i> , nämndeman, Asker,	» 33 »
» <i>Windahl, Axel</i> , grosshandlare, Örebro,	» 33 »

vid kontoret i Östersund

herr <i>Mattsson, Anders</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	med 33 röster
» <i>Björklund, Olof</i> , godsägare, Oviken,	» 33 »
» <i>Persson, Per</i> , landstingsman, Trängen, Aspås,	» 33 »
» <i>Larsson, Olof</i> , handelsföreståndare, Trångsviken,	» 33 »

suppleanter:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Olbers, Hj.</i> , assuranstjänsteman, Göteborg,	med 27 röster
» <i>Larsson, L.</i> , f. d. landstingsman, Huveröd,	» 27 »
» <i>Pehrsson, Pehr</i> , kyrkoherde, Göteborg,	» 27 »
» <i>Lind, C. T.</i> , f. d. riksdagsman, Tanum,	» 27 »

vid kontoret i Malmö

herr <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Wadensjö,	med 27 röster
» <i>Rosén, Anders</i> , lektor, Malmö,	» 27 »
» <i>Ljung, J.</i> , handlande, Hör,	» 27 »
» <i>von Porath, Wilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund,	» 27 »

vid kontoret i Falun

herr <i>Nilsson, A.</i> , förvaltare, Falun,	med 27 röster
» <i>Bohm, H.</i> , kronofogde, Falun,	» 27 »
» <i>Holst, P.</i> , handlande, Malung,	» 27 »
» <i>Thorsell, B.</i> , direktör, Wassbo, Ornäs,	» 27 »

vid kontoret i Gävle

herr <i>Göransson, G. S.</i> , ingenjör, Gävle,	med 27 röster
» <i>Bengtsson, P.</i> , f. d. riksdagsman, Glösbo,	» 27 »
» <i>Bergsten, Knut</i> , tryckeriföreståndare, Gävle,	» 27 »
» <i>Sjögren, Arr.</i> , disponent, Forsbacka,	» 27 »

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Dahlberg, John</i> , handelsföreståndare, Halmstad,	med 27 röster
» <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	» 27 »
» <i>Frisell, G.</i> , fil. doktor, Kullagården, Varberg,	» 27 »
» <i>Hollender, Y.</i> , ingenjör, Halmstad,	» 27 »

vid kontoret i Härnösand

herr	<i>Högberg, J. O.</i> , landstingsman, Näs, Härnösand,	med 27 röster
»	<i>Sandström, Nils</i> , direktör, Nyland,	» 27 »
»	<i>Björklund, Henrik</i> , hemmansägare, Dynäs,	» 27 »
»	<i>Wiklund, N. E.</i> , landstingsman, Smöråker, Stigsjö,	» 27 »

vid kontoret i Jönköping

herr	<i>Ramfeldt, Harry</i> , kapten, Ramsjöholm,	med 27 röster
»	<i>Wall, C.</i> , landstingsman, Hakarp,	» 27 »
»	<i>Magnusson, August</i> , Svarvartorpet, Anderstorp,	» 27 »
»	<i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar,	» 27 »

vid kontoret i Kalmar

herr	<i>Modéer, Seth</i> , handlande, Mönsterås,	med 27 röster
»	<i>Svensson, J. O.</i> , kyrkoherde, Torsås,	» 27 »
»	<i>Johansson, Adolf</i> , f. d. riksdagsman, Möllstorp, Färjestaden,	» 27 »
»	<i>Johansson, C. A.</i> , handelsföreståndare, Kalmar,	» 27 »

vid kontoret i Karlskrona

herr	<i>Svensson, Ferdinand</i> , landstingsman, Fridlev- stad, Björkeryd,	med 27 röster
»	<i>Olsson, N. P.</i> , kamrer, Lörby, Mjällby,	» 27 »
»	<i>Appelqvist, Casper</i> , handelsföreståndare, Ronneby,	» 27 »
»	<i>Bergström, G.</i> , godsägare, Bubbetorp, Torskors,	» 27 »

vid kontoret i Karlstad

herr	<i>Johansson, Emil</i> , kyrkovård, N:a Borgvik,	med 27 röster
»	<i>Huss, R.</i> , kapten, Karlstad,	» 27 »
»	<i>Carlsson, L. J.</i> , f. d. riksdagsman, Frosterud, Rudskoga,	» 27 »
»	<i>Mossberg, Gustaf</i> , handlande, Framnäs, Blomskog,	» 27 »

vid kontoret i Kristianstad

herr	<i>Olsson, Otto, J.</i> , Hammenhög,	med 27 röster
»	<i>Hansson, Joël</i> , handlande, Qsby,	» 27 »
»	<i>Paulin, G.</i> , folkskollärare, Åhus,	» 27 »
»	<i>Troedson, Troed</i> , f. d. riksdagsman, Bjärnum,	» 27 »

vid kontoret i Linköping

herr	<i>Löwendahl, O. A.</i> , folkskollärare, Linköping,	med 27 röster
»	<i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Linköping,	» 27 »
»	<i>Tolf, Ernst</i> , kamrer, Linköping,	» 27 »
»	<i>Grewell, Axel</i> , kapten, Linköping,	» 27 »

vid kontoret i Luleå

herr Östling, J. E., landstingsman, Gammelstad,	med 27 röster
» Sundberg, Ragnar, länsnotarie, Luleå,	» 27 »
» Ullman, U., kapten, Luleå,	» 27 »
» Lans, E. P., landstingsman, Luleå,	» 27 »

vid kontoret i Mariestad

herr Holm, G., f. d. läroverksadjunkt, Skara,	med 27 röster
» Andersson, J. A., landstingsman, Wättlösa, Götened,	» 27 »
» Tham A., överste, Jönköping,	» 27 »
» Sterner E., redaktör, Mariestad,	» 27 »

vid kontoret i Norrköping

herr Andersson, Ernst, lantbrukare, Skälsund, Norrköping,	med 27 röster
» Cederstrand, Th., handlande, Norrköping,	» 27 »
» v. Malmberg, Karl, kapten, Wii, Okna,	» 27 »
» Andersson, Gösta, lantbrukare, Kolstad, Norrköping,	» 27 »

vid kontoret i Nyköping

herr Tottie, K. F., lantbrukare, Lilla Kungsladugården, Nyköping,	med 27 röster
» von Sydow, C. O., kapten, Nyköping,	» 27 »
» Sandström, G., lantbruksingenjör, Nyköping,	» 27 »
» Fant, Gunnar, rådman, Nyköping,	» 27 »

vid kontoret i Sundsvall

herr Hellberg, Alfred, kyrkvård, Högom, Sundsvall,	med 27 röster
» Persson, Johan, handlande, Sundsvall,	» 27 »
» Nilsson, W. E., disponent, Karlsvik, Sundsvall,	» 27 »
» Walles, J. G., kassör, Sundsvall,	» 27 »

vid kontoret i Umeå

herr Grafström, Hj., överstelöjtnant, Umeå,	med 27 röster
» Lindgren, J. W., rektor, Umeå,	» 27 »
» Alund, V., jägmästare, Umeå	» 27 »
» Andersson, P., disponent, Norrfors, Brännland,	» 27 »

vid kontoret i Uppsala

herr Jönsson, A., arrendator, Bergby, Örbyhus,	med 27 röster
» Lundeberg, Sigsten, hospitalssyssloman, Uppsala,	» 27 »
» Henschen, Carl, akademikamrerare, Uppsala,	» 27 »
» Engström, O. A., direktör, Uppsala,	» 27 »

vid kontoret i Visby

herr <i>Söderberg, J. N.</i> , stabsintendent, Visby,	med 27 röster
» <i>Hansén, J. Th.</i> , f. d. riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 27 »
» <i>Broander, N. J.</i> , f. d. riksdagsman, Visby,	» 27 »
» <i>Kruuse af Verckou, Henning</i> , major, Visby,	» 27 »

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Engqvist, A. F.</i> , kontorschef, Stigen, Färgelanda,	med 27 röster
» <i>Björkqvist, M.</i> , tidskrivare, Trollhättan,	» 27 »
» <i>Sahlberg, R. C. Th.</i> , kapten, Vänersborg,	» 27 »
» <i>Bergström, Arvid</i> , handlande, Vänersborg,	» 27 »

vid kontoret i Västerås

herr <i>Göthberg, K. G.</i> , direktör, Västerås,	med 27 röster
» <i>Holmin, Elis</i> , major, Västerås.	» 27 »
» <i>Zander, J. A.</i> , handelsföreståndare, Västerås.	» 27 »
» <i>Fröier, Isidor</i> , folkskollärare, Västerås,	» 27 »

vid kontoret i Värjö

herr <i>Ahl, Ernst</i> , landskamrer, Värjö,	med 27 röster
» <i>Johansson, S. A.</i> , landstingsman, Högahult, Gävetorp.	» 27 »
» <i>Norlin, Anders</i> , dövstumslärare, Värjö,	» 27 »
» <i>Hjertsson, P. M.</i> , landstingsman, Alvesta	» 27 »

vid kontoret i Örebro

herr <i>Pauli, J. M.</i> , jägmästare, Kloten,	med 27 röster
» <i>Eriksson, Lars</i> , f. d. riksdagsman, Fällingsbro,	» 27 »
» <i>Ahlstrand, A. F.</i> , kassör, Örebro,	» 27 »
» <i>Zethelius, G.</i> , major, Örebro,	» 27 »

vid kontoret i Östersund

herr <i>Hemmingsson, Olof</i> , kommunalnämndsordförande. Hall-Marby.	med 27 röster
» <i>Fladvad, O. E.</i> , landstingsman, Odenslund, Östersund.	» 27 »
» <i>Olsson, Olof</i> , handlande, Fastgården, Oviken,	» 27 »
» <i>Olsson, N. O.</i> , lantbrukare, Täng,	» 27 »

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom särskilda lottningar bestämd.

Oskar Nylander.

Johan v. Bahr.

T. Zetterstrand.

C. J. Öberg.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren, att underrättelse om de försiggångna valen skulle genom utdrag av kammarens protokoll meddelas bankoutskottet med anmodan till utskottet att lämna såväl fullmäktige i riksbanken som vederbörande avdelningskontor och de valde meddelande om valens utgång.

§ 14.

Herr *Jönsson* i Revinge avlämnade en motion, nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 44, angående överlåtelse till lantförsvaret av de till Flyinge kungsgård hörande områdena Råfthagen och Kungsmarkerna i Malmöhus län m. m.

Denna motion bordlades på begäran.

§ 15.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från jordbruksutskottet:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till lantförsvaret av visst område av förra kronofogdebostället $\frac{3}{8}$ mantal Kvarnberga nr 1 i Akers socken av Södermanlands län; samt

från bankoutskottet:

nr 21, angående skyldighet för penningförvaltande verk och inrättningar m. fl. att i vissa fall anlita riksbanken; och

nr 22, angående viss ändring i gällande instruktion för statens ombud i enskilda järnvägsbolags revision.

§ 16.

Till bordläggning anmälades:

riksdagens revisorers berättelse om den år 1916 av dem verkställda granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1915;

statsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till bestridande av kostnader för tryggande av rikets neutralitet jämte i ämnet väckta motioner;

lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om åvägabringande av lagbestämmelser i syfte att vid avträde av arrenderad jordegendom ersättning skall lämnas åt arrendatorn för kostnader för elektrisk anläggning å egendomen;

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot minderårigas bruk av tobak; och

nr 7, i anledning av väckt motion angående utredning, huruvida gällande bestämmelse om förnyande av penninginteckningar skulle kunna upphävas; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av dels motion nr 281 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förhindrande att odlad jord ligger obesädd och i uppenbar vanhävd, dels motion nr 282 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående verkställande av undersökning, i vilken omfattning den odlade jorden är besädd med brödsäd m. m., dels motion nr 283, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åstadkommande av utredning, huruvida och i vilken omfattning odlad jord ligger i vanhävd m. m., dels motion nr 328 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att öka sädesproduktionen i riket.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

§ 18.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Hamilton</i>	under 2 dagar fr. o. m. den 22 febr.,			
»	<i>Lundberg</i>	» 5	»	» 24	»
»	<i>Gustafsson</i> i Örebro	» 4	»	» 24	»
»	<i>Persson</i> i Fritorp	» 3	»	» 23	»
»	<i>Jönsson</i> i Fridhill	» 7	»	» 23	»
»	<i>Jönsson</i> i Revinge	» 2	»	» 22	»
»	<i>Larsson</i> i Västerås	» 2	»	» 22	»
»	<i>Andersson</i> i Milsmaden	» 5	»	» 23	»
»	<i>Bengtsson</i> i Kullen	» 10	»	» 22	»
»	<i>Jeansson</i> i Kalmar	» 2	»	» 26	»
»	<i>Johansson</i> i Sollefteå	» 7	»	» 22	»
»	<i>Kahlström</i>	» 8	»	» 23	»
»	<i>Bärg</i> i Katrineholm	» 2	»	» 22	» och
»	<i>Sterne</i>	» 5	»	» 23	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,5 e. m.

In Ådem
Per Cronvall.